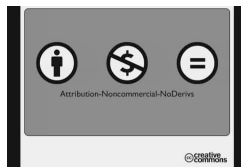

Rabelais

PANTAGRUEL

Esta obra é distribuída baixo licenza [Creative Commons 2.5](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/)

Citar como:

Rabelais: *Pantagruel*. Tradución ao galego de Henrique Harguindey.

<http://palabrasdesconxeladas.com>

PANTAGRUEL
REI DOS DÍPSODAS

RESTITUÍDO AO SEU NATURAL
COS SEUS TERRIBEIS FEITOS
E PROEZAS

COMPOSTOS POLO FINADO DE
MESTRE ALCOFRIBAS
EXTRACTOR DE QUINTAESENCIA

DÉCIMA DE MESTRE HUGUES SALEL¹
AO AUTOR DESTE LIBRO

*Se por xuntar proveito con dozura
dan a un autor aprecio a conciencia,
apreciado ti has ser, cousa é segura;
e seino porque a túa intelixencia
neste libro, con moi grata sabenza,
describiu tan ben a utilidade
que a Demócrito coido realidade,
o ridor da vida terrenal cativa.
Persevera, que se alta calidade
che negan aquí embaixo, has tela enriba.*

---

¹ Poeta contemporáneo de Rabelais, moi reputado no seu tempo e tradutor da *Iliada*.

PRÓLOGO DO AUTOR

Ilustrísimos e cabaleirosísimos campeóns, fidalgos e outros, que de grado vos entregades a canto é elegante e honesto: hai pouco vistes, lestes e soubestes as *Grandes e inestimabeis Crónicas do enorme xigante Gargantúa*, e, como verdadeiros fieis, créstelas donosamente e pasastes nelas o voso tempo coas honorabeis damas e doncelas, contándolles en longos e fermosos relatos cando non estabades a lles facer festas, sendo por iso vós dignos de grande louvanza e memoria sempiterna.

Folgaríame moito que cada quen deixase a propia lideira, se despreocupase do seu oficio e esquecese os seus asuntos persoais, para vagar enteiramente por aquelas, sen distraimento nin estorbo ningún para outra cousa, até que fosen sabidas de cabo a rabo. Así, se por ventura a arte da imprensa desaparecera ou se acaso todos os libros pereceran, calquera podería nos tempos vindeiros aprendérllelas limpamente aos seus fillos e pasárllelas aos seus descendentes e sucesores como de man en man, tal unha cábala relixiosa, pois hai neles máis froito do que por ventura pensa un fato de fanfurriñeiros cheos de postelas que entenden destas alegrías aínda moito menos do que entende Raclet das *Instituta*².

Coñecín eu bo número de altos e poderosos señores que, ao iren cazar grosas feras ou ao faceren voar atrás dos patos bravos, se é que lles acontecía que non daban topado o animal seguindo as ramas partidas ou que o falcón se puña a planear e a presa lles escapaba batendo as azas, levaban unha boa amoladura, como podedes comprender. Mais o seu refuxio de conforto para non desesperaren era lembrar os inestimabeis feitos do devandito Gargantúa.

Outros hai polo mundo (e non vos son andrómenas) que, estando gravemente aflixidos das moas, despois de teren gastado todos os seus bens en médicos sen lles aproveitar nada, non deron atopado remedio máis expeditivo ca o de pór as ditas *Crónicas* entre dous lenzos ben quentes e apicalos no lugar da dór, sinapizándoos cun pouquiño de pó de *cerollus*³.

E que hei dicir dos pobres sifilíticos e gotosos? Cantas veces os temos visto no momento en que estaban untados e engraxados de a feito e a cara lles relucía como a pechadura dunha despensa de carne, e os dentes lles tecoletaban como fai un órgano ou unha espineta cando tocan neles, e o gargueiro lles botaba escuma coma un varrón que os aláns acurraron contra os panos! E que é o que eles facían entón? O seu único consolo era ouvir ler algunha páxina dese libro. E temos visto algúns que se encomendaban a cen pipos de vellos demos se é que non sentían alivio manifesto coa lectura do libro cando os mantiñan no limbo⁴. Nin máis nin menos como as mulleres que van parir cando lles len a vida de Santa Margarida.

Seica non é nada todo iso? Atopádeme un libro, en calquera lingua, facultade ou ciencia, que teña tais virtudes, propiedades e prerrogativas, e págovos unha ola de tripas. Non, meus señores, non! Non ten el igual, comparanza nin parangón. Sosteo iso *exclusive* deica o lume. E tende por enganosos, predestinadores, impostores e sedutores a aqueles que quixesen soste que si⁵.

Ben certo é que se encontran nalgúns libros de alto fuste certas propiedades ocultas –e entre eles están *Botagrolos*, *Orlando Furioso*, *Roberto o Diaño*, *Ferabrás*,

---

² Raclet debeu de ser un profesor de Dereito ao que Rabelais acusa de ser incapaz de comprender os *Instituta*, principios de Dereito Romano elaborados baixo o imperio de Xustiniano.

³ Latinización burlesca do excremento humano.

⁴ A sífilis tratábase nun sitio pechado e quente con estufas, facendo suar os enfermos, que previamente eran untados con unguento mercurial.

⁵ Hai nesta frase unha alusión ao calvinismo, doutrina refugada por Rabelais.

*Guillermo sen Medo, Huon de Bordeaux, Mandeville e Matabruna*⁶- mais non son comparabeis a aquel do que falamos. E a xente ben coñeceu por experiencia infalíbel o grande emolumento e utilidade que viña da dita *Crónica Gargantuína* pois os impresores venderon dela en dous meses mais do que han ser mercadas Biblias en nove anos.

Querendo, pois, eu, humilde escravo voso, aumentar aínda máis os vosos leceres, ofrézovos agora outro libro da mesma moeda, fôra que é un pouco máis equitativo e digno de fe do que era o outro. Porque non vaiades crer (se non queredes enganarvos a vós mesmos) que eu falo diso como os xudeus da Lei.

Non nacín en tal planeta nin nunca mentín nin asegurei cousa ningunha que non fose certa. Falo diso coma un rexo onocrótalo, quero dicir cutrenotario dos mártires amantes e croquenotario dos amores⁷. *Quod vidimus testamur*⁸. Son os enormes feitos e proezas de Pantagruel, a quen eu eu servín por soldada des que deixei de ser paxe ate agora que me deu permiso para vir visitar a miña aldea e saber se vivía algún meu parente.

Por tanto –e para lle dar remate a este prólogo– así como eu me encomendo en corpo e alma, tripas e boches, a cen mil cestos cheos de demos gordos se é que minto nunha soa palabra na historia toda, tamén a vós vos queime o fogo de San Antón⁹, o mal de terra vos revire, o raio vos caia, as chagas das pernas vos fagan coxear, o cagasangue vos veña,

*o mal fogo de triquitraca,
delgado como pelo de vaca,
de prata viva ben reforzado,
polo fondo vos sexa entrado,*

e como Sodoma e Gomorra caiades entremedias do xofre, do lume e do abismo, se é que non credes firmemente todo o que vos vou contar nesta *Crónica*.

---

⁶ Algúns destes libros existiron, outros son imaxinarios. A maior parte deles son títulos ou nomes de personaxes tirados das cancións de xesta.

⁷ Rabelais fai aquí unha serie de xogos de palabras. “Engánase” dicindo primeiro *onocrótalo* (“pelicano”) en vez de *decretalista* (doutor en Dereito Canónico). Na rectificación segue a se “enganar” e non dá dito ben a palabra *protonotario*, título dos notarios apostólicos da curia romana, que tiñan sona de gustaren moito das mulleres.

⁸ En latín “Testemuñamos o que vimos”, cita de San Xoán.

⁹ Alusión a unha serie de males (ergotismo, epilepsia, disentería, sífilis, etc.) mesturados con imprecacións populares.

CAPÍTULO 1

Da orixe e antigüidade do grande Pantagruel

Non ha ser cousa inútil nin ociosa, visto que temos vagar, lembravos a primeira fonte e orixe da que nos naceu o bon Pantagruel, porque vexo que todos os bos historiógrafos trataron así as súas crónicas. E non só os árabes, bárbaros e latinos senón tamén os gregos, pagáns que foron bebedores eternos.

Tendes, pois, que reparar en que no comezo do mundo (falo de hai moito, de corenta corentenas de noites, por contar á maneira dos antigos druídas), pouco despois de que Caín matase ao seu irmán Abel, a terra, embebida polo sangue do xusto, foi certo ano tan fértil en todos os froitos que nos produce nas súas entrañas —e maiormente en néspers— que se lle chamou para lembranza “o ano dos néspers gordos”, pois con tres deles enchíase o ferrado.

Naquel ano as calendas foron atopadas grazas aos breviarios dos gregos¹⁰. O mes de marzo faltou da Coresma e os mediados de agosto cairon en maio. No mes de outubro —paréceme— ou no de setembro (a ver se non me engano, que quero librarme totalmente diso) foi a semana tan nomeada nos anais á que lle chaman “a semana dos tres xoves” pois houbo tres a causa das irregularidades bisexas. O sol abaneouse para a esquerda, coma un trencó, a lúa desviou o seu curso máis de cinco varas e foi visto manifestamente o movemento de trepidación no chamado firmamentoaplano. Deste xeito, a Pléiade media, deixando as súas compañeiras, declinou cara á equinocial, e a estrela chamada a Espiga deixou a Virgo, retirándose cara a Libra, o que son casos ben espantosos e materias tan duras e difíciles que os astrólogos non dan trabado neles (e ben longos terían os dentes se desen chegado deica alá).

Podédesvos figurar que a xente comía os devanditos néspers de grado, pois daba xenio velos e sabían a gloria. Mais, do mesmo xeito que Noé (o home santo ao que tanto lle debemos por nos ter plantado a viña, da que nos ven ese nectarífico, delicioso, precioso, celestial, ledó e divino licor que chamamos a pinga) se enganou ao bebelo, pois ignoraba a súa grande virtude e poder, tamén os homes e mulleres daquel tempo comían con pracer ese fermoso e gordo froito.

E mais por esta causa tiveron accidentes diversos, porque todos tiveron unha horribel inchadura no corpo. Pero non todos no mesmo sitio.

Pois algúns inchaban polo ventre, que se lles puña abombado coma un tonel. Deles está escrito “*Ventrem omnipotentem*”¹¹ e foron todos eles xente de ben e ridora. E desta raza naceron San Bandullán e Martes de Antroido.

Outros inchaban polo lombo, e tan chepudos se puñan que lles chamaban *montíferos*, é dicir *porta-montañas*. Inda se ve a algún deles polo mundo, de diverso sexo e dignidade. E desta raza saú Esopo, de quen tendes por escrito a vida e a obra.

Outros inchaban en longura polo membro ao que lle chaman “o traballador da natureza”, de xeito que o tiñan maravillosamente longo, grande, graso, groso, verde e encrestado segundo a moda antiga. Tanto que lles servía de cinto dándolle cinco ou seis voltas ao corpo. E se é que se lles endereitaba e viña o vento de popa, teriades pensado,

---

¹⁰ Comeza aquí a enumeración dos “signos” que acompañaron a ese “maravilloso” ano “dos néspers gordos”. As calendas é unha división temporal romana que non se atopa nos breviarios gregos, o mes de marzo é, por forza, época de Coresma, e os mediados de agosto non poden caer en maio. A semana dos tres xoves e o abaneo do sol e demais “sorpresas” no firmamento completan o parágrafo que remata cunha ironía sobre os astrólogos.

¹¹ Parodia do “*Patrem omnipotentem*” do *Credo*.

ao velos, que era xente que viña coa lanza no riste e ía en torneo contra o estafermo¹². A raza destes perdeuse, segundo din as mulleres, que se laian todo o día porque *Xa non hai daqueles grosos*, etc. (ben sabedes o resto da canción).

Outros medraban tan enormemente en materia de collóns que tres enchían un moio. Destes descenden os “collóns de Lorena”¹³ que nunca moran na bragueta e caen ao fondo das calzas.

Outros medraban polas pernas, e teriades pensado ao velos que eran grous ou flamengos, ou xente que andaba sobre zancos de pau. E os estudiantíños chámanlles *Iambus* en gramática.

A outros medráballes tanto o nariz que semellaba o tubo dun alambique, todo variegado de cor, todo sementado de bochiñas, pululante, purpurado, chispo, todo esmaltado, todo cheo de espullas e orlado de goles¹⁴ tal e como vistes no cóengo Panzoult e en Piédebois, médico de Angers. Houbo poucos desta raza aos que lles gostase a tisana, mais todos foron amadores do puré setembrino. Nasón e Ovidio¹⁵ tiveron esta orixe, e tamén todos aqueles dos que se escribiu “*Ne reminiscaris*”¹⁶.

Outros medraban polas orellas, e tíñanas tan grandes que con unha facían perpono, calzas e saio, e coa outra cubríanse como se fose unha capa española. E dis que no Borbonesado aínda dura esta caste e de aí ven o dito de “orellas borbonesas”¹⁷.

Outros medraban ao longo polo corpo. E deles viñeron os xigantes, e destes Pantagrue.

E o primeiro foi Calbrod¹⁸,
que enxendrou a Sarabrod,
que enxendrou a Faribrod,
que enxendrou a Hortalí, que foi bo comedor de sopas e reinou no tempo do diluvio,
que enxendrou a Nemrod,
que enxendrou a Atlas, que cos seus ombreiros evitou que o ceo non caise,
que enxendrou a Goliat,
que enxendrou a Erix, o cal foi inventor do xogo dos gobiletas,
que enxendrou a Tito,
que enxendrou a Orión,
que enxendrou a Polifemo,
que enxendrou a Caco,
que enxendrou a Oto, o cal foi o primeiro en ter sífilis porque non bebera fresco no verán, segundo testemuño de Bartachín,
que enxendrou a Encelado,
que enxendrou a Coio,
que enxendrou a Tifeo,

¹² O estafermo era unha figura de madeira que o cabaleiro tiña que golpear no centro de todo, pois se non o facía ben, revirábase e batía nel cun pau que tiña.

¹³ Chufa sobre os habitantes de Lorena moi espallada na época. Cómpre dicir que a palabra “collón” non tiña sempre o sentido propio e ás veces usábase como vocábulo medio insultante e medio paternalista.

¹⁴ Na Heráldica cor vermella

¹⁵ Rabelais separa, facendo dous personaxes, o nome de Ovidio do seu alcume.

¹⁶ “Nariz” en francés escribíase *nez* e pronunciábase *né*. De aí que existise unha relación humorística de todos os tipos de nariz que incluía os *ne quando*, *ne revocas*, *ne advertas*, *ne reminiscaris*, etc que son comezos de frases da Biblia en latín.

¹⁷ Chufa sobre os habitantes do Borbonesado, esta vez.

¹⁸ Rabelais parodia o *Liber generationis Iesu Christi*, do comezo do Evanxeo segundo San Mateu. Moitos dos xigantes da enumeración son invención de Rabelais –e algúns deles son doados de recoñecer polos nomes chuscos- e outros son collidos da Biblia, da mitoloxía, das lendas ou dos libros de cabalaría.

que enxendrou a Aloeo,
 que enxendrou a Eto,
 que enxendrou a Egaio,
 que enxendrou a Briareo, que tiña cen mans,
 que enxendrou a Porfirio,
 que enxendrou a Anteo,
 que enxendrou a Agatón,
 que enxendrou a Poros, contra o que batallou Alexandre o Grande,
 que enxendrou a Arantas,
 que enxendrou a Gabbara, que foi o primeiro que inventou beber tanto,
 que enxendrou a Goliat de Secundilla,
 que enxendrou a Offot, o cal tivo un nariz terriblemente fermoso por beber no
 barril,
 que enxendrou a Artaqueo,
 que enxendrou a Oromedón
 que enxendrou a Xemmagog, que foi o inventor dos zapatos coa punta revirada,
 que enxendrou a Sísifo,
 que enxendrou aos Titáns, dos que naceu Hércules,
 que enxendrou a Enac, que foi moi experto en tirar o arador da sarna das mans,
 que enxendrou a Ferabrás, o cal foi vencido por Oliveiros, par de Francia e
 compañeiro de Rolando,
 que enxendrou a Morgante, o cal foi o primeiro deste mundo en xogar aos dados
 coas súas antiparras,
 que enxendrou a Fracassus, do cal escribiu Merlín Coccaie,
 do que naceu Ferragús,
 que enxendrou a Papamoscas, que foi o primeiro que inventou o afumar as
 linguas de boi na cheminea, pois antes a xente salgábaas como facemos cos xamóns,
 que enxendrou a Bolivorax,
 que enxendrou a Longuis,
 que enxendrou a Gaioffo, o cal tiña os collóns de bidueiro e o carallo de
 sorveira,
 que enxendrou a Comeherba,
 que enxendrou a Queimaferro,
 que enxendrou a Engolevento,
 que enxendrou a Galehaut, o cal foi o inventor das frascas,
 que enxendrou a Mirelangault,
 que enxendrou a Galafre,
 que enxendrou a Feixuco,
 que enxendrou a Roboastro,
 que enxendrou a Sortibrán de Coímbra,
 que enxendrou a Brulant de Monmiré,
 que enxendrou a Bruyer, o cal foi vencido por Oxeiro o Danés, par de Francia,
 que enxendrou a Maubrun,
 que enxendrou a Fodeburros,
 que enxendrou a Hacquelabac,
 que enxendrou a Pichadegrán,
 que enxendrou a Golagrande,
 que enxendrou a Gargantúa,
 que enxendrou ao nobre Pantagruel, meu amo.

Comprendo que ao lerdes este parágrafo teñades unha dúbida razoabel e preguntendes como é posíbel todo iso, pois que no tempo do diluvio todo o mundo perecera agás Noé e sete persoas que levaba con el na arca, entre as cales non está o dito Hortalí.

A pregunta está ben feita e é ben evidente, sen dúbida. Mais a resposta havos contentar (se é que non teño o sentido mal calafateado). E xa que eu non estaba alí daquela para volo contar a pracer, alegareivos a autoridade dos masoretas¹⁹, hebraicos de bos collóns e de fermosa gaita, que afirman de certo que o dito Hortalí non estaba dentro da arca de Noé –e como había dar entrada, se era grande de máis!- senón que estaba enriba, dacabalo, coas pernas escarranchadas como están os rapaciños sobre dos cabalos de madeira, e como o gordo Touro de Berna, morto en Marignan²⁰, cabalgaba montado enriba dun canón pedreiro (animal de fermosa alancada e sen falla ningunha). E dese xeito, despois de Deus, salvou el a dita arca de se afundir, pois coas súas pernas tornáballe o bambaneo e co pé facía a virada para onde el quería, como se fai co timón dun navío. Os que estaban dentro enviábanlle víveres por unha cheminea á medida, como xente agradecida polo ben que lles facía, e ás veces falaban con el, como Icaromenipo con Xúpiter segundo conta Luciano.

Entendestes ben todo? Botade daquela un bo grolo sen auga. “Porque se vós non o credes, eu tampouco”, dixo ela.

---

¹⁹ Os masoretas son comentaristas xudeus da Biblia.

²⁰ Na batalla de Marignan (1515), na que os franceses venceron aos suízos, un bernés –tocador de corno de touro- inutilizou varios canóns franceses nunha soada proeza antes de ser finalmente morto.

CAPÍTULO 2

Do nacemento do moi temido Pantagruel

Gargantúa, aos catrocentos oitenta corenta e catro anos de idade, enxendrou ao seu fillo Pantagruel da súa muller chamada Bocaberta, filla do rei dos amaurotes de Utopía²¹, a cal morreu do parto, pois o neno era tan maravillosamente grande e pesado que non deu saído á luz sen afogar así á súa nai.

Mais, para entenderdes de a feito a causa e razón do seu nome, reparade en que naquel ano houbo unha seca tan grande en todos os países de África, que pasaron trinta e seis meses, tres semanas, catro días, trece horas e un pouco máis sen chuvia, cunha calor do sol tan vehemente que toda a terra estaba árida e nin no tempo de Elías estivo máis abrasada do ca entón, pois non había árbore sobre da terra que tivese folla nin flor. Os prados non tiñan verde, os ríos secaran e as fontes estiñaran. Os pobriños dos peixes, privados dos seus propios elementos, vagaban e berraban horribelmente pola terra. Os paxaros caían do aire faltos de rocío²². Os lobos, os raposos, cervos, porcos bravos, gamos, lebres, coellos, donosiñas, fúíñas, teixugos e outros animais, atopábanse mortos polos campos co fociño regañado.

Magoaba mirar para os homes. Teriades que telos visto coa lingua de fóra coma galgos que correron seis horas sen parar. Algúns tirábanse dentro dos pozos, outros metíanse na barriga dalgunha vaca para estaren á sombra (Homero chámalles a estes *Alibantes*). Todo o país estaba ancorado. Daba mágoa ver o traballo dos humanos para se libraren desta terrorífica sede, pois costaba abondo salvar a auga bendita nas igrexas para que non se esgotase. Mais, por consello dos señores cardeais e do Santo Padre, deuse a orde de que ninguén ousase coller senón unha mollada. E aínda, cando alguén entraba na igrexa, teriades que ver ducias de pobres sedentos viren atrás daquel que a distribuía a outro, coas gorxas abertas para poderen pillar algunha gotiña, coma o mal rico²³, a fin de que nada se perdese. Que feliz foi naquel ano o que tivo adega fresca e ben chea!

O filósofo²⁴ conta dándolle voltas á cuestión de por que é que a auga do mar é salgada, que no tempo no que Febo lle deu o goberno do seu carro lucífico ao seu fillo Faetón, este, por ser pouco aprendido nesa arte e non saber seguir a liña eclíptica entre os dous trópicos da esfera do sol, variou o seu camiño e se achegou tanto á Terra que secou todas as rexións subxacentes, queimando unha grande parte do ceo, a que os filósofos chaman *Via Láctea* e os lapabroas denominan *Camiño de Santiago*, en tanto que os máis empoleirados poetas din que é a parte onde caíu o leite de Xuno cando aleitou a Hércules.

Tanto queceu, logo, a Terra, que lle veu unha suor enorme, de onde saíu o mar, que por esta causa é salgado como toda suor é. E habédesme dar a razón se é que probades a vosa, ou a dos sifilíticos cando os fan suar, éme o mesmo.

Pois case igualiño pasou no ano devandito, porque un venres no que todo o mundo estaba en devoción e facía unha procesión con moitas ladaíñas e rogativas

---

²¹ En *Utopía*, país imaxinado por Tomás Moro no libro do mesmo título, aparece moitas veces a vila de Amaurote. Os amaurotes aparecerán tamén en *Pantagruel* e mais en *Gargantúa*. Tanto *Utopía* como *amaurotes* son palabras de orixe grega que significan “ningún lugar” e “difícil de ver” respectivamente.

²² San Agostiño mantiña que era debido á humidade o que se sostivesen os paxaros na parte inferior do aire, ao ser esta máis densa.

²³ Alusión a unha pasaxe do Evanxeo.

²⁴ Empédocles, segundo Plutarco.

suplicándolle a Deus omnipotente que os mirase con ollos clementes en tal desventura, víronse claramente saír da terra grosas pingas de auga como cando alguén súa copiosamente. E o pobre do pobo comezou a se alegrar como se fose unha cousa que lle aproveitase a el, pois había quen dicía que non había nin pinga de humidade no aire que fíxese esperar chuvia e que a terra suplía agora esa falta. Os outros sabios dicían que era chuvia das Antípodas, como Séneca narra no cuarto libro das *Questionum naturalium*²⁵ ao falar da orixe e nacemento do Nilo. Mais enganáronse porque, ao que a procesión acabou, cando todo o mundo quixo recoller algo desta orballada e beber a potes, atopáronse con que non era senón salmoira, peor e mais salgada ca a auga do mar.

E pois que nese mesmo día naceu Pantagruel, seu pai púxolle tal nome porque *Panta* en grego é tanto como dicir *todo* e *Gruel* en lingua agarena é tanto como *sedento*²⁶. Quería el sinalar que no intre so seu nacemento o mundo estaba todo sedento, e vía tamén como espírito profético que un día había ser dominador dos sedentos, o que lle foi mostrado no mesmo intre por outro signo máis evidente. Porque, entrementes que a súa nai Bocaberta o paría e as parteiras se dispuñan a recibilo, saíron primeiro do seu ventre sesenta e oito arrieiros, cada un tirando pola súa arreata un mulo carregado de sal, despois dos cales saíron nove dromedarios carregados de anguías, e logo vintecinco carradas de porros, allos, cebolas e ceboliños, o que espantou ben as parteiras. Mais algunha delas dixo:

- Velaí unha boa provisión! Até agora bebiamos pouco, non como tanta xente que somos. E todo isto tira polo viño, así é que é bo sinal!

E cando cacarexaban estas cousiñas entre elas velaí que sai Pantagruel, todo peludo coma un oso. E unha delas dixo con espírito profético:

- Naceu con todo o pelo: ha facer cousas maravilosas. E, se é que dá vivido, ha chegar a vello.

---

²⁵ No terceiro libro, non no cuarto.

²⁶ Etimoloxía fantástica. *Pantagruel* era o nome dun demiño que, nas representacións populares dos “misterios” do século XV, botaba sal na boca dos bébedos mentres durmían e personificaba a sede.

CAPÍTULO 3

De canto dó tivo Pantagruel pola morte da súa muller Bocaberta

Cando Pantagruel naceu, quen ficou ben asombrado e perplexo foi Gargantúa, seu pai. Si, porque vendo por unha banda morta a súa muller Bocaberta e pola outra nacido o seu fillo Pantagruel –tan fermoso e tan grandeiro- non sabía o que había dicir e o que había facer. E a dúbida que turbaba o seu entendemento era saber se debía chorar, en dó pola súa muller, ou rir, alegrándose polo seu fillo. Por unha banda e mais pola outra tiña argumento lóxicos que o afogaban, pois os facía moi ben *in modo et figura* mais non os daba resolto, e deste xeito atopábase preso coma o rato na rateira ou o miñado pillado no lazo.

- Chorarei? –dicía- Si. E por que? A miña muller, que era tan boa, morreu. Ela que era a máis aquelada que houbo no mundo. Xa nunca a hei ver! Nunca hei dar atopado outra coma ela! É a maior perda que puiden ter! Ai, meu Deus: que che fixen eu para me castigares así? Por que non me enviaches a morte a min primeiro ca a ela? Vivir sen ela é esmorecer. Ai, Bocaberta, ti eras a miña queridiña, a miña bonitiña, a miña coníña –e mais medía ben vintecinco ferrados e dez varas- a miña preñiña, a miña braguetiña, a miña chineliña, a miña pantufiña! Xa non te hei ver máis nunca! Ai, pobriño Pantagruel, perdiches a túa nai tan boa, a túa nodriza tan doce, a túa dama tan benquerida! Ai, morte treidora, es ben malévola e aldraxante para min ao me lebares a aquela a quen por dereito lle pertencía a inmortalidade!

E mentres dicía isto choraba coma unha vaca, mais de repente ría coma un cuxo cando lle acordaba Pantagruel.

- Ah, meu filliño –dicía- meu collonciño, meu peño, que guapiño es! Moito lle agradezo a Deus que me dese un fillo tan fermoso, tan alegre, tan ridor e tan bonito! Ha, ha, ha, ha! Que contente estou! Bebamos! Ha, ha, ha! Deixemos a melancolía. Trai o melloriño, lava os vasos, pon o mantel, bota a estes cans, aviva ese lume, prende a candeia, pecha esa porta, corta esas sopas, manda a eses pobres, dalles o que piden! Toma o meu manto, que así, co perpono só, hei festexar mellor ás comadres!

Cando dicía isto, ouvíu a ladaíña e os *Mementos* dos cregos que levaban enterrar a súa muller, polo que deixou estas falas e de repente embebeceuse noutra cousa dicindo:

- Deus e Señor: heime seguir atristando? Iso me anoxa. Xa non son mozo e vou indo vello. É idade perigosa e podo coller unha febre! Póñome tolo! A fe de cabaleiro, mellor é chorar menos e beber máis! Miña muller morreu. Pois ben -por Deus! (e permitídemme xurar)- non a hei resucitar co meu pranto. Ela está ben: está no Paraíso polo menos, se é que non está aínda mellor. Está a pregarlle a Deus por nós. É ben feliz ao non se ter que ocupar das nosas miserias e calamidades! Nós témolas sempre enriba! Deus ampare ao que queda! Cómpre que pense en atopar outra.

Velaí o que habedes facer... -díxolles ás parteiras- Onde estades, boa xente, que non vos vexo?... Habedes ir ao enterro mentres que eu arrolo aquí ao meu fillo, porque me sinto moi alterado e podería caír enfermo. Pero botade primeiro un bo grolo, que vos ha prestar, a fe que mo podeades crer.

Obedeceron elas e foron ao enterro e mais ao funeral, e o pobre de Gargantúa quedou na casa. E, entre tanto, fixo, para ser gravado, o epitafio da maneira que segue:

MORREU POR UN MAL PARTO A NAI DE PANTAGRUEL,
A NOBRE BOCABERTA DE BELEZA TAMAÑA,
POIS O ROSTRO QUE TIÑA SEMELLABA UN RABEL²⁷,
O SEU VENTRE
ÁS DE SUÍZA E O SEU CORPO ÁS DE ESPAÑA²⁸.
ROGADE A DEUS QUE LLE SEXA PROPICIO
E A PERDOE SE É QUE SE PROPASOU.
VELAÍ O CORPO QUE VIVIU SEN VICIO
E MORREU NO MOMENTO EN QUE FINOU²⁹.

---

²⁷ O rabel, instrumento de música antecesor do violino, levaba talladas caras grotescas.

²⁸ As suízas pasaban por teren panza e as españolas por seren fracas.

²⁹ Frase humorística corrente na época, como a derradeira do capítulo 2.

CAPÍTULO 4

Da infancia de Pantagruel

Atopo nos antigos historiógrafos e poetas que houbo quen naceu neste mundo de maneira ben estraña e que sería moi longa de contar. Lede o libro VII de Plinio se tendes vagar. Pero nunca na vida tendes ouvido unha tan maravillosa como a de Pantagruel, pois é difícil crer o que tal medrou en corpo e forza en pouco tempo. E non foi nada o de Hércules, que cando estaba no berce matou as dúas serpes, porque elas eran pequeneiras e fráxiles. Pantagruel si que fixo cousas terribes cando aínda estaba no berce.

Deixo dito, namais, que en cada unha das súas comidas, zugaba o leite de catro mil seiscentas vacas, e que en facer un cazolo para lle ferver as papas ocupáronse os caldeireiros todos de Saumur do Anjou, de Villedieu da Normandía e de Bramont da Lorena, e que lle daban esas papas nunha gran pía que inda agora está en Bourges, perto do palacio. E como tiña xa os dentes tan medrados e enfortecidos, rompeu con eles un anaco da tal pía, como ben se pode ver.

Un día, cara á mañán, cando querían que mamase dunha das vacas (pois non tivo nunca outras nodrizas, como di a historia), ceibouse das amallos que lle ataban un brazo ao berce e colleuvos a tal vaca por baixo do xarrete e comeulle os dous ubres e a metade do bandullo, co figado e os riles. E hóbooa devorar enteira se non fose que ela berraba horribelmente, como se os lobos a tivesen presa polas patas. A xente acudiu aos berros e tiroulle a vaca a Pantagruel, mais non soubo facelo de xeito que non lle quedase o xarrete como el o tiña. E Pantagruel comeuno tan ben como fariades vós cunha salchicha, e cando quixeron tirarlle o oso, papouno ao dereito como faría o corvo mariño cun peixe pequeno. E despois púxose a dicir: “Bo! Bo! Bo!” (porque aínda non sabía falar ben) querendo dar a entender con iso que o atopara moi bo e que lle seguisen dando máis. Vendo iso, os que o servían atárono con grosas amarras como as que fan en Tain para a viaxe do sal de Lyon³⁰, ou como as da grande nave *Françoise*, que está no porto de Grâce, na Normandía³¹.

Pero unha vez que un gran oso que seu pai criaba escapou e veu lamberlle a cara –pois as nodrizas non lle limparan ben os fociños- ceibouse das devanditas amarras tan doadamente como Sansón dos Filisteos e colleuvos ao señor oso e partiuno en pedazos coma a un polo e comeuno como un falcón chapa en quente os anacos que lle dan en recompensa pola súa caza.

Temendo por isto Gargantúa que se mancasse, mandou facer catro grosas cadeas de ferro para atalo e mandou poñer arcobotantes bem afustados no seu berce. E unha destas cadeas téndelas en La Rochelle –a que levantan pola tardiña entre as dúas torres do porto- outra en Lyon, outra en Angers³², e a cuarta foi levada polos demos para ataren a Lucifer, que se desencadeara naquel tempo a causa dun cólico que o atormentaba extraordinariamente por ter comido guisada no almorzo a alma dun alguacil. Podedes, logo, crer o que di Nicolás de Lira sobre o párrafo do *Salterio* onde

---

³⁰ En Tain, no Ródano, había un depósito de sal que se transportaba por barco.

³¹ *La Grande Françoise*, de 2.000 toneladas, era o maior barco construído até entón en Francia. Acabado en 1527, non foi botado até 1533 no porto de Le Havre de Grâce (hoxe Le Havre), porto que fora fundado por Francisco Iº. Desafortunadamente, o *Françoise* foi destruído na súa botadura por unha tempestade.

³² As cadeas que agora cita Rabelais existiron. En La Rochelle, a primeira delas pechaba o porto entre as torres, que aínda hoxe se poden visitar, e os restos ds cadea figuran nun museo da cidade. As outras dúas cadeas pechaban ríos como o Saône en Lyon e o Maine en Angers.

está escrito “*Et Og regem Basan*³³” e é que o tal Og, sendo aínda pequeno, era tan forte e robusto que cumpría atalo con cadeas de ferro ao seu berce. E que así quedou sosegado e pacífico pois non podía romper tan doadamente as cadeas. Non tiña sitio, mesmamente, para dar sacudido os brazos

Mais velaí que chegou o día dunha gran festa na que seu pai, Gargantúa, daba un bo banquete a todos os príncipes da súa corte. E coído que todos os criados estaban tan ocupados en servir o festín que ninguén se lembraba do pobre de Pantagruel e este quedaba así *a recolorum*³⁴.

E que fixo el?

Que fixo, meus amigos?

Escoitade.

Tentou crebar as cadeas do berce cos brazos, mais non deu porque eran fortes de máis. Daquela espernexou tanto que rompeu cos seus pés o cabo do berce –e iso que estaba feito dunha trabe de sete palmos de ancho- e, así que deu posto os pés fóra, baixouse o mellor que puido, de xeito que tocaba cos pés no chan. Entón, con moita paciencia, ergueuse levando o berce atado ao lombo, coma unha tartaruga que sobe por un muro. Ao velo parecía unha grande carraca³⁵ de cincocentas toneladas posta de pé. Deste xeito entrou ardidamente na sala onde se facía o banquete e espantou ben a asistencia, mais, como tiña os brazos atados dentro, non podía coller nada para comer e, con grande traballo, inclinábase para, como moito, pillar un bocado coa lingua. Vendo isto, seu pai comprendeu que o deixaran sen lle dar de comer e ordenou que lle tirasen as cadeas, seguindo o consello dos príncipes e señores asistentes. E mais porque os médicos de Gargantúa dixeron que se o mantiñan así no berce, toda a vida había padecer de pedras.

Ao que estivo desencadeado fixérono sentar e deuse unha boa panzada. E despois escachizou o seu berce en máis de cinco centos mil anacos co puñazo que deu no medio, alporizado, prometendo que no había volver nunca a el.

---

³³ “ E Og, rei de Basan”. Nicolás de Lira, franciscano italiano do século XIV, comentarista da Biblia, a propósito do *Deuteronomio* (non dos Salmos) métese cos comentaristas hebreos. Estes alteraran o texto bíblico transformando o leito de Og, de nove cóbados de alto, nun de trinta cóbados.

³⁴ En latín escolar “arredado, arrecuado”.

³⁵ Gran barco, típico do Mediterráneo.

CAPÍTULO 5

Dos feitos do nobre Pantagruel nos seus anos mozos

Así medraba Pantagruel dun día para outro, e a simple vista notábase que lle prestaba, polo que seu pai alegrábase con natural afecto. E cando era pequeno mandou que lle fixesen unha balesta para que enredase cos paxariños (aínda hoxe lle chaman a grande balesta de Chantelle³⁶).

Despois mandouno á escola para que aprendese e pasase a súa mocidade.

Foi así estudar a Poitiers³⁷ e aproveitoulle moito. E vendo que alí os estudantes tiñan momentos de lecer e non sabían en que pasar o tempo, doeuse deles. E un día colleu dun penedal grandísimo que lle chaman Passelourdin³⁸ unha pena de doce varas de contorno e catorce palmos de espesor e púxoala ben postiña no medio dun campo, enriba de catro piores, para que eses estudantes, cando non tivesen outra cousa que facer, pasasen o tempo subidos na tal pena fartándose de viño, xamón e mais empanada e escribisen nela os seus nomes cun coitelo. É a que hoxe chaman *Pedra Levantada*³⁹. E, en memoria disto, ninguén deica hoxe é inscrito na Universidade de Poitiers se non bebeu antes na fonte cabaleira de Croustelles⁴⁰, pasou por Passelourdin e subiu á *Pedra Levantada*.

Logo, ao ler el as fermosas crónicas dos seus devanceiros, atopouse con que Geoffroy de Lusignan, chamado “Geoffroy o do dente grande⁴¹”, abó do primo político da irmá máis vella da tía do xenro do tío da nora da súa sogra, estaba enterrado en Maillezais. Entón, colleu un día de vagar para o ir visitar como home de ben. E marchou de Poitiers con algúns compañeiros, pasando por Ligugé (onde visitou ao nobre abade Ardillon), por Lusignan, por Sanxay, por Celles, por Coulonges, por Fontenay-le-Comte (onde saudou ao douto Tiraqueau) e de alí chegaron a Maillezais, onde visitou o sepulcro do tal “Geoffroy o do dente grande”. Cando viu o retrato deste tivo algo de medo, pois está na imaxe dun home furioso que ten o sabre medio desembaiñado, e preguntou a causa diso. Os cóngos do lugar díxéronlle que non había outra causa senón a de *Pictoribus atque poetis, etc*⁴² (é dicir, que os pintores e poetas teñen liberdade para pintaren a pracer o que queren) mais el non se contentou coa resposta e dixo:

- Non está pintado así sen causa ningunha. Para min que se cadra lle fixeron algunha aldraxe cando morreu e está a pedir aos seus parentes que o vinguen. Heime enterar mellor do asunto e facer o que sexa preciso.

Despois volveuse, mais non para Poitiers porque quixo visitar as outras universidades de Francia. Así ao pasar por La Rochelle meteuse ao mar e foi a

---

³⁶ Debeu existir algún artefacto guerreiro, ao que alude Rabelais, relacionado con este castelo que foi logo arrasado por Francisco Iº.

³⁷ Comeza a camiñada polas universidades francesas do seu tempo. Para algúns, este capítulo contén importantes datos autobiográficos. Outros pensan que a viaxe é fundamentalmente burlesca e que Rabelais non tivo coñecemento directo de todas estas universidades.

³⁸ Unha gruta que hai na beira do río Clain.

³⁹ Existe aínda este dolmen, deteriorado no século XVIII.

⁴⁰ Aldea de perto de Poitiers que debeu contar con algunha fonte célebre.

⁴¹ Barón turbulento do século XIII así chamado, segundo a tradición, por lle saír un dente fóra da boca. Era fillo da fada Melusina, segundo recolle Jean d'Arras no relato que narra os feitos daquela e dos seus fillos.

⁴² Cita da *Arte Poética* de Horacio.

Bordeaux, lugar onde non atopou grande labor senón gabarreiros que xogaban ás lucas no areeiro⁴³.

De alí foi a Toulouse, onde aprendeu moi ben a bailar e a manexar a espada coas dúas mans, como é uso dos estudantes desa universidade, mais non se demorou moito no lugar cando viu que facían queimar vivos aos seus profesores como arengues afumados⁴⁴. E dixo:

- Deus me garde de morrer así, que xa son sedento abondo por natureza sen que me quenten de por parte.

Despois foise a Montpellier, onde atopou moi bos viños de Mirevalx e leda compañía, e pensou en se pór a estudar Medicina, mais considerou que a profesión era rallante por demáis e melancólica e que os médicos cheiraban á lavativa como demos vellos⁴⁵.

Quixo, polo tanto, estudar leis pero, ao ver que nese lugar non había como lexistas máis ca tres tiñosos e un pelado, marchou de alí. De camiño fixo a ponte do Gard e o anfiteatro de Nimes⁴⁶ en menos de tres horas (o que semella, con todo, obra máis divina ca humana) e foise para Avignon, onde non estivo tres días sen ter amores, pois como é terra papal as mulleres gostan de xogar co aperta-grupas⁴⁷.

Ao que viu isto, o seu preceptor, chamado Epistemón, tirouno de alí e levouno para Valence, no Delfinado, mais viu que nese lugar non había grande labor e que os lampantíns da vila mallaban nos estudantes, cousa que o alporizou⁴⁸. E un bo domingo que todo o mundo estaba a bailar na praza, un estudante quixo tamén facelo e aqueles lampantíns non llo permitiron. Ao ver iso, Pantagruel botouse contra deles e perseguiunos até a beira do Ródano con mentes de os facer afogar a todos, mais eles afociñáronse contra o chan como toupeiras ben entrada media legua debaixo do río. Aínda hoxe existe o furado no sitio.

Marchou logo de alí e en tres pasos e un chouto chegou a Angers, onde se atopaba moi ben e tería quedado un bo anaco de non ser que a peste os botou⁴⁹.

Así foi parar a Bourges, onde estivo unha boa tempada e aproveitou moito da facultade de Leis. E dicía el, ás veces, que os libros de leis lle semellaban unha fermosa roupaxe de ouro, trufante e maravillosamente preciosa mais orlada de merda.

- Porque –dicía- non hai no mundo libros tan fermosos, tan adornados e tan elegantes coma os textos das *Pandectas* mais a súa orla –a saber, a glosa de Accursio⁵⁰- é tan suxa, tan infame e fedorenta, que non é senón porcaría e vileza.

Ao marchar de Bourges foise para Orleáns e alí atopou un eito de rexos estudantes que o recibiu con moito agasallo, e en pouco tempo aprendeu con eles a xogar á raqueta⁵¹ e a dominala, pois os estudantes desta vila exercítanse moito nese

---

⁴³ A universidade de Bordeaux era pouco activa daquela. *As lucas* é unha denominación popular das cartas e era tamén un xogo de orixe española que se practicaba con elas.

⁴⁴ A universidade de Toulouse, célebre pola súa facultade de Dereito, era tamén un feudo da intolerancia. Jean de Cahors, profesor de Dereito, foi queimado vivo en 1532 (o ano da aparición do *Pantagruel*) por unha conversa sospeitosa de contido herético luterano.

⁴⁵ Con Montpellier tivo Rabelais unha brillante relación. Alí aprendeu a Medicina (que o apaixonaba), deu a coñecer directamente do grego a Hipócrates e a Galeno, e se doutorou.

⁴⁶ Célebres monumentos romanos.

⁴⁷ Avignon, que pertenceu á Santa Sé até a Revolución Francesa, era lugar de costumes relaxados.

⁴⁸ Estes enfrontamentos entre os estudantes e os habitantes das vilas eran xeneralizados en todas as universidades.

⁴⁹ Houbo en 1530 e 1532 epidemias de peste nesta rexión.

⁵⁰ Rabelais, como humanista, está polo coñecemento directo dos textos, dos orixinais, e non polo indirecto a través de glosas, como fora hábito na Idade Media. Accursio foi un dos máis célebres comentadores dos textos xurídicos.

⁵¹ Non había menos de corenta lugares para xogar á raqueta en Orleáns, nesa época.

xogo. E ás veces levábano eles ás illas para que se divertise no xogo de menear as bolas. Tocante a romperse a cabeza estudando, non o facía moito, por medo a que a vista lle diminuíse. Canto máis que certo profesor repetía nas súas lecturas que non hai cousa tan contraria á vista como a enfermidade dos ollos. E o día no que se licenciou en leis un estudante seu amigo, que non tiña máis ciencia ca o seu alcance pero que en compensación sabía moi ben bailar e xogar á raqueta, fixo el o blasón e a divisa dos licenciados por ese universidade dicindo:

*A pelota na bragueta,
na súa man unha raqueta,
unha lei sobre a corneta⁵²
e un baile baixo o talón:
velaí tes un doutorón.*

---

⁵² Banda de tafetán negro que se levaba arredor do pescozo e pendía até o chan e que era o distintivo dado por Francisco Iº aos doutores en leis e medicina.

CAPÍTULO 6

*Como Pantagruel atopou un lemosino que arremedaba a lingua francesa*⁵³

Un día, non sei cando, despois de cear, paseaba Pantagruel con algúns compañeiros arrentes da porta pola que se vai a París e atopou un bonito estudante que viña por ese camiño.

Despois de se saudaren, preguntoulle el:

– Meu amigo: de onde ves a esta hora?

E o estudante respondeulle:

– Da nutriz, ínclita e célebre academia vocitada Lutecia.

– Que é o que di? – preguntoulle Pantagruel a un dos seus.

– De París –respondeulle este.

– Ves logo de París? –preguntou- En que pasades o tempo os estudantes parisienses?

–Transfretamos o Sequana no dilúculo e no crepúsculo. Deambulamos polos cómpitos e cuadrivías da urbe. Despumamos a verbocinación do Lacio e, como verisímiles amorabundos, captamos a benevolencia do omníxuíz, omníforme e omníxeno sexo feminino. Algúns diéculos, invisamos os lupanares e, en éxtase venéreo, inculcamos as nosa uretras nos penitísimos recesos das pudendas das meretrículas amabilísimas. Despois, cauponizamos boas espátulas verbecinas perforaminadas de petrosil nas tabernas meritorias de La Pomme de Pin, Le Château, La Madeleine e La Mule⁵⁴. E se, pola forza da fortuna, hai rareza ou penuria de peculio nos nosos marsupios e están exhaustos de metal ferruxinoso para poder escotar, dimitimos pignorados os nosos códices e hábitos, prestolando os tabelarios que veñan dos penates e lares patrióticos.

Ao ouvílo, dixo Pantagruel:

– Que demo de linguaxe é esa? A fe que ti es algo herético!

– Non, meu señor –respondeu o estudante– pois libentísimamente, ao que iluesce unha minútula lesca do día, demigro a un de tantos e tan ben arquitectados mosteiros e ali, irrorándome de boa auga lustral, rillo algunha tallada de harmoniente precación dos nosos sacrificulos e, refungando as miñas préculas horarias, elúo e abstergo a miña ánima dos seus inquinamentos nocturnos. Reverencio os Olímpícolas. Venero latrialmente o superno Astripotente. Diligo e redamo os meus próximos. Servo os prescritos decalóxicos e, segundo a facultátula das miñas vires, non me aparto deles nin o lato unguícola. Ben veriforme é que, por causa de que Mammona non superguxita unha chisca nos meus lóculos, me atopo un pouco raro e lento á hora de supererogarlle elimósinas aos exenos que queritan o seu estipo hostiatamente.

- Merda e remerda! –púxose Pantagruel– Que quere dicir o tolo este? Penso que nos está a fabricarí unha linguaxe diabólica e nos está a botar algún encantamento.

---

⁵³ O lemosino, habitante da vila ou da rexión de Limoges (zona de fala occitana), remeda a fala dos estudantes parisienses e derrama coma eles –na opinión de Rabelais– o latín e mais o francés. Non traducimos deliberadamente este latín macarrónico. Seméllanos que o autor buscaba a incompreensión e a ampulosidade pedantesca mediante a acumulación de cultismos non usuais e de palabras esdrúxulas que lles imprimen ás linguas románicas un ritmo chocante. Este procedemento é moi usado pola literatura popular e de autor como fonte de diversión e bulra.

⁵⁴ A máis destas tabernas célebres (algunha frecuentada xa por François Villon no século XV), no parágrafo citábanse, nas edicións anteriores do *Pantagruel*, os nomes dalgúns lupanares moi frecuentados polos estudantes.

Ao que un dos seus lle dixo:

- Señor, seguro que este galán quere remedar a lingua dos parisinos, mais non fai senón esfolar o latín. Coida así pindarizar⁵⁵ e seméllalle que é un grande orador porque desdeña o uso común de falar.

Ao que dixo Pantagruel:

- É certo iso?

Respondeulle o estudante:

-Señor micer⁵⁶, non foi nato o meu xenio apto para o que di este flaxitoso nebulón –escoriar a cutícula da nosa vernácula gálica– senón que viceversamente eu navo ópera e, con velas e remos, enítome en locupletala coa redundancia latinícoma.

-Meu Deus! –dixo Pantagruel– Heite aprender eu a falar! Mais...respóndeme primeiro: de onde es?

Ao que respondeu o estudante:

- A orixe primeira dos meus avos e átavos foi indíxena das rexións lemóvicas onde requiesce o córpore do axiotato San Marcial.

- Entendo –dixo Pantagruel- Ti es lemosino, con todo e por todo, e poste a remedar aos parisienses. Pois, ven aquí que che dea unha piña!

E daquela colleuno polas gorxas dicíndolle:

- Estás a esfolar o latín. Voute facer vomitar, San Xoán me valla, porque te vou esfolar vivo eu a ti!

Entón, comezou o pobre do lemosino a dicir:

- *Vée dicou, gentilastre! Ho! Saint Marsault adjuda mi! Hau, hau, laissas a quau, au nom de Dious, e ne me touquas grou*⁵⁷

E díxolle Pantagruel:

- A esta hora falas xa con naturalidade!

E deixouno así, pois o pobre do lemosino cagábase polas calzas, que estaban cortadas como rabo de bacallao e non levaban fondo. Por isto púxose Pantagruel:

- San Alipentino me valla, que cheirume! Semella un gato bravo! Leve o demo a este mascarrábanos⁵⁸!

E deixouno.

Mais aquel tivo tal remordemento toda a súa vida, e quedoulle tanta sede, que dicía moitas veces que Pantagruel o levaba colleito polas gorxas. E despois dalgúns anos morreu da morte de Rolando⁵⁹, por vinganza divina, o que nos demostra o que din o filósofo e mais Aulo Xelo, que nos convén falar coa linguaxe usual, e, como dicía Octavio Augusto, que cómpre evitar as palabras abandonadas coa mesma habilidade con que os patróns dos barcos evitan os baixos do mar.

---

⁵⁵ Imitar o estilo oratorio de Píndaro.

⁵⁶ Termo respectoso provenzalizante.

⁵⁷ O parágrafo, traducido do lemosino, diría así: “Ei, escoitade, nobre señor! Ai! Vállame San Marcial! Ai, ai, déixádeme, en nome de Deus, e non me toquedes”.

⁵⁸ Así eran alcumados os lemosinos por seren os rábanos alimentos básicos na súa mantenza.

⁵⁹ Segundo unha tradición popular, Rolando tería morto de sede en Roncesvales.

CAPÍTULO 7

De como Pantagruel veu a París e dos fermosos libros da biblioteca de Saint-Victor

Despois de ter estudado moito e ben en Orléans, Pantagruel decidiu visitar a grande universidade de París. Mais antes de marchar avísaronos de que na igrexa de Saint-Aignan, no propio Orléans, había unha enorme e grosa campá que levaba no chandousentos catorce anos, pois era tan grosa que ningún aparato era quen de a erguer, nin mesmo un pouquiño. E iso por moito que se tivesen aplicado xa todos os medios que din Vitrubio en *De architectura*, Alberti en *De re aedificatoria*, Euclides, Arquímedes, Taón e mais Herón en *De ingeniis*⁶⁰, pois nada diso serviu. Entón el, sempre tan dado a satisfacer as humildes peticións dos cidadáns e habitantes desa vila, decidiu levala á torre para o que estaba destinada.

Foise, logo, ao lugar onde estaba e levantouna do chan co dedo meniño tan doadamente como poderíades vós facelo cun axóuxere dos que se lle poñen aos gabiáns⁶¹. Mais, antes de a levar á torre, Pantagruel quixo tocar con ela unha alborada pola vila e facela soar polas rúas todas levándoa da súa man. Todo o mundo se puxo moi ledo pero por causa disto houbo un prexuízo ben grande, pois de levala así e facela soar polas rúas todo o bo viño de Orléans se avolveu e se botou a perder. A xente non se decatou até que foi noite entrada, pois daquela todos sentiron tanta sede por teren bebido este viño avolto que non facían senón cuspir tan branco como algodón de Malta, dicindo: “Temos o Pantagruel. Temos as gorxas salgadas⁶².”

Feito isto, foise a París coa súa xente. E, ao que entrou, todo o mundo saíu fóra da casa para velo (xa sabedes que o pobo de París é parvo por natureza, tanto se o colledes polo dereito como polo revés) e miraba para el apampado e non sen medo de que levase o Palacio Real para outra parte, para algún país remoto, igual que seu pai levara as campás de Notre Dame para pendurar no pescozo da súa besta.

E despois de que morou alí algún tempo e estudou moi ben as sete artes liberais, dicía que era unha vila boa para vivir, mais non para morrer porque os mendigos dos Santos Inocentes quentábanse o cu cos osos dos mortos⁶³. E encontrou magnífica a biblioteca de Saint-Victor, o mesmo que algúns libros que atopou nela. Velaquí o repertorio deles, *et primo*⁶⁴:

---

⁶⁰ Autores todos da Antigüidade –non sendo Alberti, arquitecto italiano do século XV– e gregos todos agás o romano Vitrubio. Destacaron no campo da enxeñaría, da matemática, da física e da arquitectura.

⁶¹ Atábanselles axóuxeres nas patas ás aves de presa para podelas recuperar.

⁶² Ver nota 25.

⁶³ O cementerio dos Inocentes estaba sobrecargado e os osos eran exhumados e amoreados en osarios a carón dun mercado no que había sempre numerosos mendigos.

⁶⁴ A biblioteca da abadía de Saint-Victor –de cóengos regulares– era famosa. O catálogo fornecido por Rabelais é, evidentemente, fantástico. A falta de podermos dar as ducias de notas necesarias para a cabal delectación da sátira, diremos que: a) os títulos van ensarillados entre eles polo sentido, pola forma ou polo tipo de personaxe ao que aluden; b) o latín dos títulos é as máis das veces burlesco e macarrónico; c) en moitos títulos satirízase a práctica abusiva, común en moitos libros da época, de mesturar na denominación obxectos materiais con intencións espirituais; d) á beira de expresións de claro contido escatolóxico ou sexual, abundan outras nas que a alusión está máis velada; e) son principal obxecto de bulra os inimigos dos humanistas, principalmente os teólogos e escolásticos (coa Sorbona á cabeza en Francia e o Papa en Roma), os falsos beatos, as ordes relixiosas (ás que acusa de corrupción, gula e outros defectos), os xuristas (maiormente os do Dereito Canónico), etc; f) moitos dos personaxes citados existiron, mais outros son nidiamente ficticios; g) a abreviatura M. nos títulos latinos significa *Magister* e a abreviatura M. N. *Magister Nostrum*, tratamentos dos doutores en teoloxía.

“*Biga salutis*”
 “*Bragueta iuris*”
 “*Pantufla decretorum*”
 “*Malogranatum vitiorum*”
 “A pelota da Teoloxía”
 “O esteo emplumado dos predicadores”, composto por Chocalleiro
 “A pichabarrina dos cabaleiros”
 “O meimendro dos bispos”
Mamotretus: “*De babuinis et simiis*”, *cum commento Dorbellis*.
Decretum Universitatis Parisiensis super pectositatem muliercularum ad placitum”
 “A aparición de Santa Xertrude a unha monxa de Poissy que estaba de parto”
 “*Ars honeste peidandi in societate*”, *per M. Ortuinum*
 “O mostardeiro da penitencia”
 “As polainas”, *alias* “As botas da paciencia”
 “*Formicarium artium*”
De brodiorum usu et honestate golichandi” *per Silvestrem Prieratem, Jacospinum*”
 “O corneado na corte”
 “O capacho dos notarios”
 “O paquete do matrimonio”
 “O cruxol da contemplación”
 “As andrómenas do dereito”
 “O aguillón do viño”
 “A espora do queixo”
 “*Deporcatorium scholarium*”
Tartaretus: “*De modo cacandi*”
 “As fanfarrias de Roma”
 Bricot: “*De differentiis soparum*”
 “O cuíño da disciplina”
 “A chinela da humildade”
 “O tripeiro do bo pensamento”
 “O caldeiro da magnanimidade”
 “Os enleos dos profesores”
 “As cotobeladas dos curas”
Reverendi patris fratris Laponi, provincialis Lingoreteriae: “*De Lambentis Farinis*”, *libri tres*
Pasquilli, doctoris marmorei: “*De cervis cum cardi alcachofeiri comedendis*”, *tempore papali ab Ecclesia interdicto*
 “A invención da Santa Cruz” con seis personaxes, representada por finos expertos”
 “Os anteollos dos romípetas”
 Maioris: “*De modo faciendi butellos*”
 “A gaita dos prelados”
 Beda: “*De optimitate triparum*”
 “A demanda dos avogados sobre a reforma das especias”
 “O esborrachado dos procuradores”
 “Chícharos con touciño”, *cum commento*.

Praeclarissimi iuris utriusque doctoris Pilloti Rapaquartis: "De reparandis glosse Accursiane pasmonatas", repetitio enucidiluculidissima

"Stratagemata Francarquieri" de Bagnolet

Franctopinus: "De re militari", cum figuris Tevoti

"De usu et utilitate esfolandi equos et equas", autore M. Nostro de Quebecu.

"A rusticidade dos prestes"

M. N. Patadeburra de Rostock: "De mostarda post prandium servienda", lib. quatordecim, apostilati per M. Vaurillonis

"O agasallo dos fiscais eclesiásticos"

"Quaestio subtisissima, utrum Chimera, in vacuo bombinans, possit comedere secundas intentiones? Et fuit debatuta per decem hebdomadas in concilio Constantiense"

"A empapuxadura dos avogados"

"Esborrhanchamenta Scoti"

"O sombreiro alado dos cardeais"

"De calcaribus removendis decades undecim" per M. Albericum de Rosata

Eiusdem: "De castrametandis crinibus", lib. tres

"A entrada de Antonio de Leiva nas terras do Brasil"

Marforii bacalarii cubantis Rome: "De pelendis mascarendisque Cardinalium mulis"

"Apoloxía deste contra os que din que a mula do papa come somente ás súas horas"

Pronosticatio que incipit "Silvi Peloti" dato per M. N. Songecruyson

Bouardini episcopi: "De emulgentiarum profectibus enneades novem" cum privilegio papali ad trienium et postea non

"A cagada das doncelas"

"O cu pelado das viúvas"

"A carapucha dos monxes"

"Os moumeos dos padres celestinos"

"A portaxe da manducidade"

"A lareca dos lampantíns"

"A rateira dos teólogos"

"A embocadura dos mestres en artes"

"Os pinches de Ockham en simple tonsura"

Magistri N. Lapasalsam: "De investigationibus horarum canonicarum", lib. quadraginta

"Bateculum confratriarum", incerto authore

"A caverna dos larpáns"

"O fedor dos españois", supergalocanticado por Fray Íñigo

"O matavermes dos soiniñas"

"Acovardamentus rerum italicarum", authore magistro Bruslefer

R. Lullius: "De brincaderiis principium"

"Conarium beateriae", actore M. Jacobo Hochstratem, hereticometra

Apirolado: "De magistro nostrandorum magistro nostratorumque cantinis", lib. octo galantissimi

"As peidorradas dos bulistas, copistas, escribintes, abreviadores, referendarios e datarios" compilada por Regis

"Almanaque perpetuo para gotosos e sifilíticos"

"Maneriae desfeluxandi fornellos" per Eccium

"A corda dos comerciantes"

“As comodidades da vida monacal”
 “A guisotada dos beateiros”
 “A historia dos trasnos”
 “A miseria da soldada”
 “As argalladas dos provisosores”
 “A bolsa dos tesoureiros”
 “*Badallocatorium sophistarum*”
 “Antipericatametapordamphiscribationes merdicantium”
 “A limacha dos botarripios”
 “O botavento dos alquimistas”
 “A matrícola dos pedichóns”, empetada por frei Serratis
 “As trabas da relixión”
 “A raqueta dos campaneiros”
 “O esteo da vellez”
 “O betillo da nobreza”
 “A ladaíña do macaco”
 “Os grilletes da devoción”
 “A marmita das catro estacións”
 “O morteiro da vida política”
 “O axota-moscas dos eremitas”
 “O caperuzo dos penitenciarios”
 “O triquitraque dos frades godalleiros”
Pesadus: “*De vita et honestate garridorum*”
 “*Mucetae Sorbonicae Moralisationes*”, per M. Lupoldum
 “As miudezas dos viaxeiros”
 “As pocións dos bispos portativos”
 “*Agitationes doctorum Coloniensium adversus Reuchlin*”
 “As cunchas das señoras”
 “A martingala dos esforricados”
 “*Virevoltarum recollepelotarum*”, per F. Pedebolae
 “Os zocos da valentía”
 “A mascarada dos tardos e demachiños”
 Gerson: “*De auferibilitate pape ab Ecclesia*”
 “A traíña dos nomeados e graduados”
 Jo. Dytebrodii: “*De terribilitate excommunicationum*”, libellus acephalus
 “*Ingeniositas invocandi diabolos et diabolos*”, per M. Guingolfum
 “A caldeirada dos perpetuos orantes”
 “A mourisca dos heréticos”
 “As muletas de Gaetan”
Mollafuciños, doctoris cherubici: “*De origine papasantorum et torticollorum ritibus*”, lib. septem
 “Sesenta e nove breviaros de alta graxa”
 “O bandullazo das cinco ordes mendicantes”
 “A peletaría dos chocalleiros, extraída da Bota Amarela incornifistibulada na *Suma anxélica*”
 “O cismeiro dos casos de conciencia”
 “A andorga dos presidentes”
 “A verga asnal dos abades”
Sutoris: “*Adversus quemdam qui vocaverat eum bribonem et quod bribones non sunt condemnati ab Ecclesia*”

“Cacatorium medicorum”
“O desfeluxador da astroloxía”
“Campi clysteriorum”, per S. C.
“O tirapeidos dos boticarios”
“O bicacús da cirurxía”
Iustinianus: *“De falsis beatis tollendis”*
“Antidotarium animae”
Merlinus Coccaius: *“De patria diabolorum”*

Entre os cales algúns están xa impresos e os outros arestora no prelo na nobre vila de Tubinga.

CAPÍTULO 8

De como Pantagruel, estando en París, recibiu carta de seu pai Gargantúa, e copia desta

Pantagruel estudaba moito, como ben podedes ver, e aproveitáballe outro tanto, pois tiña un entendemento de dobre pregue e unha capacidade de memoria que medía doce odres en barricas de aceite. E en canto que estaba alí morando recibiu un día carta de seu pai, que lle dicía⁶⁵:

Benquerido fillo:

Entre os dons, grazas e prerrogativas con que o soberano creador, Deus todopoderoso, dotou e adornou a natureza humana no seu comezo, seméllame singular e excelente aquela pola que esta pode, pese a ser mortal, adquirir unha especie de inmortalidade e, no decurso dunha vida transitoria, perpetuar o seu nome e a súa semente, o que se fai pola descendencia saída de nós en lexítimo matrimonio. Énos, pois, así, restablecido dalgún xeito o que nos fora tirado polo pecado dos nosos primeiros pais, aos que lles foi dito que, por non teren obedecido o mandado do Creador, habían morrer, e pola morte sería reducida á nada esta forma tan magnífica coa que o home fora creado. Mais, por este medio de propagación seminal, remanece nos fillos o que se fora perdendo nos pais e nos netos o que se fora murchando nos fillos, e así sucesivamente até a hora do xuízo final, cando Xesucristo teña devolto a Deus pai o seu reino pacificado sen mal ningún nin contaminación de pecado. Han cesar entón todas as xeracións e corrupcións, e han acabar para os elementos as contínuas transmutacións visto que a tan desexada paz ha ser consumada e perfecta e que todas as cousas se han reducir á súa fin e período.

Non é, daquela, sen xusta e equitativa causa que eu dou grazas a Deus, meu conservador, por me ter permitido ollar como a miña ancianidade canosa florecía de novo na túa mocidade. Porque cando dispoña aquel que todo rexe e modera que a miña alma deixe esta morada humana, non hei considerar que morro totalmente senón que paso dun lugar a outro, pois que en ti e para ti eu remanezo na miña imaxe visíbel deste mundo, vivindo, vendo e conversando entre xentes de honor e amigos, como eu adoitaba. E esa miña conversa foi, coa axuda e a graza divina, non sen pecado – confésoo – pois todos nós pecamos e continuamente lle rogamos a Deus que perdoe os nosos pecados, mais si sen reproche.

É por iso que, así como en ti remanece a imaxe do meu corpo, se paralelamente non relucisen os costumes da alma, non habías ser considerado como gardián e tesouro da inmortalidade do noso nome. E o pracer que había ter au ao ver isto había ser pequeno, considerando que remaneecería a parte menor de min –o corpo– mentres que a maior –a alma–, aquela pola cal o noso nome remanece abenzoado entre os homes, estaría dexenerada e abastardada. E non digo isto porque teña desconfianza da túa virtude, que me foi xa demostrada antes de agora, senón para te animar a aproveitares cada día máis.

E o que estou a che escribir non é tanto para que vivas nesa conduta virtuosa canto para que, por vivir e teres vivido así, esteas ledos e collas un novo pulo semellante

---

⁶⁵ A carta compendia a educación humanista, coa formación nas letras e nas ciencias, o coñecemento do Universo –ou Macrocosmos– e do propio home (ese “outro mundo”) ou Microcosmos, e a lectura directa dos textos (relixiosos, médicos ou xurídicos), fronte ao tempo “gótico” das tebras, como se caracterizaba á Idade Media. O ideal do “honesto home” renacentista, no que se funden a ciencia, a tolerancia e a fe relixiosa, é o que Gargantúa lle presenta ao seu fillo.

para o futuro. Hache lembrar ben como, para acadar esa empresa, eu non aforrei medio ningún senón que che axudei como se non tivese outro tesouro neste mundo agás verte unha vez na miña vida perfectamente acabado, tanto en virtude, honradez e probidade como en todo saber liberal e honrado, e deixarte así despois da miña morte como un espello que represente a miña persoa, teu pai. E se non é dun xeito tan excelente como eu desexo canto aos feitos, si, de certo, canto ás intencións.

Aínda que o finado de meu pai, o tan lembrado Golagrande, tivera adicado todo o seu coñecemento para que eu aproveitase toda perfección e saber político e para que o meu labor e o meu estudo se correspondesen moi ben ou mesmo ultrapasaran o seu desexo, como podes comprender os tempos non eran tan idóneos e tan cómodos para as letras coma agora, e eu non tiven a abundancia de profesores que ti tiveches.

Os tempos eran aínda tenebrosos e sentíase a infelicidade e a calamidade dos godos, que destruíran toda boa literatura. Mais pola bondade divina fóronlle restituídas ás letras a súa luz e a súa dignidade estando eu vivo. E vexo niso tal cambio que agora costaríame moito traballo ingresar na primeira clase dos meniños da escola a min, que na miña idade viril tíñanme –e non se enganaban– polo máis sabio do dito século. E non digo isto por xactancia vá (aínda que podería moi ben facelo ao che escribir, como autoriza Marco Tulio no seu libro Da vellez e a sentenza de Plutarco no seu libro titulado Como un pode gabarse sen envexa) senón por che inculcar a afición a tenderes sempre máis alto.

Agora todas as ensinanzas están restauradas e as linguas restablecidas: a grega –sen a cal é vergoña que unha persoa se diga sabia– a hebraica, a caldaica e a latina. A impreña, que foi inventada na miña época por inspiración divina –o mesmo que a artillaría foino, a contrapelo, por inspiración diabólica– ten por uso elegantes e correctas edicións. O mundo enteiro está cheo de xente sabia, de preceptores moi doutos, de bibliotecas moi vastas, e coido que nin no tempo de Platón nin no de Cicerón nin no de Papiniano houbo tal facilidade para o estudo como se ve hoxe. Vexo que os bergantes, os verdugos, os mercenarios e os palafreiros de agora son máis doutos que os doutores e predicadores do meu tempo.

Que hei dicir? Mesmo as mulleres e as rapazas aspiraron a esta louvanza e maná celeste de boa doutrina. Tanto é así que aos meus anos vinme obrigado a aprender as letras gregas, que eu non desprecei como Catón senón que non tiven ocasión de estudalas na miña mocidade. E de grado me deleito lendo as Morais de Plutarco, os fermosos Diálogos de Platón, os Monumentos de Pausanias e as Antigüidades de Ateneo, agardando a hora en que Deus meu creador dispoña chamarme e ordenarme saír desta terra.

Por isto, meu fillo, exhórtote a que empregues a túa mocidade en aproveitares ben en estudos e mais en virtudes. Estás en París e tes o teu preceptor Epistemón: un pódete adoutrinar con vivas e vocais instrucións e o outro con louvabeis exemplos. Entendo que debes aprender as linguas perfectamente. Primeiramente a grega –como quer Quintiliano– en segundo lugar a latina e despois a hebraica –para as Santas Escrituras– igual que a caldea e a árabe. E quero que, canto ao grego, formes o teu estilo a imitación de Platón, e canto ao latín a imitación de Cicerón. E que teñas toda a historia presente na túa memoria, para o que che ha axudar a cosmografía dos que a escribiron.

Tocante ás artes liberais, xeometría, aritmética e música, xa che dei algo de gosto por elas cando aínda eras pequeno e tiñas cinco ou seis anos. Prosigue o resto e coñece todos os cánones da astronomía e arrédateme, como de abuso e vaidade, da astroloxía adivinatoria e da arte de Lulio. No que fai ao dereito civil quero que saibas de arriba a abaixo os fermosos textos e que mos compares con filosofía.

E en canto ao coñecemento dos feitos da natureza, quero que te adiques a eles con curiosidade. Que non haxa nin mar nin río nin fonte dos que non coñezas os peixes, os paxaros todos do aire, todas as árbores, arbustos e matos das fragas, as herbas todas da terra, todos os metais agachados no ventre dos abismos, as pedrarias de todo o Oriente e de todo o Sur. Que nada che sexa descoñecido.

Despois, consulta con moita atención os libros dos médicos gregos, árabes e latinos, sen despreciars os talmudistas e cabalistas, e, por medio de frecuentes diseccións, adquire perfecto coñecemento dese outro mundo que é o home. E, algunhas horas ao día, comeza a ler as Santas Escrituras, primeiro en grego o Novo Testamento e as Cartas dos Apóstolos e despois en hebreo o Vello Testamento.

En suma, que vexo un abismo de ciencia. Porque de aquí en diante, ao que sexas un home feito e dereito, has saír desa tranquilidade e repouso de estudo e has aprender a cabalaría e as armas para defenderes a miña casa e valeres aos nosos amigos en todas as súas dificultades contra os ataques dos que lles queiran facer mal.

E quero que axiña comprobés todo o que tes aproveitado, cousa que non has facer de mellor xeito senón defendendo teses sobre todos os coñecementos en debate público contra todos, e mais frecuentando a xente letrada que hai en París e noutras partes.

Mais, como segundo o sabio Salomón a sapiencia non entra en alma malévola e ciencia sen conciencia é só ruína da alma, cómpreche servir, amar e temer a Deus, e pór nel todos os teus pensamentos e esperanzas. E, pola fe formada coa caridade, estar sempre unido a el de sorte que nunca perdas polo pecado o seu amparo. Desconfía das ilusións mundanas. Non poñas o teu corazón en vaidade porque esta vida é transitoria en canto que a palabra de Deus remanece eternamente. Sé servicial con todos os teus próximos e ámaos coma a ti mesmo. Respecta aos teus preceptores. Foxe da compañía da xente á que non queres asemellar e non recibas en van as grazas que Deus che deu. E cando coides que tes adquirido todo o saber que hai aí, volve canda min para que eu te vexa e che dea a miña benzón antes de morrer.

Meu fillo, que a paz e a graza de Noso Señor estea contigo. Amén.

En Utopía, no décimo sétimo día do mes de Marzo.

Teu pai

GARGANTÚA

De que recibiu e leu esta carta, Pantagruel colleu novos folgos e puxo no corazón aproveitar máis ca nunca, de xeito que, ao velo estudar e aproveitar tan infatigabelmente a agudamente, teriades dito que os libros alimentaban o seu espírito como as xestas o lume.

CAPÍTULO 9

Como Pantagruel encontrou a Panurgo, a quen estimou durante toda a vida

Un día no que Pantagruel paseaba por fóra da vila cara á abadía de Saint Antoine, parolando e filosofando coa súa xente e algúns estudantes, atopou un home de boa estatura e elegantes trazos no seu corpo todo, mais que daba mágoa do estragado que estaba por varias partes, e tan desaxeitado semellaba ter escapado dos cans. Ou mellor aínda: semellaba un dos que traballan na recolleita das mazáns no país de Perche⁶⁶.

Ao que o viu, así de lonxe, díxolle Pantagruel aos seus acompañantes:

- Vedes ese home que ven polo camiño de Charenton? A fe que el só é pobre en fortuna, pois asegúrovos que na súa fisionomía vese que a Natureza produciuno de nobre e ricaz liñaxe, mais as aventuras das xentes curiosas reducírono a tal penuria e indixencia.

E, de que estivo á altura deles, preguntoulle:

- Meu amigo, rógovos que vos deteñades un pouquiño e respondades ás miñas preguntas. Non vos ha pesar, pois teño a intención de vos dar toda a axuda que eu poida porque me dá moita mágoa vervos nesa calamidade. Dícideme, polo tanto, meu amigo, quen sodes, de onde vides, a onde ides, que buscadeis e como vos chaman.

O compañeiro respondeulle en lingua xermánica⁶⁷:

- *Junker, Gott geb euch Glück unnd hail. Zuvor, lieber juncker, ivh las euch wissen, das da ihr mich von fragt, ist einen arm unnd erbarmglichs ding, unnd wer vil darvon zu sagen, welches euch verdruslich zu hœren, unnd mir zu erzelen wer, vievold die Poeten unnd Orators vorzeiten haben gesagt in iren Sprûchen und Sentenzen, das die Gedechnus des Ellends unnd Armut vorlangst erlitten ist ain grosser Lust?*⁶⁸

Ao que respondeu Pantagruel:

- Meu amigo, non entendo miga do que chafullades, polo tanto, se queredes que vos entenda, falade noutra lingua.

Daquela o compañeiro respondeulle:

- *Al barildim gotfano dech min brin alabo dordin falbroth ringuam albaras. Nin porth zadikim almucathin milko prin al elmim enthoth dal heben ensouim: kuthim al dum alkatim nin broth dechoth porth min michais in endoeth, pruch dal maisoulum hol moth dansrilrim lupaldas in voldemoth. Nin hur diavosth mmarbotim dal gousch*

---

⁶⁶ Bisbarra da rexión parisiense que se fixo célebre principalmente polos seus cabalos (os *percheróns*).

⁶⁷ Panurgo vai utilizar un procedemento que xa foi utilizado en menor grao na *Farsa do avogado Patelín*, coa diferenza de que Rabelais fai un uso bastante correcto e non persegue unha intención caricatural, demostrando un bo dominio tanto das linguas clásicas como das modernas. Outras son invención do propio Panurgo-Rabelais e, por máis intentos que houbo de descifralas, non se chegou a resultado concreto ningún senón o de recoñecer nomes de lugares relacionados coa vida do autor ou, ás veces, algún xogo de palabras de contido sexual. A nosa primeira intención foi trasladar esas linguas modernas (alemán, danés, holandés, escocés, euskera, español, etc.) ao estadio actual, mais despois, tendo en conta sobre todo que os textos contiñan incorreccións xa na lingua daquel momento (Panurgo podía ter un certo dominio, mais non era lóxico esixirle a perfección en todas elas), optamos por deixalas tal cal.

⁶⁸ En alemán: *Señor, Deus vos dea felicidade e prosperidade. En primeiro lugar, benquerido señor, sabede que o obxecto da vosa pregunta é triste e digno de compaixón. E o que habería que dicir encol dela sería para vós molesto de ouvir e para min de contar, aínda que os poetas e oradores dalgún día teñan dito nas súas máximas e sentenzas que a lembranza da miseria e da pobreza pasada é unha grande ledicia.*

*palfrapin duch im scoth pruch galeth dal Chinon, min foulcrich al conin butathen doth dal prim*⁶⁹.

- Entendedes algo diso? –preguntoulles Pantagruel aos acompañantes.

Ao que Epistemón dixo:

- Coido que é linguaxe dos Antípodas. Nin o demo sería quen de lle meter o dente!

Entón dixo Pantagruel:

- Compadre: non sei se as murallas poden entendervos, mais o que é nós non vos entendemos nin chisca.

Dixo logo o compañeiro:

- *Signor mio, voi videte per exemplo che la cornamusa non suona mai, s'ela non a il ventre pieno. Così io parimente non vi saprei contare le mie fortune, se prima il tribulato ventre non a la solita refectione. Al quale e avviso che le mani e li denti abbui perso il loro ordine naturale et del tuto annichilati.*

Ao que respondeu Epistemón:

- Estamos nas mesmas!

Dixo , logo, Panurgo:

- *Lard, ghest tholb be sua virtiuss be intelligence ass yi body schal biss be naturall relvtht, tholb suld of me pety have, for nature hass ulss egualy maide; bot fortune sum exaltit hess, an oyis deprevit. Non ye less viois mou virtius deprevit and virtiuss men discrivis, for, anen ye lad end, iss non gud*⁷⁰.

- Menos aínda –respondeu Pantagruel.

Daquela dixo Panurgo:

- *Jona andie, guaussa goussyetan behar da erremedio, beharde, versela ysser lan da. Anbates otoy y es nausu, eyn essassu gourr ay proposian ordine den. Non yssena bayta fascheria egabe, genherassy badia sadassu noura assia. Aran hondovan gualde eydassu nay dassuna. Estou oussyc eguinan soury hin, er darstura eguy harma. Genicoa plasar vadu?*⁷¹

- Sodes Genicoa? –respondeu Eudemón.

Ao que dixo Carpalim:

- San Ringan me valla! Sodes de Escocia se non me engano!

Entón respondeu Panurgo:

- *Prug frest strinst sorgdmand strochdt drhds pag brledand Gravot Chavigny Pomardièrè rusth pkallhdracg Devinièrè près Nays. Bouille kalmuch monach drupp delmeupplistrincq dlrnddodelb up drent loch minc stzrinquald de vins ders cordelis hur jocststzampenards*⁷².

Ao que dixo Epistemón:

- Que é o que falades, meu amigo? É cristián ou lingua do avogado Patelín? É talmente linguaxe do país das Linternas!

Dixo logo Panurgo:

---

⁶⁹ Lingua inventada por Rabelais.

⁷⁰ En escocés: *Se vós sodes tan poderoso en intelixencia como grande por natureza canto ao corpo debedes ter piedade de min, pois a natureza fixonos iguais, mais a fortuna elevou a uns e abaixou a outros. Con todo, a virtude é moitas veces desdeñada e os homes virtuosos son desprezados pois antes do final derradeiro ninguén é bo.*

⁷¹ En basco: *Gran señor, todos os males precisan remedio. Ser como cómpre é o difícil. Supliqueivos tanto! Facede que haxa orde na nosa conversa: iso será , sen molestia, se me mandades traer con que me saciar. Despois, preguntádeme canto queirades. Non vos ha facer falta, mesmo, facer o gasto de dous, se Deus quere.*

⁷² Nova linguaxe imaxinaria.

- Herre, ie en spreke anders gheen taele dan kersten taele: my dunct nochtans, al en seg ie v niet een wordt, myuen nood verklaart ghenonch wat ie beglere; gheest my unyt bermherticheyt yet waer um ie ghevoet magh zunch⁷³.

Ao que respondeu Pantagruel:

- Éche outro tanto!

Dixo logo Panurgo:

- *Seignor, de tanto hablar yo soy cansado. Por que supplico a Vostra Reverentia que mire a los preceptos evangélicos, para que ellos movant Vostra Reverentia a lo que es de conscientia, y, sy ellos no bastarent para mover Vostra Reverentia a piedad, supplico que mire a la piedad natural, la cual yo creo que le movra, como es de razón, y con esto non digo más*⁷⁴.

Ao que respondeu Pantagruel:

- Arredemo, amigo! Non vos teño dúbida ningunha de que saibades falar ben moitas linguas, mais dicide o que queirades nunha fala que deamos entendido!

Entón dixo o compañeiro:

- *Myn Herre, endog ieg med inghen tunge talede, lygesom boeen, ocg uskvvlig creatner! Myne Kleebon, och myne legoms magerhed uudviser allygue klalig huvad tyng meg meest behoff girereb, som aer sandeligh mad och drycke: hwarfor forbarme teg omsyder offvermeg; och bef ael at gyffuc meg nogeth; aff huylket ieg kand styre myne groendes maghe lygeruss son mand Cerbero en soppe forsetthr. Soa shal tua loeffve lenge och lyksaligh*⁷⁵.

- Creo –dixo Eustenes- que os godos falaban así. E que se Deus quixese nós falaríamos mesmo co cu.

Daquela dixo o compañeiro:

- *Adoni, scolom lecha: im ischar harod hal habdeca, bemeherah thithen li kikar lehem, chancatbub: laah al Adonai chonen ral*⁷⁶.

Ao que respondeu Epistemón:

- Agora entendín eu ben, porque é lingua hebraica pronunciada ben retoricamente.

Daquela dixo o compañeiro:

- *Despota ti nyn panagathe, dioti sy mi uc artodotis? Horas gar limo analiscomenon eme athlios. Ce en to metaxy eme uc eleis udamos, zetis de par emu ha u chre, ce homos philologi pamdes homologusi tote logus te ce rhemeta peritta hyparchin, opote pragma asto pasi delon esti. Entha gar anankei monon logi isin, hina pragmata (hon peri amphisbetumen) me phosphoros epiphenete*⁷⁷.

---

⁷³ En holandés: Señor, non falo unha lingua que non sexa cristiá. Paréceme, con todo, que, sen que eu vos diga unha soa palabra, os meus farrapos vos amosan abondo o que eu desexo. Sede bastante caritativo para me dardes algo de comer.

⁷⁴ En español: Señor, de tanto falar estou canso. Por eso suplico a Vosa Reverencia que miredes os preceptos evanxélicos, para que eles movan a Vosa Reverencia ao que é de conciencia, e, se eles non fosen abondo para moveren a Vosa Reverencia á piedade, suplico que miredes á piedade natural, a cal eu creo que vos ha mover, e con iso non digo máis nada.

⁷⁵ En danés: Meu señor, mesmo no caso en qu , coma os nenos e as bestas, non falase eu lingua ningunha, a miña vrestimenta e a delgadez do meu corpo amosarian claramente o que preciso: comer e beber. Tende, pois, piedade de min e facede que me dean con que dominar o meu estómago, que está a oubear, igual que se pon unha sopa diante de Cerbero. Así habedes vós vivir moito tempo e feliz.

⁷⁶ En hebreu: Señor: que a paz sexa convosco. Se queredes facerlle ben ao voso servidor, dádeme axiña un bolo de pan, así como está escrito: O que ten piedade do pobre mpréstalle ao Señor

⁷⁷ En grego clásico (transcrito segundo a pronunciación do grego moderno, e non segundo a pronunciación erasmiana que foi adoptada posteriormente polas universidades): *Meu boísimo amo: por que non me dades pan? Estádesme vendo esmorecer coa fame como un miserento e non tendes piedade ningunha de min e preguntádesme cousas inoportunas. E mais, todos os amigos das letras están de*

- Que? –dixo Carpalim, o lacaio de Pantagruel– É grego, entendino eu! E como é iso? Viviches en Grecia?

Dixo logo o compañeiro:

- *Agonou dot oussys vou denaguez algarou, nou den farou zamist vous mariston ulbrou, fousquez vou brol, tam bredaguez moupreton den goul houst, daguez daguez nou croupys fost bardounnoflist nou grou. Agou paston tol nalprissys hourtou los ecbatonous, prou dhouquys brol panygou den bascrou nou dous caguons goulfren goul oust tropassou*⁷⁸.

- Entendo –dixo Pantagruel– Ou parécemo. É linguaxe do meu país de Utopía ou aseméllaselle moito.

E cando el ía comezar unha parrafada, dixo o compañeiro:

- *Iam toties vos, per sacra, perque deos deasque omnis, obtestatus sum, ut, si qua vos pietas permovet, egestatem meam solaremmini, nec hilum proficio clamans et ejulans. Sinite, quaeso, sinite, viri impii, quo me fata vocant abire, nec ultra vanis vestris interpellationibus obtundatis, memores veteris illius adagi, quo venter famelicus auriculis carere dicitur*⁷⁹.

- Arredemo, meu amigo! Non sabedes falar francés?

- Pois claro, señor –respondeu o compañeiro– Grazas a Deus. É a miña lingua natural e materna, pois que nacín e medrei de mozo no xardín de Francia, que é a Turena.

- Entón –dixo Pantagruel– contádeme cal é o voso nome e de onde vides, pois a fe que vos collín un afecto tan grande que, se accededes á miña vontade, non vos habedes mover de onda min. E habemos ser unha nova parella de amigos semellante á que formaron Eneas e Acates.

- Señor –dixo o compañeiro– o meu auténtico e propio nome, co que fun bautizado, é Panurgo⁸⁰, e arastora veño de Turquía, a onde me levaron preso cando fumos a Mitilene⁸¹ –nunca tal eu fora!- e de grado vos contarei as miñas aventuras, que son máis maravillosas que as de Ulises. Pero, como queredes que quede convosco (e acepto de grado a oferta prometéndovos que non vos hei abandonar, así fósedes ao mesmo inferno) xa habemos ter outro momento máis cómodo e vagar abondo para contalas. Por agora teño necesidade ben urxente de me alimentar. Dentes afiados, ventre baleiro, gorxa seca, apetito que canta: todo está preparado. Se queredes que me poña a traballar, vai dar gloria verme papar. Por Deus, dade orde xa!

Entón Pantagruel dispuxo que o conducisen á súa morada e que lle levasen moita vida. Fíxose así, e el comeu moi ben deica a tardiña, na que se foi deitar coma un galo e

---

acordo en que os discursos e palabras son superfluos cando os feitos son evidentes para todos. Os discursos non son necesarios máis que alí onde os feitos sobre os que discutimos non se mostran claramente.

⁷⁸ Outra linguaxe fantástica.

⁷⁹ En latín: *Polas cousas sagradas! Por todos os deuses e deusas! Xa varias veces vos conxurei para que, se algunha piedade vos conmove, aliviedes a miña miseria, e non me serve de nada clamar nin laiar. Deixádeme, suplicovolo, deixádeme ir, homes impíos alá onde o destino me chama, e non me fatiguedes máis coas vosas vós interpelacións, en memoria deste vello refrán que é dito: que o ventre esfameado non ten orellas.*

⁸⁰ O nome de Panurgo, formado sobre o grego, significa “O que todo o fai” ou “O trampón” e era o epíteto que algúns autores gregos empregaban para o raposo. Tamén os nomes doutros personaxes do capítulo están formados sobre o grego, así Epistemón (“O sabio”), Eudemón (“O afortunado”), Carpalim (“O rápido”) e Eustenes (“O forte”).

⁸¹ A vila grega de Mitilene, en mans dos turcos, foi asediada en 1502 polos franceses para compracer ao Papa, que quería unha pequena cruzada. O asedio converteuse en derrota e algúns franceses foron apresados polos turcos.

durmíu até o outro día á hora do almorzo, de xeito que non deu máis ca tres pasos e un salto do leito á mesa.

CAPÍTULO 10

Como Pantagruel xulgou equitativamente nunha controversia maravillosamente escura e difícil, e con tanta xustiza que o seu xuízo foi considerado moi admirábel.

Lembrándose ben da carta e mais das exhortacións de seu pai, Pantagruel quixo un día pór a proba o seu saber.

Colocou para iso teses en todas as rúas da vila. Eran nove mil setecentas sesenta e catro e versaban sobre os saberes todos. Tocaba nelas as máis fortes dúbidas que houbese en calquera ciencia.

E, de primeiras, enfrontouse na rue du Fouarre⁸² con todos os profesores, estudantes e oradores, e fixoos arrecuar a todos. Despois, na Sorbona, enfrontouse cos teólogos todos por espazo de seis semanas, dende as catro da mañán até as seis da tarde (fóra dúas horas de intervalo para se alimentar e coller folgos),

A isto asistiron os máis dos señores dos Tribunais: relatores, presidentes, asesores, membros da sección de contas, secretarios, avogados e outros, xunto cos concelleiros da dita vila, médicos e canonistas. E aínda que os máis deles puxeron o freo nos dentes, por moitas falacias e astucias que empregaron avergoñounos a todos e demostroulles que non eran senón unha grea de carneiros con saio.

Daquela, a xente toda deu en falar del e en divulgar o seu saber tan maravilloso. Mesmo as mulleriñas (lavandeiras, tratantas, cociñeiras, caniveteiras e outras) dicían ao el pasar pola rúa: “É el!”. E a Pantagruel prestáballe moito, como lle ocorreu a Demóstenes, o príncipe dos oradores gregos, cando unha vella encrequenada dixo amosándoo co dedo: “É ese!”

E aconteceu que había por esa época nos tribunais un preito pendente entre dous importantes fidalgos, que eran, por unha parte, o señor de Bicacús – o demandante– e, pola outra, o señor de Zugapeidos –o demandado. A súa controversia era tan alta e difícil en dereito que o tribunal do parlamento entendía tanto dela como se lle falasen en alto alemán. Reuníronse, daquela, por orde do rei, os catro parlamentos máis sabios e máis gordos entre todos os de Francia, xunto co Gran Consello e os principais profesores da universidades –non só de Francia senón tamén de Inglaterra e Italia– como Xasón, Philippe Dèce, Petrus de Petronibus e unha chea doutros vellos rabinistas⁸³. Así, reunidos polo espazo de corenta e seis semanas, non foron quen de lle fincar o dente nin de entender o caso ao dereito para lle dar forma xurídica. E tan enrabechedos estaban que coa vergoña ciscábanse por eles como uns bandallos.

Mais un deles, chamado Du Douhet⁸⁴ -entre todos o máis sabio, experto e prudente– un día en que todos tiñan o cerebro *filopeneirado*⁸⁵, díxolles:

- Meus señores: hai xa ben tempo que estamos aquí sen facermos outra cousa que gastar e non damos topado neste asunto nin fondo nin beira. E canto máis o estudamos menos o entendemos, o que é para nós grande vergoña e cargo de conciencia. Coido que non habemos saír desta senón con deshonra pois non facemos máis que darlle voltas ás nosas consultas. Velái o que eu pensei: tendes ouvido falar dese grande personaxe chamado Mestre Pantagruel, de quen a sabiduría é recoñecida como superior á deste tempo nas discusións que sostivo publicamente contra todos, nonsí? Paréceme

---

⁸² Nesa rúa estaba a Facultade de Artes.

⁸³ Enumeración de xuristas, uns reais e outros non.

⁸⁴ Xurista contemporáneo e amigo dos humanistas.

⁸⁵ Palabra inventada por Rabelais,

que debemos chamalo e consultar este asunto con el pois ningún home o ha dar resolto se el non é quen de facelo.

E todos os xuíces e doutores aceptaron de grado.

Deste xeito, mandárono buscar no intre e pregáronlle que tivese a ben cernir e peneirar completamente o preito e facerlles o informe do que a el lle semellase en boa ciencia legal, e déronlle os sacos de documentos, que case facían a carga de catro gordos asnos de collóns ben postos. Mais Pantagruel díxolles:

- Meus señores: están aínda vivos os dous fidalgos que pleitean?

Ao que lle dixeron que si.

- Pois logo –dixo– para que demo serve toda esta faramalla de papeis e copias que me dades? Non é mellor ouvir na viva voz deles a súa disputa ca ler estas macacadas que non son senón enganos, cautelas diabólicas de Cepola e mais deformacións do Dereito? Porque estou seguro de que vós, e todos aqueles que tiveron este preito nas mans, argallastes *Pro et Contra* todo o que puidestes, e, no caso de a súa controversia ser patente e doada de vulgar, vós escurecéstela con parvas e irrazoabeis razóns e ineptas opinións de Accursio, Baldo, Bartolo, de Castro, de Imola, Hippolytus, Panormo, Bartachin, Alexandre, Curtius⁸⁶ e tantos outros vellos mastíns que non entenderon nunca a menor lei das *Pandectas* e non eran senón grandes carneiros de pagar o dezmo, ignorantes de todo o que se precisa para a comprensión das leis. Porque é ben certo que non tiñan coñecemento das linguas grega ou latina, senón só da gótica e bárbara⁸⁷ E mais as leis foron ao primeiro colixidas dos gregos, como testemuña Ulpiano en *l. posteriori De Orig. juris*⁸⁸, e as leis todas están cheas de máximas e palabras gregas. E foi despois cando elas foron redactadas no latín máis elegante e ornado que dar se poida, sen facer excepción dos de Salustio, Varrón, Cicerón, Séneca, Tito Livio ou Quintiliano. Como é, pois, que habían entender o texto das leis estes vellos tresvariados que non viron nunca un bo libro de lingua latina, segundo aparece manifestamente no seu estilo, que é propio de desfeluxadores de chemineas ou cociñeiros e pinches, e non de xurisconsultos?

O que máis é: visto que as leis son extraídas do cerne da filosofía moral e natural: como é que van entendelas eses tolos que estudaron menos filosofía da que estudou a miña mula? Estaban eles tan cargados de letras de humanidade e de coñecemento do mundo antigo e da Historia coma un sapo está cargado de plumas! E o Dereito está cheíño de todo aquilo, e sen eses coñecementos non pode ser entendido (como algún día hei demostrar máis de vagar por escrito).

Por isto, se queredes que eu entenda neste proceso, queimádeme primeiro todos estes papeis e mandádeme vir en persoa diante miña eses dous nobres, e, de que os teña ouvido, heivos dicir a miña opinión sen ficción nin disimulo ningún.

Algúns opúñanse a iso, pois ben sabedes que en toda xuntanza hai máis tolos ca sabios e a parte máis grande supera sempre á mellor, como di Tito Livio falando dos cartaxineses. Pero o tal Du Douhet resistíu virilmente á contra, sostendo que Pantagruel tiña razón, e que rexistros, encuestas, réplicas, recusacións, alegatos e demais diañuras non eran senón deformacións do Dereito e non facían senón alongar o proceso, e que o díaño había levalos todos eles se non obraban conforme á equidade evanxélica e filosófica.

---

⁸⁶ Comentaristas e glosadores, algún deles xa atacado anteriormente.

⁸⁷ “Gótico e bárbaro” chamaba Lorenzo Valla ao latín “de cociña” ou “macarrónico” que empregaban os glosistas.

⁸⁸ Erro de Rabelais. Non foi Ulpiano senón Pomponio.

Ao final, queimaron os papeis todos e os fidalgos foron convocados en persoa. E díxolles entón Pantagruel:

- Sodes vós os que tendes esta porfía entre os dous?
- Somos, señor –dixeron.
- Quen dos dous é o demandante?
- Son eu –dixo o señor de Bicacús.

- Pois, meu amigo, contádeme o caso punto por punto e con toda a verdade, porque vos xuro por Deus bendito que se me mentides en algo heivos tirar dos ombreiros e heivos demostrar que coa xustiza e o xuízo hai que se andar coa verdade. Por isto mesmo, tende tino de non engadirdes nin quitardes cousa ningunha no relato. Falade, logo.

CAPÍTULO 11

*Como pleitearon, sen avogado ningún, diante de Pantagruel,
os señores de Bicacús e Zugapeidos*⁸⁹.

Comezou, logo, Bicacús deste xeito:

– Señor, o certo é que unha boa muller da miña casa ía ao mercado vender ovos...

– Cubrídevos, Bicacús⁹⁰ -dixo Pantagruel.

– Moitas grazas, señor –dixo Bicacús–...mais pasaba, por certo, entre os dous trópicos, seis reais cara o zénit e mais algúns patacos, que os montes Rifeos tiveran aquel ano grande esterilidade de argalladas, por causa dunha sedición de Trapalladas ocorrida entre os Chafulleiros e os Maqueiros pola rebelión dos Suízos, que se xuntaran até o número de bos días para iren ao visco polo aninovo o primeiro buraco do ano que lle dan sopa aos bois e a chave do carbón ás rapazas para que lles boten avea aos cans.

En toda a noite non fixeron outra cousa senón, coa man enriba do pote, despachar bulas a pé e bulas a cabalo para pasar os barcos pois os xastres querían facer cos retallos roubados unha cerbatana para cubrir o océano, que daquela estaba preñado dunha pota de repolos segundo a opinión dos enfeixadores de herba. Mais os médicos dicían que na súa urina non recoñecían signo evidente no paso da avetarda de que tivera comido machadas con mostarda, non sendo que os señores do Tribunal lle ordenaran por bemol á sífilis que deixara de andar ao rebusco entre os vermes de seda, porque os lampantíns xa tiñan bo comezo bailando a danza do diapasón *un pé no lume e a cabeza no medio* como dicía o bo de Ragot⁹¹.

Ai, meus señores! Deus goberna todo á súa vontade e contra a fortuna adversa un carreteiro rompeu nas nafres a súa tralla. Foi á volta da Bicocca⁹² cando se licenciou en pesadez Mestre Antitus de La Cressonière. Como din os canonistas: *Beati pesadi, quoniam ipsi tropezaverunt*⁹³.

Mais –San Fiacre de Brie me valla!- o que fai a Coresma tan alta non é outra cousa senón que:

*Pentecostés,
cóstasme caro unha e outra vez.
Que veña a auga de maio
que trae o pan para todo o ano.*

Claro que o alguacil púxome tan alto o albo do tiro para que o escribano non se chuchara orbicularmente os seus dedos emplumados de ganso e viramos manifestamente que cada quen apaña nos fociños, non sendo que mirase en perspectiva ocularmente cara á cheminea para onde pende o anuncio do viño de corenta barazas que son necesarias para vinte albardas de prazo quinquenal. Cando menos: quen non había

---

⁸⁹ Este alegato, como os dous capítulos seguintes, carece de sentido. Rabelais encadea deliberadamente despropósitos aos que se mesturan alusións e bulras. Con todo, resulta imposible tratar de descifrar mensaxes como algúns teñen intentado infrutuosamente. Para Marc Berlioz, por exemplo, Bicacús está a acusar a Zugapeidos, ou a algún dos seus, da violación dunha das mulleres da casa do segundo.

⁹⁰ Os nobres descubrían a cabeza só en presenza do rei.

⁹¹ Célebre bandido do século XVI.

⁹² Batalla na que os franceses perderon o Milanesado a favor dos españois.

⁹³ Antitus, a quen Rabelais atribúe humoristicamente o título nobiliario de La Cressonière (lugar de perto da abadía de Fontenay, onde estivo o noso autor) pasaba polo prototipo do pesado pedante.

mellor soltar o paxaro diante do pastel antes que tirarlle o caperuzo? Porque moitas veces pérdese a memoria ao se calzar un ao revés. Emporiso: Deus garde de mal a Thibaut Mitaine!

Entón, díxolle Pantagruel:

- Amodiño, meu amigo, amodiño! Falade con xeito e sen vos alporizar. Entendo moi ben o caso: seguides.

- Pois, señor, -dixo Bicacús- a tal boa muller, rezando as súas oracións, non pode parar a estocada pola virtude divina dos privilexios da Universidade senón, polo seu ben, quecer anxelicamente cubríndose cun sete dos naipes e lanzando o seu estoque o máis perto posíbel do lugar onde venden os trapos vellos que usan os pintores flamengos cando queren ferrar ao dereito as chicharras, e asómbrome ben de que a xente non poña ovos, xa que sabe chocalos tan ben.

Aquí quixo interpelar e dicir algo o señor de Zugapeidos, polo que Pantagruel díxolle:

-Caso en San Antonio! Perténcese falares sen que cho manden? Estou aquí suando tinta para entender o procedemento da vosa porfía e aínda me ves abourar! Arredemo, déixame en paz! Xa falarás a túa ración ao rematar este. Proseguides –díxolle a Bicacús- e tomade o tempo que precisades.

- Ao ver, logo, -seguíu Bicacús- que a pragmática sanción non mencionaba iso para nada e que o Papa daba liberdade a todos para peidearen a pracer, se é que non estaban raiados os forros brancos por moita pobreza que houbese no mundo, con tal de que non se persignasen con engano, o arco da vella, recién feito en Milán para facer xurdir as cotovías, consentiu que a boa muller lles servise nun prato aos ciáticos polo protesto dos peixiños de collóns ben plantados que por entón eran necesarios para entender a construción de botas velladas.

Por tanto, Jean le Veau, seu primo Xermán, cambiado unha leña de vara, aconselloulle que non se metese no azar de secundar a limpeza remexedora sen primeiro pasar por pedralume o papel para tanto pilla, nada, xoga, fóra: porque *Non de ponte vadit , qui, cum sapientia cadit*⁹⁴. Visto que os señores do Tribunal de Contas non se piñan de acordo no apremio das faltas de Alemán, coas que se artellaran *Os anteollos dos Príncipes*⁹⁵, impreso recentemente en Amberes.

E velaí, señores, o que relaciona mal e cre a parte contraria *in sacer verbo dotis*⁹⁶ pois, querendo obedecer á vontade do rei, eu armárame de pés á cabeza cunha sola de ventre para ir ver como é que os meus vendimadores fixeran cachizas os seus altos puchos para xogaren mellor cos monecos e o tempo da feira era algo perigoso e a varios arqueiros refugáranos cando da revista, pese a que as chemineas fosen altas segundo a proporción do esparaván e o adragucho o amigo Baudichón⁹⁷.

E desta maneira foi ano de moito caracois en todo o país de Artois, o que non foi pequeno castigo para os señores cargadores de coleiros cando se comían sen escasular biosbardos a fartar. E folgaríame ben que todos tivesen boa voz. Xogaríase así moito

---

⁹⁴ Rabelais troca o sentido do dito *Non de ponte cadit qui cum sapientia vadit* (“Non cae da ponte aquel que vai con prudencia”) cambiando de lugar os verbos.

⁹⁵ Obra que xa apareceu citada no capítulo 6.

⁹⁶ Novo xogo de palabras trocando a expresión *in verbo sacerdotis* (“en palabra de crego”).

⁹⁷ Personaxe que aparece nunha canción popular da época.

mellor ao frontón, e todas esas pequenas sutilezas que se fan cando se etimoloxizan os zocos habían baixar moito máis doadamente ao Sena para seguir servindo na Pont des Meuniers⁹⁸, como en tempo foi decretado polo rei de Canarias, resolución que consta nesta escribanía.

Por iso requiro que pola vosa señoría se diga e declare sobre o caso o que sexa xusto, coas costas, danos e prexuízos.

Entón dixo Pantagruel:

- Queredes dicir algo máis, meu amigo?

E respondeulle Biccacús:

- Non, señor. Xa dixen o *Tu autem*⁹⁹ todo e non lle variei nada, pódoos xurar.

- Entón vós, señor de Zugapeidos –dixo Pantagruel- dicide o que queirades. E sede breve, sen deixardes, con todo, de dicir nada que veña a propósito.

---

⁹⁸ Ponte de París.

⁹⁹ Para rematar cada lectura dos Evanxeos cantábase un versículo que comezaba con esas palabras.

CAPÍTULO 12

Como o señor de Zugapeidos se defendeu diante de Pantagruel

Comezou entón o señor de Zugapeidos do xeito seguinte:

-Señoría, meus señores: Se a iniquidade dos homes fose tan doadamente vista en xuízo categórico como se coñece unha mosca no medio do leite, o mundo –catro bois– non estaría tan comesto dos ratos como está e teríamos pola terra moitas orellas que foron covardemente roídas por eles. Porque, por máis que todo o que dixo a parte contraria é de plumaxe certa tocante á letra e á historia do *factum*, con todo, meus señores, a agudeza, o engano e os enleños escóndense baixo o púcaro de rosas.

Seica teño eu que aturar que, cando estou a comer a miña sopa sen pensar nin dicir cousa má ningunha, me veñan aguillar e quentar a cabeza tocándome o sonsonete e dicindo

*O que bebe ao comer a sopa,
de morto non ve nin gota?*

A Virxe me valla! A cantos grosos capitáns non temos visto nós en pleno campo de batalla, no reparto do pan bendito da confraría tocar no laúde, repiñar co cu e dar saltiños en plataforma para se bambolearen máis cumpridamente!

Mais agora as xentes andan tolas polos panos de balas de Leicester. Corrómpese o un, o outro cinco, catro e dous, e se o Tribunal non manda tomar medidas han topar tan mal rebusco este ano como de costume, ou ben han facer gobiletos. Se un pobre vai aos baños quentes para se facer pintar os fociños con bosta de vaca, ou mercar botas de inverno, e os sarxentos de ronda, ou os de vixía, reciben a decoción dunha lavativa ou a materia fecal dunha cadeira furada sobre os seus balbordos: cómpre por isto rillar as testas das moedas e rustrir as escudelas de madeira?

As veces nós pensamos unha cousa mais Deus fai outra, e cando o sol está deitado todos os animais están á sombra. E non quero que me crean se non son quen de demostralo en condicións, con xente e en pleno día. O ano trinte e seis mercara eu un cabalo rabón da Alemaña, alto e curto, de boa lá e tecido de grá como aseguraban os ourives, e foi, con todo, o notario e púxolle algúns *etcétera*¹⁰⁰. Non son eu escribán para pillar a lúa cos dentes, mais, na ola de manteiga onde enselaban os instrumentos vulcánicos, rumoreábase que o boi salgado facía atopar o viño sen candieiro e, mesmo que estivese agachado no fondo dun saco de carboeiro empenicado e envolteito coa testeira e a armadura requeridas para ben rustrir o guisote, é cabeza de carneiro. E ten razón o dito que conta que presta moito ver vacas negras contra o bosque queimado cando un está a gozar dos amores. Fíxenlles esta consulta aos señores letrados e eles deron a conclusión en *frisesomorum*¹⁰¹ de que non hai como segar no vran nunha adega ben provista de papel e tinta, plumas e canivetes de Lyon, á beira do Ródano, parabín, parabán, porque tan axiña como un arnés cheira os allos, a ferruxe cómelle o figado e despois non fai senón andar con rebiques de tortícolis, ventando a dormida despois de xantar. E velaí por que o sal costa tan caro.

Non vaiades crer, señores, que no momento en que a tal boa muller envisgou o cullereiro para mellor dotar o recordo do sarxento e que o boche chourelar deu viravoltas polos petos dos usureiros, non houbo nada mellor para se protexer dos caníbales que coller unha restra de cebolas, atada con trescentos nabos e un pouquiño de redaño de vitela, da mellor caste que teñen os alquimistas, e ben betumar e calcinarse as

¹⁰⁰ Os *etcétera* dos notarios podían introducir nunha acta cláusulas perigosas.

¹⁰¹ Denominación dun dos nove modos da primeira figura do siloxismo.

chinelas, tararí, tarará, con boa salsa de angazo e acachaparse en calquera buratiño de toupeira, salvando sempre os torresmos.

E se os dados non vos queren dar doutro xeito dobre as, dobre as do gordo nin un as, poñei a dama nun recanto do leito, brincaí con ela, trailalalalá, e bebei a máis non poder, *depiscando ranis*¹⁰², a plena polaina cotúrnica; será polos paxariños en tempo de mudaren a pluma, que se divirten xogando a apagar velas co nariz, agardando bater o metal e quentarlles a cera aos lingoreteiros da cervexa.

Ben certo é que os catro bois dos que tratamos tiñan a memoria un pouco curta, mais como sabían a escala, non lle tiñan medo nin ao corvo mariño nin ao parrulo de Saboia, e a boa xente da miña terra puxera nela moitas esperanzas dicindo: “Estes rapaces han chegar a grandes aritméticos. Par nós ha ser unha rúbrica de dereito”. Nós non podemos fallar en pillar o lobo, ao facermos as nosas sebes por riba do muíño de vento do que falou a parte contraria. Pero o demo maior tivo ganas diso e puxo polo traseiro aos alemáns, que cheiraron de diaño, “*Her, tringue, tringue*”¹⁰³, xogando ao triqui-traque, pois non hai esaxeración ningunha ao dicir que en París, na ponte pequena, galiña palleira¹⁰⁴, por máis que eles se encarapuchasen coma bubelas, non sendo verdadeiramente que sacrificasen os pelexos da tinta recén feita con letras versais e cursivas, tanto me ten, con tal que a cabeceira da encadernación non faga criar vermes.

E dado o caso de que, cando do aparelamento dos galgos, as raparigas tocaron o corno anunciando a presa denantes de o notario ter dado a súa relación por arte cabalística, non se deduce (agás un mellor criterio do Tribunal) que cincuenta ferrados de prado de dobre ancho fagan tres barricadas de tinta fina sen soprar no estanque, considerando que nos funerais do rei Carlos había en pleno mercado guedello por dous e as, quero dicir, xúrollo, de lá.

E eu vexo de ordinario en todas as boas gaitas, que cando un vai cazar con reclamo, dando tres voltas coa vasoira pola cheminea e insinuando o seu nome, non fai senón vendar os riles e soprar no cu, se é que por ventura está quente de máis, e *bolo con bola*.

*E des que foron vistas as cartas chegadas
as vacas lle foron entregadas.*

Unha sentenza tal foi dada na Martingala o ano dezasete polo desgobierno de Loge Fougereuse, o que o Tribunal ha facer o favor de tomar en consideración.

Non digo certamente que non se poida con equidade desposuír a xusto título a aqueles que serían quen de beber auga bendita, como se fai cunha alabarda de tecelán coa que se fan os supositorios para os que non queren dimitir, senón que a bó xogo, bós cartos.

Tunc, meus señores, *quid iuris pro minoribus?*¹⁰⁵ Porque o uso común da lei sálica é tal que o primeiro encirrante que ande a comer de moca a vaca dos outros, que se sone en pleno canto da música sen solfear os puntos dos zapateiros, ten –en tempo de esmorga– que sublimar a penuria do seu membro co musgo colleito cando a xente se amoreira na misa do galo, para lle abrir a baixada a eses viños brancos de Anjou que botan a cambadela, colo con colo, ao xeito de Bretaña.

Concluindo, como foi dito, con costas, dano e prexuízos.

---

¹⁰² En latín macarrónico *pescando rans*.

¹⁰³ En alemán *Señor, bebe, bebe!*

¹⁰⁴ A *galiña palleira* é a criada no campo. A frase “En París, na ponte pequena, galiña palleira” aparece nunha canción popular da época.

¹⁰⁵ En latín: *Entón: que dereito para os máis pequenos?*

Cando o señor de Zugapeidos tivo rematado, díxolle Pantagruel ao señor de Bicapús:

- Meu amigo: queredes replicar algunha cousa?

E Bicapús respondeu:

- Non, señoría, porque non dixen máis que a verdade. Por Deus! Poñámoslle fin a esta porfía, que non estamos aquí sen moito gasto!

CAPÍTULO 13

Como Pantagruel deu sentenza na porfia dos dous nobres

Entón, Pantagruel ergueuse e xuntou todos os presidentes, asesores e doutores que alí estaban e díxolles:

- Veña, señores! Agora que ouvistes *vive vocis oraculo*¹⁰⁶ a porfia de que se trata: que vos parece?

Ao que eles responderon:

- De certo que a temos ouvido, mais o demo nos leve se entendimos a causa! Por isto rogámosvos *una voce*¹⁰⁷ e pregámosvos como favor que nos deades a sentenza conforme vexades vós e *ex nunc pro ut ex tunc*¹⁰⁸ nós cadraremos de acordo e ratificaremolos co noso consentimento total.

- Daquela, meus señores, -dixo Pantagruel- pois que o queredes vouno facer, mais non atopo o caso tan difícil como vós dicides. O xoso parágrafo *Catón*, a lei *Frater*, a lei *Gallus*, a lei *Quinque pedum*, a lei *Vinum*, a lei *Si dominus*, a lei *Mater*, a lei *Mulier bona*, a lei *Si quis* a lei *Pomponius*, a lei *Fundis*, a lei *Emptor*, a lei *Pretor*, a lei *Venditor*, e tantas outras son, na miña opinión, ben máis difíciles¹⁰⁹.

E despois de dicir isto, paseouse dando unha ou dúas voltas pola sala pensando moi profundamente (segundo se podía deducir ao velo laiar coma un burro ao que lle apertan de máis as cinchas), pensando que cumpría facer xustiza a cada quen sen prexudicar nin favorecer a ningún deles. Despois, volveuse sentar e comezou a pronunciar a sentenza que segue:

- “Vista, ouvida e ben sopesada a disputa entre os señores de Bicacús e Zugapeidos, o Tribunal falla:

Que, considerada a horripilación do morcego declinan bravamente do solsticio estival para facer as beiras as esbardalladas que deron mate de peón polas vexacións dos lucífugas que están no clima *dia Rhomes* a un macaco a cabalo cinguido aos riles cunha baestra, o demandante tivo moita razón ao calafatear o galón que a boa muller inflaba, cun pé calzado e outro descalzo, debendo ser indemnizada, baixo e teso na súa conciencia, con tantas pasmonadas como pelos hai en dezaioito vacas, e outro tanto para o bordador.

Dun xeito semellante, é declarado inocente do caso privilexiado das porcalladas que se coidaba podía ter el cometido ao non poder ciscarse cabalmente, pola decisión dun par de guantes, perfumados de peidorradas con candeas de noz como se usa no país de Mirebeau, soltando a bolina coas bronceínas balas de canón que os palafreiros utilizaban para amasar condestabelmente as legumes espetadas das terras do Loira con todas as campañas de gabiáns feitas a punto de Hungría que o seu cuñado levaba memorialmente nun cesto limítrofe, bordado de goles con tres castróns derreados por cazaren parrulo salvaxe, en cañamazo, no abeiro angular dende o que se lle tira ao papagaio vermiforme co esteo emplumado.

---

¹⁰⁶ En latín: *Por oráculo de viva voz.*

¹⁰⁷ En latín: *A unha soa voz.*

¹⁰⁸ En latín: *Dende agora como dende entón.*

¹⁰⁹ Estas leis, que realmente figuran no Dereito romano, pasaban por ser as máis escuras.

Mais no que acusa ao demandado, de que foi aquelante, amañador, tirofagoso¹¹⁰ e alcatranador de momias, pois que remexendo non foi topado certo como ben argumentou o demandado, o Tribunal condénao a tres cuncadas de leite callado, condimentadas, preloritaneadas e godepisadas¹¹¹ como é costume no país, que deberá pagarlle ao tal demandado a mediados de agosto, en maio.

Mais o tal demandado halle fornecer herba e estopa á embocadura das trapelas guturais enzarapalladas con caperuchos ben peneirados en rodiñas.

E amigos como denantes, e sen costas para ninguén, claro.”

Pronunciada esta sentenza, as dúas partes marcharon todas contentas coa decisión, o que foi case incríbel pois nunca acontecera dende o Diluvio nin nunca volverá acontecer en trece xubileus que dúas partes opostas e contendentes nun xuízo vaian igual de contentas cunha decisión definitiva.

Tocante aos asesores e demais doutores alí presentes, ficaron en éxtase, desvanecidos ben tres horas, e todos arrebatados de admiración polo saber sobrehumano de Pantagruel que recoñeceran nidiamente na resolución deste caso tan difícil e espiñento. E habían seguir así de non lles teren levado vinagre e auga de rosa abondo para lles faceren volver o sentido e o entendemento habitual. Louvemos a Deus sempre por isto!

---

¹¹⁰ Palabra creada a partir do grego e que significa “comedor de queixo”.

¹¹¹ *Preloritaneadas* e *godepisadas* son palabras descoñecidas, creadas probabelmente por Rabelais.

CAPÍTULO 14

Como Panurgo conta de que maneira escapou das mans dos turcos

O xuízo de Pantagruel foi axiña sabido e coñecido por toda a xente, impreso abundantamente e recolleito nos arquivos do palacio, de sorte que a xente comezou a dicir:

- Nin o propio Salomón, que devolveu o fillo á súa nai verdadeira baseándose na suposición, amosou nunca tal mestría no saber coma o bon Pantagruel. Podemos estar ben ledos de telo no noso país.

E ao dereito quixérono facer maxistrado relator e presidente do Tribunal, mais el refugou todo agradecéndollelo con agarimo.

- Pois hai nesas funcións servidume de máis –dixo– e só con gran traballo se dan salvado os que as exercen, vista a corrupción dos homes. E coido que se non se enchen con outra caste de xente os asentos que os anxos deixaron baleiros¹¹², non habemos ter o Xuízo final nin en trinta e sete xubileus, e daquela non han atinar as conxeturas de Cusanus¹¹³. Advírtovolo a tempo. Mais se tendes algún moio de viño, aceptaríavolo de bo grado como agasallo.

Cousa que eles fixeron de grado enviándolle o mellor da vila. El bebeu ben, mais o pobre de Panurgo si que bebeu a encher, pois estaba mirrado coma un arengue afumado (tamén é certo que lle daba ao zoco tan rápido coma un gato fraco). E algún rifouille, dicíndolle cando estaba a medio baleirar unha gran copa chea de viño tinto:

- Amodiño, compadre! Dá carraxe velo zugar así!

-Que o demo me leve! –púxose el– Non deches cun deses bebepouquiños parisienses, eses que non beben máis do ca un pimpín e non collen a bicada se non lles petan na cola como aos pardais. Compañeiro, se eu fose quen de botar para arriba tanto como boto para abaixo¹¹⁴, xa estaría sobre da esfera da lúa con Empédocles! Mais non entendo que demo quere dicir isto: este viño é ben delicioso pero canto máis bebo máis sede teño. Coido que a sombra do señor Pantagruel produce sedentos do mesmo xeito que a lúa dá mormeira¹¹⁵.

Os asistentes botáronse a rir, e Pantagruel, ao ver iso, preguntou:

- E logo, Panurgo: de que estades a rir?

- Señor –dixo el– contáballes o malpocadiños que son os demos eses dos turcos ao non poderen beber nin gota de viño. Non me faría eu da súa relixión aínda que non houbese outra chata no Corán de Mahoma.

- Daquela, cóntame agora como escapaches das mans deles –díxolle Pantagruel.

- Deus me valla, señor –dixo Panurgo- non vos hei mentir nin tan siquera unha palabra.

Os tunantes dos turcos puxéranme ao espeto todo cobertiño de lardo coma un coello (pois estaba eu tan mirrado que outramente a miña carne habíaalles ser un mal prato) e estaban a me asar viviño. Entramentes que me asaban eu encomendábame á graza divina, lembrándome do bo San Lourenzo e non deixaba de confiar en que Deus

---

¹¹² Para San Anselmo, entre outros, Deus creou os homes para que substituisen aos anxos rebeldes que acompañaron a Lucifer na súa caída.

¹¹³ O cardeal Nicolás de Cusa (s. XV) predicara a fin do mundo para o 34º xubileu despois de Cristo, o que viría correspondendo ao século XVII.

¹¹⁴ “Como boto abaixo viño no meu corpo”, enténdese.

¹¹⁵ Volve xogar aquí Rabelais cos dous personaxes chamados Pantagruel: o protagonista da obra e mais o demo medieval do que xa falamos. Os antigos coidaban que a lúa producía catarros.

había de me librar, o que ocorreu dun modo ben estraño. Porque, entramentes me encomendaba a Deus de todo corazón berrando: “Meu Deus, axúdame! Meu Deus, sálvame! Meus Deus, tírame deste tormento no que estes cans traidores me teñen por defender a túa relixión!” o que estaba a me asar adurmiñouse pola vontade divina, ou pola dalgún bo Mercurio que adurmiñou astutamente a Argos o dos cen ollos.

Cando vin que non me daban máis voltas no espeto, mirei para el e vin que estaba adurmiñado. Entón, collín cos dentes un tizón pola punta que aínda non ardera e chimpéivolo contra as pernas do que me asaba. E despois chimpei outro, o mellor que dei, debaixo dun catre que estaba a carón da cheminea, onda o xergón de palla de Súa Excelencia o meu cociñeiro.

O lume prendeu decontado na palla, e da palla foi ao catre e do catre á soleira, que estaba recuberta de madeira de abeto adornada con molduras. Mais o bo do caso foi que o lume que eu chimpara contra o tunante do meu cociñeiro queimoulle os pelos todos da entreperna e ía prenderlle nos collóns, pero como era el tan cheirento non se tería decatado até entrado o día. E, atordoado coma un carneiro, ergueuse e púxose a berrar tan alto como deu: “Dal baroth! Dal baroth!”, o que ven querendo dicir “Lume! Lume!” E despois veuse dereitiño cara a min para me guindar enteiro no lume, e xa me tiña cortadas as amalloas coas que me ataran as mans e estábame cortando as dos pés cando chegou o amo da casa. Cando sentira berrar polo lume e cheirara o fume na rúa na que que estaba a pasear con algúns outros pachás e muftís¹¹⁶ botárase a correr todo canto puidera para prestar axuda e salvar as súas cousas.

Nada máis chegar, tirou o espeto onde eu estaba espetado e matou no intre ao meu cociñeiro (non sei se por non gobernar ben o asunto ou por outra razón) pois pasoulle o espeto dende un pouco máis enriba do embigo, cara ao costado dereito, furándolle o terceiro lóbulo do figado e, ao subir, penetroulle polo diafragma e atravesoulle a casula do corazón e saíulle polo alto do lombo, entre os espónkilos e a omoplata esquerda¹¹⁷.

Ben certo é que ao tirar el o espeto do meu corpo batín no chan contra o trasfogueiro e manqueime un pouco, mais non foi moito pois o lardo termou da zoupada.

Vendo, logo, o meu pachá que o caso era desesperado e que a súa casa ardera sen remedio e perdera os seus bens todos, encomendouse a todo canto demo hai chamando nove veces por Grellagot, Astarot, Rappallus e Borrancho¹¹⁸.

Ao ver isto pillei eu un bo anaco de medo, dicíndome con temor. “Agora han vir os demos levárense este louco. Serán capaces de me levaren a min tamén? Xa estou asado a medias. O lardo ha ser a causa da miña perdición, pois estes demos devecen por el, segundo asegura a autoridade do filósofo latino Iámblico e Murmault na apoloxía *De chepudis et contrafactos Magistros nostros*¹¹⁹. Mais persigneime berrando “*Agyos athanatos, ho Theos!*”¹²⁰ e non veu ninguén.

---

¹¹⁶ “Pachá” máis que un título concreto de xerarquía de goberno, parece referirse a “home poderoso”. O muftí era un doutor en leis.

¹¹⁷ Descrición moi precisa dende o punto de vista científico, como corresponde aos coñecementos médicos de Rabelais. Hipócrates dividía o figado en cinco lóbulos. A *casula* ou *cápsula* do corazón é o pericardio. Os espónkilos son as vértebras dorsais.

¹¹⁸ Os nomes de dous destes demos (Astarot e Rappallus) aparecen na literatura medieval. Os dous outros son invención de Rabelais.

¹¹⁹ Iámblico –filósofo neoplatónico do século III-IV despois de Cristo– non parece ter aludido a nada diso. Murmault pode ser un humanista aludido en forma burlesca na obra titulada en latín macarrónico.

¹²⁰ En grego “*Deus é santo e inmortal*”, fórmula cantada nos oficios do Venres Santo.

Ao se decatar, o ruín do meu pachá quíxose matar co meu espeto e furarse con el o corazón. Premeu ben contra o peito mais non o deu traspasado, pois non estaba afiado de abondo, e por máis que puxou non deu feito nada.

Entón fun eu cabo del e díxenlle:

- Ei, micer Langranus! Andas a perder o tempo: así non te darás matado nunca. Todo o máis pódeste dar unha pancada que te faga laiar de por vida nas mans dos barbeiros. Pero, se queres, eu mátoche de vez, sen que sintas cousa ningunha. Pódesmo crer, que xa matei a moitos outros e foilles moi ben.

- Ai, meu amigo! –púxose el– Faino, por favor! Douche a miña bolsa! Tena, velaí vai! Hai nela seicentos serafíns¹²¹ e varios diamantes e rubíns perfectos.

- E onde van? –preguntoulle Epistemón

- San Xoan me valla –dixo Panurgo– Vanche bos, se é que aínda existen. “*Onde van as neves de antano?*” preguntábase Villon, o poeta parisiense, que tiña esa como a súa maior preocupación¹²².

-Acaba, fai favor –díxolle Pantagruel– Que queremos saber como te apañaches co teu pachá.

- A fe de home de ben que non minto unha palabra! –dixo Panurgo– Embrulleino cun mal calzón que atopei por alí medio queimado e atévolo con forza de pés e mans coas miñas cordas, de xeito que non puido rebulir. Despois paseille o espeto pola Gargamela e pendureino, pousando o espeto riba de dous ganchotes de ferro que sostían unhas alabardas. Aticeivos un bo lume por baixo e chamusqueivos ao meu milord como se fai cos arengues ao afumalos na cheminea. Despois pillei a súa bolsa e máis unha lanciña que estaba enriba dos ganchos e lisquei a bo galope. Deus sabe o que tal me cheiraba o lombo!

Cando baixei á rúa atopei toda a xente, que viñera correndo con auga a eito para apagar o lume. Ao que me viron así, medio asado, doéronse xenerosamente de min e botaron a auga toda enriba miña e refrescáronme alegremente, o que me fixo moito ben. Logo déronme un pouco de alimento, mais case que non comín porque só me daban auga para beber, conforme ao costume deles.

Non me fixeron outro mal, non sendo un ruín turco, baixote el e chepudo por diante, que se puxo a trabarme furtivamente no lardo, mais eu dinlle tal lostregazo nos cotobelos con toda a miña lanza que non volveu unha segunda vez. E unha moza corintia, que me trouxera un pote de mirobálanos émblicos¹²³, confeitados ao xeito do seu país, e que se puxo a mirar como encollera co lume a miña demoucada ferramenta, pois agora só me chegaba até os xeonllos. Mais reparade en que esta asadura curoume enteiramente unha ciática que me tiña preso dende había máis de sete anos polo lado do que me deixou queimar o meu cociñeiro durmiñón.

Mais, en tanto que eles se divertían comigo, o lume triunfaba prendendo –non me preguntendes como– en máis de dúas mil casas. Decatouse diso un dos presentes e púxose a berrar: “Me caso en Mahoma! Toda a vila está a arder e nós a divertirmos aquí!”. E cada quen liscou para o seu tobo.

O que son eu, pillei cara ás portas da vila e, des que estiven enriba dun cotarelo que hai fóra dela, vireime como a muller de Lot e vin que toda estaba a arder, o que me aliviou tanto que houben esforricarme coa alegría. Mais Deus castigoume ben.

- E logo? –preguntou Pantagruel.

- Pois, en canto que eu estaba a mirar con tanta ledicia o fermoso lume –dixo Panurgo– chufándome e dicindo: “Ha, ha! Pobres pulguiñas Ha, ha! Pobres ratiños!

---

¹²¹ Moeda oriental de ouro.

¹²² François Villon, poeta parisiense, un dos máis importantes da literatura francesa

¹²³ Froitos exóticos de propiedades afrodisíacas.

Habedes ter mal inverno, ao terdes lume no palleiro!” máis de seiscentos –o que!- máis de mil trescentos once cans, grandes e pequenos, todos xuntos correndo para fóra da vila, escapando do lume. De primeiras correron dereitiños cara a min –pois chegoulles o cheiro da miña pecadenta carne medio asada– e teríanme devorado se non me chega a inspirar daquela o meu anxo da garda ensinándome un remedio moi oportuno contra a dor de dentes.

- E logo: como é que lle tiñas medo á dór de dentes? –preguntoulle Pantagruel– Non curaras da reuma?

- Pardiola! –respondeu Panurgo- Hai dór de dentes máis grande que a dos cans a vos trabar nas pernas? Mais no intre acordoume o meu lardo e chimpeino entremedio deles. Entón, os cans botáronse os uns contra dos outros, deixáronme e deixei eu a eles pelexando entre eles. Así escapei ledó e varudo. Vivan, logo, os asados!

CAPÍTULO 15

Como Pantagruel ensina unha maneira ben nova de construír as murallas de París

Un día, para se recrear do seu estudo, Pantagruel foi pasear polos arrabaldos de Saint Marcel con mentes de ver a Folie Gobelín¹²⁴. Panurgo ía con el e levaba, coma sempre, entre a roupa, a frasca e algún anaco de xamón. Sen iso non andaba endexamáis, pois dicía que era o seu parapeito. Non levaba outra espada e, cando Pantagruel quixo darlle unha, respondeulle que ela podía escaldarlle o bazo.

- De acordo –díxolle Epistemón– mais se te atacasen: como te habías defender?

- A golpe de zoco, con tal que os estoques estivesen prohibidos–respondeulle el.

Cando viñan de volta, Panurgo púxose a examinar as murallas da vila de París e, chufándose, díxolle a Pantagruel:

- Mirade para esas murallas. Que fortes e que grandes son para gardaren os paxariños que mudan de pluma! Polas miñas barbas, son ruíns abondo para unha vila coma esta, pois unha vaca sería quen de derrubar dun peido máis de seis brazas delas!

- Meu amigo –díxolle Pantagruel– Sabedes o que dixo Axesilao cando lle preguntaron por que a grande cidade de Lacedemonia non estaba cinguida de murallas? Pois, amostrando os habitantes e cidadáns da vila, tan expertos eles en disciplina militar, tan fortes e tan ben armados, dixo: “Velaí as murallas da cidade” Quería el significar que non hai muralla como a dos osos, e que as vilas e cidades non poden ter muralla máis segura e máis forte do que a virtude dos cidadáns e habitantes. Así, esta vila é tan forte pola multitude do pobo belicoso que está dentro dela, que non se preocupa por facer outras murallas. E, a máis diso, que inda que alguén quixese amurallala como Estrasburgo, Orleáns ou Ferrara, non había ser posíbel, de tan excesivo que había ser o gasto.

- De acordo –dixo Panurgo– mais sempre é ben ter un rostro de pedra cando os inimigos nos invaden, aínda que fose só para preguntar: “Quen vai aí?” Tocante aos gastos que vós dicides necesarios para amurallala, se os señores concelleiros da vila me desen unhas boas cuncas de viño, habíalles ensinar eu unha maneira ben nova de podelas construír baratas.

- E como? –preguntou Pantagruel.

- Non lle digades nada a ninguén se volo eu ensino –respondeu Panurgo.

Vexo que as parrochiñas das mulleres deste país van máis baratas ca as pedras. Cumpría, logo, construír as murallas con elas, dispóndoas con boa simetría de arquitectura, e pondo as máis grandes nas primeiras ringleiras, despois, seguindo en pendente as medianas, e finalmente as pequenas. E despois, facer un entretecediño bonito de puntas de diamante, coma a torre grande de Bourges, con tantos bracamartes¹²⁵ tesos que viven nas braguetas claustrais.

Quen demo había desfacer tales murallas? Non hai metal que resista tanto os golpes. E daquela... que viñesen os culebrinos¹²⁶ fregarse contra elas! Xúrovos por Deus que habiades ver destilar axiña ese abenzoadado froito da sífilis, miúdo como a chuvia e seco de diaño! E, de por parte, o raio non lles había caír nunca enriba porque todos eles están benditos ou consagrados.

---

¹²⁴ Célebre casa de pracer.

¹²⁵ O bracamarte é un tipo de espada, mais Rabelais dalle tamén á palabra o sentido de “pene”.

¹²⁶ Xogo de palabras de carácter sexual por “as culebrinas”.

Non vexo máis ca un inconveniente.

- Ho,ho, ho! Ha, ha, ha! –riu Pantagruel – E cal ?

- Pois que ás moscas sábenlles de maravilla e pegaríanse doadamente e ciscaríanse nelas botando a perder a obra toda. Mais velaí como podería remediarse: cumpriría axotalas moi ben cuns bos rabos de raposo ou uns bos vergallóns de burros de Provenza. E sobre diso vouvos contar, mentras imos camiñando cara á cea, un fermoso exemplo que pon Frater Laponis no seu libro *De computationibus mendicantium*¹²⁷.

“No tempo no que os animais falaban (non hai diso tres días) paseábase pola fraga de Bièvre un pobre león dicindo os seus rezos cando pasou por baixo dunha árbore sobre da que estaba un aldeán –carboeiro el– cortando leña. De que este viu o león, guindoulle a súa machada e fixolle unha ferida grandísima no coxote. Daquela o león, coa perna de arrastro, correu e cacheou a fraga toda buscando axuda até que atopou un carpinteiro que de grado lle mirou a súa chaga, limpouna o mellor que puido e encheuna de musgo dicíndolle que a axotase moi ben para que as moscas non viñesen ciscarse nela, en canto que el ía buscar herba dos carpinteiros.

Curou o león, e paseaba pola fraga un día no que unha vella sempiterna andaba por alí recollendo leña e facendo feixes. A muller, ao ver que viña o león, caíu para atrás co medo, de xeito tal que o vento lle revirou saio, vestido e camisa por riba dos ombreiros. O león, doéndose dela ao ver iso, foi correndo ao seu carón para ver se se mancara, e mirándolle o seu *como se chama* dixo:

- Miña pobre! Quen che fixo esa ferida?

Mentres así falaba viu un raposo, e o león chamou por el dicíndolle.

- Ei, compadre raposo! Ven! Ven aquí a escape!

E, ao que o raposo se achegou, díxolle el:

- Compadre, amigo: a esta muller ferírona entre as pernas dun xeito ben ruín e hai unha manifesta solución de continuidade. Mira que grande é a chaga! Dende o cu até o embigo mide ben catro...ou que digo!... cinco palmos e medio. É un machadazo. Sospeito que xa lla fixeron hai tempo, a ferida. Polo tanto, para que as moscas non veñan: axótaa ben forte, fai favor! Por dentro e por fóra. Ti tes un bo rabo. E mais é ben longo. Axota, meu amigo, axota. Pídocho por favor! Entrementes, eu vou buscar musgo para pór nela, pois cómpre que nos socorramos e nos axudemos os uns aos outros. Axota forte! Así, meu amigo, axota ben porque esta chaga quere que a axoten moito! Outramentes, a persoa non pode atoparse a xeitiño. Axota ben, meu compadriño, axota! Deus forneceuche un bo rabo: telo grande e gordo e ben proporcionado Axota forte e non te preocupes. Axotador rexo que a xeito axota sen parar, xamáis con rexouba no xogo rexeitado será. Axota, caralludiño! Axota, valedoriño! Eu non me hei demorar.

Despois, foise buscar musgo abondo e, de que estivo un pouco lonxe, berroulle ao raposo:

- Segue a axotar ben, compadre! Axota e non canses de axotar nunca, meu compadriño! Heite facer contratar como axotador de don Pedro de Castilla. Axota e non fagas outra cousa senón axotar.

O pobre do raposo axotaba moi ben por acó e por aló, por dentro e por fóra, mais a traidora da vella púxose a botar ventos e peidos cheirentos de mil diaños. O pobre do raposo estaba ben mal a xeito porque non sabía de que lado había de se virar para fuxir do perfume dos ventos da vella. Cando se estaba virando, viu que había outro burato por tras –aínda que non tan grande como o que el estaba a axotar– de onde lle viña ese aire tan cheirento e infecto.

---

¹²⁷ Obra fantástica, como as da biblioteca de Saint Victor.

Volveu finalmente o león traendo máis de dezaioito balas de musgo e comezou a metelo pola ferida cun pau que trouxera. E metera xa dezaseis balas e media cando dixo asombrado:

- Arredemo! Éche ben profunda, esa ferida! Poderían entrar nela máis de dúas carradas de musgo!

O raposo avisouno:

- Compadre león, meu amigo: non poñas o musgo todo, fai favor! Garda un pouco porque aínda hai aquí embaixo outro buratiño que cheira de mil diaños! O olor envenéname de tan fedorento que é!”

Cumpriría facer gardar así das moscas esas murallas e pór axotadores contratados.

Entón preguntoulle Pantagruel:

- E como sabes ti que as partes vergoñentas das mulleres van tan baratas se nesta vila hai tantas mulleres asisadas, castas e doncelas?

- *Et ubi colliges?*¹²⁸ –díxolle Panurgo– Vovos dar, non unha opinión senón a certeza e seguranza verdadeira. Non me vou gabar por ter embutido catrocentas dezasete desde que estou nesta vila (e non hai máis de nove días diso) senón dicir que esta mañán atopei un homiño que, nunhas alforxas semellantes ás de Esopo¹²⁹ levaba dúas raparigas de dous ou tres anos como moito. Unha diante e outra detrás. Pediume esmola pero respondinlle que eu tiña máis collóns ca cartos, e despois preguntueille: “Meu homiño: estas rapaciñas son doncelas?”. “Meu irmán –díxome el– hai dous anos que as levo así e tocantes a esta de diante, como a vexo de contino, coido que é doncela (con todo non poría a man no lume), mais da que levo atrás non vos podó dicir nadiña”.

- A fe que es un compañeiro simpático –púxose Pantagruel- Quero que vistas a miña librea.

E fíxoo vestir elegantemente, conforme á moda da época, agás que Panurgo quixo que a bragueta das súas calzas tivese tres pés de longo e que fose cadrada, o que se fixo así. E el mostrábaa ben, dicindo a miúdo que a xente aínda non coñecía as ventaxas e utilidades de levar bragueta grande pero que o tempo lles había ensinar un día como todas as cousas foran inventadas a tempo.

- Deus libre de mal ao compañeiro ao que a bragueta longa lle salvou a vida! Deus libre de mal ao que a bragueta longa lle valeu un día cento sesenta mil e nove escudos! Deus libre de mal ao que coa súa bragueta longa salvou a toda unha vila de morrer de fame! Deus me valla, hei facer un libro *Da comodidade das braguetas longas* cando teña máis vagar!

E de certo compuxo sobre diso un libro fermoso e grande con ilustracións, mais aínda non foi impreso, que eu saiba.

---

¹²⁸ En latín macarrónico *E onde colles?*

¹²⁹ Alusión libre a un apólogo de Esopo.

CAPÍTULO 16

Dos costumes e tradicións de Panurgo

Panurgo era de estatura media, nin moi alto nin moi baixo, e tiña o nariz un pouco aquilino, feito con mango de navalla barbeira. Andaba daquela polos trinta e cinco anos de idade, dourado finamente coma unha daga de chumbo¹³⁰ e era home de galante figura, malia ser algo libertino e estar suxeito por natureza a unha enfermidade que por aquel tempo chamaban

*Falta de cartos, non hai dor coma ela*¹³¹

Con todo, tiña el sesenta e tres maneiras de os atopar cando os precisaba, e a máis honrada e común destas era mediante furtadela feita ás agachadas..

Éravos ruín, trampulleiro, bebedor, nugallán e rapiñeiro como non había outro en París. Fóra diso era o mellor rapaz do mundo. E andaba sempre a argallar algo contra dos alguacís e a ronda.

Unha vez xuntaba tres ou catro langranotes e, pola tardiña, facíaos beber coma templarios, levándoos despois por baixo de Sainte Geneviève ou a carón do Colexio de Navarra¹³². E no momento de a ronda subir cara alá (o que el sabía porque puña a súa espada no chan e a súa orella a carón dela de xeito que cando ouvía menearse a súa espada era síntoma infalíbel de que a ronda estaba perto), nese momento, logo, el e mais os seus compañeiros pillaban un carro rempuxándoo ben e lanzábano con toda forza contra a baixada. E así os pobres dos da ronda remataban todos no chan coma porcos. Despois, saían liscando para outro lado, pois en menos de dous días aprendeu el todas as rúas, ruelas e travesías de París tan ben como o seu *Deus det*¹³³.

Outra vez puña nunha belida praza pola que a tal ronda tiña que pasar un regueiro de pólvora de canón e no momento en que aquela pasaba prendíalle lume, e despois divertíase mirando a graza que lle facían ao fuxir, pensando que o fogo de San Antón os collía polas pernas.

E aos pobres dos mestres en artes perseguíaos mais ca a ninguén. Cando atopaba algún pola rúa nunca deixaba de lle facer algunha aduanada, ora pón dolle un cagallón enriba do seu chapeu afundido, ora pendurándolle rabiños de raposo ou orellas de lebre por tras ou facéndolle algunha outra falcatruada..

Un día no que aqueles mestres estaban citados para se atoparen na rue du Fouarre¹³⁴ fixo el unha tarta borbonesa composta de allos a mancheas, *galbanum*, *assa fetida*, *castoreum* e cagallóns quantiños diluíndo todo en vurmo de bochas chancrosas¹³⁵ e, pola mañán moi cediño, engrasou e untou con ela o pavimento todo, de xeito que nin

¹³⁰ Dobre chufa: nin o chumbo vale para as armas brancas nin se sabía douralo no tempo de Rabelais.

¹³¹ Retrouso dunha canción popular.

¹³² A igrexa de Sainte Geneviève estaba situada enriba dun antigo outeiro. De feito, a rúa que leva a ela chámase aínda rue de la Montagne Sainte Geneviève. Por alí tamén se atopaba o Collège de Navarre, onde hoxe se atopa a École Polytechnique.

¹³³ Comezo da oración de agradecemento a Deus despois de comer.

¹³⁴ A rue du Fouarre apareceu xa noutras ocasións como sede da Facultade de Artes. O ataque á Sorbona é manifesto, aínda que no parágrafo anterior e mais neste Rabelais suprimiu as alusións aos teólogos que figuraban nas primeiras edicións do *Pantagruel*.

¹³⁵ A verdadeira tarta borbonesa era outra cousa, claro. A de Panurgo utiliza substancias resinosas persas (*galbanum* e *assa fetida*) que como o seu nome indica son cheirentas, igual que o *castoreum*, extracto das glándulas próximas ao aparato xenital do castor.

o demo tería aturado. E toda aquela boa xente botaba as tripas diante de todo o mundo como se viñese de esfolar raposos, e por esta causa morreron dez ou doce de peste, catorce colleron a lepra, dezaioito a gafeira e máis de vinteseite pillaron a sífilis. Mais a el non lle preocupou nin un chisco.

Levaba de ordinario entre a roupa unha xostra coa que xostraba sen remedio, para lles meter présa, os criados que atopaba levando viño para os seus amos.

No seu saio tiña máis de vinteseis saquetiños e folecos cheos sempre :

- un cun dadiño de chumbo e unha navalliña, afiada como a agulla dun peleteiro, coa que cortaba as bolsas.

- outro con herba dos pegotes prendida con plumiñas de parrulos ou de capóns, que botaba sobre a roupa ou os sombreiros da boa xente facéndolle con elas a miúdo uns fermosos cornos que levaban pola vila adiante, por veces durante toda a vida. Tamén por veces llelas puña ás mulleres enriba dos seus carapuchos, por tras, feitas con forma de membro de home.

- no outro, unha morea de cartuchiños cheos de pulgas e piollos que que apañaba nos mendigos dos Santos Inocentes¹³⁶ e que lanzaba coa axuda das fermosas caniñas ou plumas que serven para escribir, contra o pescozo das damas máis melindrosas que atopaba, mesmo fose na igrexa, pois el nunca se puña enriba, no coro, senón que sempre se mantiña na nave coas mulleres, tanto na misa, nas visperas ou no sermón.

- no outro, moita provisión de anzós e de ganchiños cos que xunguía homes e mulleres en compañía moi apertados, mesmo aquelas que levaban vestidos de tafetán italiano. E no momento en que elas querían marchar rachaban os seus vestidos todos.

- no outro, un esqueiro equipado con mecha, mistos, pedra de facer lume e toda caste de aparellos requeridos para iso.

- no outro, dous ou tres espellos ustorios¹³⁷ cos que facía rabear ás veces homes e mulleres, e facíalles perder a compostura na igrexa. Porque el dicía que non había máis ca unha antistrofa entre *muller de boca tola e muller de toca bola*¹³⁸.

- no outro levaba provisión de fíos e de agullas cos que facía mil trasnadas.

Dunha vez, á saída do Palacio de Xustiza, na sala grande, cando un franciscano dicía a misa dos maxistrados, foise el e axudoulle a se revestir pero, entramentres que o facía, coseulle a alba co hábito e mais coa camisa, e despois retirouse cando os maxistrados do Tribunal viñeron sentarse para ouviren aquela misa. Pero cando chegou o *Ite missa est* e o pobre do frade quixo desvestir a alba, tirou xunto con ela hábito e camisa que estaban cosidos xuntos e remangouse até o lombo, mostrándolle a súa ferramenta toda á xente. E de certo non era pouca. O frade seguía a tirar, pero canto máis tiraba máis se descubría. Até que un dos maxistrados dixo: “O que?” O bo deste padre quere que lle fagamos a ofrenda e que lle biquemos o cu? Que llo bique o fogo de San Antón!” E dende entón ordenaron que os coitadiños dos padres non habían quitar máis a roupa diante da xente senón na súa sacristía, maiormente en presenza de mulleres, porque aquilo seríalles ocasión de pecado de cobiza.

E a xente preguntábase por que os frades tiñan a picha tan longa.

O tal Panurgo resolveu moi ben o problema dicindo:

“O que fai as orellas dos burros tan grandes é que as súas nais non lles puñan caperuchos na testa cando eran pequenos, como di *De Alliaco*¹³⁹ nas súas

---

¹³⁶ Xa no capítulo VII se aludiu a estes mendigos.

¹³⁷ Espellos compostos de varios outros, movíbeis, de xeito que concentrasen os raios solares. Parece que foron usados xa na antigüidade. Euclides espuxo a teoría e semella que Arquímedes os utilizou para incendiar a flota romana que sitiaba Siracusa.

¹³⁸ A antistrofa é un xogo de palabras que hoxe se coñece como *contrepèterie* e que consiste no troco de letras ou de silabas entre dúas palabras..

“Suposicións”. Por igual razón, o que fai a picha dos pobres e beatos padres tan longa é non levaren calzas pechadas. O seu pobre membro esténdese en liberdade a rédea solta, e así lévano bailando sobre dos xeonllos como as mulleres levan os rosarios. Mais a causa pola que o teñen de gordura equivalente é porque con ese acaneo os humores do corpo descenden ao membro, xa que, segundo os lexistas, axitación e moción continua é causa de atracción”.

- item, tiña un folecho cheo de pedralume que botaba polo lombo das mulleres que vía máis encrestadas, obrigándoas a unhas a se despiren diante de toda a xente, e outras a bailaren como galo sobre brasas ou como boliña sobre tambor, e a outras a correren polas rúas. E el ía correndo atrás e ás que se despían púñalles a súa capa ao lombo coma un home cortés e amábel.

- item, tiña noutro un frasquiño cheo de aceite rancio e cando atopaba algunha muller ou algún home cun bo vestido, engraxáballe e estragáballe con aquel as partes máis bonitas facendo coma quen que os apalpaba dicindo: “Aí que bo pano! Aí, que bo satén! Aí, que bo tafetán, miña señora! Deus vos conceda todo o que tan nobre corazón desexa! Con novo vestido, novo amigo! Que Deus volo conserve!” E ao dicir isto púñalles a man enriba do colariño e a condenada da mancha permanecía aí perpetuamente, tan fondamente gravada na alma, no corpo e na sona que nin o demo tería sido capaz de a tirar. E ao final de todo dicíalle: “Señora, tende tino non cairdes, que aquí diante vosa hai un burato grande e porco!”.

- noutro tiña unha chea de euforbio pulverizado moi sutilmente e metía nel un pano do nariz, bonito e ben traballado, que lle roubara á fermosa lenceira do palacio ao lle catar un piollo de riba do seu seo (piollo que el propio puxera alí). E cando se atopaba na compañía dalgunhas damas distinguidas colocáballes o tema da lencería e colocáballes a man no seo preguntando: “E este labor: é de Flandes ou do Hainaut?”. E despois tiraba o pano de nariz dicindo: “Mirade, mirade, este si que é labor fino: é de Fodtignan ou de Fodterrabía¹⁴⁰ e sacudíao ben forte diante do nariz delas e facíaas espirrar catro horas seguidas. Entramentes, ell púñase a peidorrear coma un rocín e as mulleres botábanse a rir dicíndolle: “Como é, Panurgo? Estadés a peidorrear?”. “Non tal, miña, señora –respondía el– Estou afinando ao contrapunto da música que vós tocades co nariz”.

- no outro unha tenaza, un alzapremo, unha ganzúa e algunha outra ferramenta coa que non había porta nin arca que el non dera arrombado.

- no outro unha chea de gobiletiños cos que xogaba con moita arte, pois tiña os dedos afeitos á man como Minerva ou Aracné¹⁴¹, e mais fora en tempos vendedor de triaga¹⁴². E cando el descambiaba unha moeda de prata, o que tiña o troco precisaba ser máis fino ca Mestre Mosca para que Panurgo non lle fixese desaparecer de cada vez cinco ou seis moedas, tamén de valor, visibelmente, abertamente, manifestamente, sen lesión nin ferida ningunha e sen que o outro chegase a cheiralas.

---

¹³⁹ Pierre D’Ailly, escolástico do século XIV, foi chanceler da Universidade de París.

¹⁴⁰ Deformación dos nomes de Frontignan e Fontarabie (en éuscaro Hondarribia), vila que en certos momentos pertenceu a Francia, co obxecto de facer un equívoco sexual. Para maior chufa, estas vilas estaban situadas no sur, que non eran zonas de encaixe reputado, como as citadas do norte

¹⁴¹ Muller lidia á que a deusa Minerva, ciumenta da súa habilidade para tecer, converteu en araña.

¹⁴² A triaga, triaca, teriaca ou teriaga, era un antigo composto meicamentoso utilizado para moitas doenzas e moi espallado.

CAPÍTULO 17

Como Panurgo gañaba as indulxencias e casaba as vellas, e os preitos que tivo en París

Un día atopei a Panurgo algo confuso e taciturno, e sospeitei que non tiña diñeiro, polo que lle dixen:

- Panurgo, vós estades enfermo; nótovalo no semblante e entendo de que mal é: tendes fluxo de balsa¹⁴³. Mais non vos preocupedes, aínda teño eu uns cartiños que non viron pai nin nai¹⁴⁴ que non vos han faltar, como tampouco non vos falta a sífilis na vosa necesidade.

Respondeume el a iso:

- Merda para o diñeiro! Algún día non hei ter senón cartos de máis, porque teño unha pedra filosofal que me atrai o diñeiro das bulas coma o imán atrai o ferro. Pero: queredes vir gañar as indulxencias?

- Abofé que xa non son moi indulxente neste mundo –respondinlle eu– Non sei o que vai pasar co outro. Ben, vamos, logo, en nome de Deus, pero por un real, nin máis nin menos¹⁴⁵.

- Daquela, empréstademe un real –dixo el- que volo hei volver con intereses.

- Non, ho, non! –díxenlle– Dóuvolo de corazón.

- *Grates vobis dominos*¹⁴⁶- púxose el.

Así é que fumos alá, comezando en Saint Gervais¹⁴⁷. E eu gañei as indulxencias só na primeira boeta (pois conténtome con pouco nesta materia) e despois dixen os meus responsos e oracións a Santa Bríxida, mais el gañounas en todas as boetas e en todas deu sempre cartos aos encargados.

E aló marchamos a Notre Dame, a Saint Jean, a Saint Antoine e ás restantes igrexas nas que había banco de indulxencias. Eu, pola miña parte xa non as gañaba, mais el bicaba as reliquias en todas as boetas e en todas daba. Ao final, cando nos volvimos, convidoume a beber na taberna de Le Château e amostroume dez ou doce dos seus saquetiños cheos de cartos. Ao velos, persigneime, facendo o sinal da cruz e dicindo: “Onde é que conseguistes tantos cartos en tan pouco tempo?”. El respondeume que os collera nas bandexas das indulxencias.

- Porque ao lles dar o primeiro real –dixo– deixeiño caír con tanto xeito que semellaba unha grosa moeda de prata, e así cunha man collín unha presa de moedas grandes, unha ducia ou mesmo dúas, e coa outra tres ou catro pequeniñas. E igual fixen en todas as igrexas nas que estivemos.

- Deus me valla! Estádesvos condenando como unha serpe! Sodes un ladrón e mais un sacrílego!

- Son, si –dixo el– Como a vós vos pareza. Mais o que é a min non me parece tal, porque os encargados das indulxencias danmo cando, ao presentaren as reliquias a bicar, me din: *Centuplum accipies*¹⁴⁸, é dicir, que por un real colla cen. Porque *accipies*

¹⁴³ Doenza bulresca.

¹⁴⁴ Nova frase colleita da *Tarsa do avogado Patelín*. Son cartos que non existen, logo.

¹⁴⁵ Era uso antigo dar nos tratos un real simbólico para obras de caridade. Era o “real de Deus”. Parece que Rabelais alude aquí a ese costume.

¹⁴⁶ A frase aparenta querer dicir “Grazas a vós, Señor” mais é un latín macarrónico escolar que en realidade fai un xogo de palabras dicindo “Os dominós sonvos gratos”.

¹⁴⁷ Saint Gervais e as outras citadas son igrexas de París, algunhas desaparecidas xa.

¹⁴⁸ En latín “Recibirás o céntuplo”.

dise á maneira dos hebreos, que usan o futuro por vez do imperativo, como di aquel mandamento de *Diliges Dominum*¹⁴⁹ e mais *dilige*. Así, cando o indulxencíxero¹⁵⁰ me di *Centuplum accipies* quere dicir *Centuplum accipe*, e así o expoñen o rabí Kimy e o rabí Aben Ezra e todos os masoretas e *ibi Bartolus*¹⁵¹. E por parte, que o papa Sixto deume mil cincocentas libras de renda sobre os seus dominios e tesouro eclesiástico por lle ter curado unha bocha chancrosa que o atormentaba tanto que coidou que había quedar coxo toda a vida. Así, estoume pagando coas miñas propias mans (porque el non está) no tal tesouro eclesiástico.

Ai, meu amigo! –dixo– Se soubeses o que tal apañei na cruzada habías quedar pampo. Produciume máis de seis mil floríns.

- E onde demo foron parar? –pregunteille eu– Porque non tes nin pataco.

- Fóronse ao sitio de onde viñeran –díxome el– Só cambiaron de amo. Cando menos tres mil deles empregueinos en casar, non as mociñas (pois esas o único problema que teñen é que atopan maridos de máis) senón as gordas vellas sempiternas que non tiñan xa dentes na boca, cavilando eu: “Estas mulleriñas empregaron moi ben o tempo da súa mocidade e traballaron co aperta-grupas pódolle o cu a todo aquel que viña até que ninguén o quixo xa. Deus me valla! Hei facer que lles dean outra sacudidura denantes de morreren”. Dese xeito dáballe a unha cen floríns, a outra cento vinte, a unha terceira trescentos, segundo o infames, detestabeis e abominabeis que fosen. Porque canto máis horribeis e execrabeis que eran, mais cartos había que lles dar. Outramente nin o demo tería querido trincalas! Ía eu a escape onda algún cargador de leña groso e graso e eu propio facía o casamento. Mais denantes de lle mostrar as vellas, mostráballe os escudos dicindo: “Compadre, velaí tes isto para ti se queres xogar ao tropicallo un anaco”. Daquela, aos pobres diaños púñaselles o pau teso como se lles pon aos mulos vellos. Nese estado facíalles eu preparar unha boa enchenta, con viño do melloriño e moitas especias, para pór as vellas quentes e en cío. E ao final acababan fuchicando como toda a boa xente, non sendo que a aquelas que eran horribelmente feas e cacarañadas mandáballes eu pór un saco enriba da cara.

E por parte, tamén perdín moitos en preitos.

- E que preitos puideches ti ter se non tes terra nin casa de teu?- pregunteille.

- Meu amigo –respondeume– As damas desta vila atoparan, por instigación do demo do inferno, unha caste de colariños ou cobre-pescozos de feitío alto, que lles cubrían tan ben os seos que non se lles podía meter a man por baixo, pois a fendedura puxéranas por detrás e estaban todos pechados por diante, polo que os pobres amantes –dolentes e contemplativos– non estaban contentos.

Un bo martes presentei eu demanda por este feito no Tribunal, constituíndome en parte contra as devanditas damas e advertindo dos grandes prexuizos que eu tería, prometendo que, pola mesma razón, había eu facer coser a bragueta das miñas calzas no traseiro se o Tribunal non puña orde. Ao final, as damas formaron sindicato, mostraron os seus fundamentos¹⁵² e deron procuración para que se defendese a súa causa, mais eu perseguinas tan duramente que a resolución do Tribunal dispuxo que eses altos cobre-pescozos non se habían volver levar agás que estivesen algo fendidos por diante. Pero o certo é que me costou moito.

---

¹⁴⁹ En latín “Amarás o Señor”.

¹⁵⁰ Cultismo creado por Rabelais para ridiculizar e subliñar a súa hostilidade cara á venda de indulxencias.

¹⁵¹ En latín “E aquí Bartolo”, bulra da manía dos glosistas de acumularen citas de autoridade. Os rabinos Kimy e Aben Ezra existiron e destacaron como lingüistas no século XII.

¹⁵² Palabra ambigua: poden ser os fundamentos legais ou os corporais.

Tiven outro preito ben porco e ben suxo contra Mestre Limpazudre e os seus secuaces para que non seguisen a ler clandestinamente pola noite o *Pipo de cuba* nin o *Cuarto de sentencias*¹⁵³ senón en pleno día nas escolas de Fouarre, fronte a todos os outros sofistas, no que eu fun condenado aos gastos por algunha formalidade da relación do alguacil.

Outra vez formei queixa no Tribunal contra as mulas dos presidentes, asesores e outros, a fin de que, cando na corte do Palacio as puxeran a rillar no freo, as asesoras lles fixesen bonitos babeiros para que coa súa baba non derramasen o pavimento, de xeito que os criados do Palacio puidesen xogar alí tranquilamente aos dados ou ao arrengo¹⁵⁴ sen derramaren as calzas polos xeonllos. E tiven resolución favorábel a isto, mais costume ben.

Sumade agora canto me costan os banquetiños que lles dou aos criados do Palacio de cando en cando.

- E logo? –preguntei eu.

- Meu amigo –contestoume– Ti non tes pasatempo ningún neste mundo. Eu teño máis do ca o propio rei. Se quixeses xuntarte comigo habíamos facer as do demo.

- Non, non! San Adauro¹⁵⁵ me valla! –díxenlle eu– Que un día hante aforcar.

- E a ti! –díxome el– un día hante enterrar. O qué é máis honroso? O aire ou a terra? Ai, carneirón! Pois... entrementes que eses criados banquetean, eu gárdolles as mulas e córtolle a algunha a estribeira do lado de montar, de xeito que non queda presa senón por un fío. E cando o finchado do asesor, ou outro, colle pulo para subir enriba, cai polo chan coma un porco diante de todo o mundo e fai rir por máis de cen francos. Pero eu aínda río moito máis e é porque, de chegados á morada, fan eles azoutar coma centeo verde ao señor criado. Por isto non choro o que me costou banquetearlos.

A fin de contas: que tiña (como xa dixen enriba) sesenta e tres maneiras de arrecadar cartos, mais tiña tamén, emporiso, duascenas catorce de gastalos exceptuada a da restauración por baixo do nariz.

---

¹⁵³ O *Pipo de cuba* é sen dúbida un título fantástico. O *Cuarto de sentencias* era un manual célebre nas escolas. O *mestre Limpazudre* é colocado como un máis dos sofistas da rue du Fouarre (nas outras edicións dicía tamén *teólogos*) ou os sofistas como limpazudres (homes que se ocupaban de baleirar letrinhas).

¹⁵⁴ Xogo que tamén aparece no *Gargantúa*.

¹⁵⁵ Santo imaxinario.

CAPÍTULO 18

Como un importante home de letras de Inglaterra quixo argumentar contra Pantagruel e foi vencido por Panurgo

Por eses mesmos días, un sabio chamado Taumasto¹⁵⁶, que ouvira o renome e a sona do saber incomparábel de Pantagruel, veu de Inglaterra coa única intención de velo e de coñecelo, e de probar se o seu saber era tanto como dicía a sona. Así, de chegado a París, dirixiuse á morada do tal Pantagruel, que paraba no hostel de Saint Denis¹⁵⁷ e que nese intre estaba a pasear polo xardín con Panurgo, filosofando á maneira dos peripatéticos. De primeiras estremeceuse todo de medo, ao velo tan grande e tan groso, e despois saudouno cortesmente, como é costume, dicíndolle:

- Ben certo é o que dí Platón, o príncipe dos filósofos: que se a imaxe da ciencia e da sabenza fose corporal e visíbel para os humanos había incitar a todos á súa admiración. Porque xa a simple sona dela, espallada a través do aire, se é recibida polos ouvidos dos seus estudosos e amantes aos que chamamos filósofos non os deixa durmir nin acougar a xeito, de tanto que os estimula e os abrasa a acudiren ao lugar e veren a persoa na que se di que a dita ciencia estableceu o seu templo e produciu os seus oráculos. Demostráronnos manifestamente isto a raíña de Saba, que veu dos límites do Oriente e do mar Pérsico por ver a orde da casa do sabio Salomón e ouvir a súa sabenza; Anacarsis, que de Escitia foi deica Atenas por ver a Solón; Pitágoras, que visitou aos vaticinadores menfíticos; Platón, que visitou aos magos de Exipto e a Arquitas de Tarento; Apolonio Tiano, que foi até o monte Cáucaso e atravesou os escitas, os masaxetas, os indios, navegou o gran río Fisón até os brahmanas para ver a Hiarcas e logo Babilonia, Caldea, Media, Asiria, Partia, Siria, Fenicia, Arabia, Palestina e Alexandría até Etiopía para ver os Ximnosofistas¹⁵⁸.

Igual exemplo temos en Tito Livio, a quen viñeron ver e ouvir a Roma diversos estudosos dos confíns limítrofes de Francia e España.

Non pretendo eu contarme entre o número e orde destas xentes tan perfectas, mais si quero ser considerado como estudoso e amante non só das letras senón tamén da xente letrada.

Así, cando ouvín a sona do teu saber tan inestimábel, abandonei o meu país, a miña familia e a miña casa e trasladeime aquí, non me importando nada nin a longura da viaxe nin o tedio do mar nin a novidade das bisbarras, só para te ver e conversar contigo dalgunhas cuestións de filosofía, de xeomancia e de cábala nas que teño dúbidas e por causa das que non dá acougado o meu espírito. Se ti podes resolvermas convírtome dende agora en escravo teu –eu e mais toda a miña descendencia– pois non teño outra riqueza que eu estime digna recompensa diso.

Redactareinas por escrito e mañán fareino saber a todos os sabios da cidade a fin de que discutamos sobre elas publicamente na súa presenza.

Mais velaí a maneira como eu entendo que debemos discutir. Non quero discutir *pro e contra*, como fan os parvos dos sofistas desta cidade e mais doutras. Non quero

---

¹⁵⁶ Taumasto significa en grego “admirábel”.

¹⁵⁷ Este hostel acollía sobre todo beneditinos e probabelmente foi residencia de Rabelais en París.

¹⁵⁸ Viaxes recolleitas de diversas fontes (a Biblia, Eliano, San Xerome, etc). Os vaticinadores menfíticos son os adiviños de Menfis. O río Fisón rega o lendario Paraíso Terrenal. Os Ximnosofistas (ou “filósofos nús”) son os faquires da antiga India.

tampouco discutir declamando, á maneira dos académicos¹⁵⁹, nin por números, como facía Pitágoras e quixo facer Pico della Mirándola en Roma, senón que quero discutir só por señas, sen falar, pois as materias son tan árduas que as palabras humanas non haberían resultar suficientes para explicalas á miña satisfacción.

A túa Magnificencia hame compracer atopándose na grande sala do Colexio de Navarra ás sete da mañán.

Acabadas estas palabras, díxolle Pantagruel honorabelmente:

- Señor, non querría eu negarlle a ninguén o compartir as grazas que Deus me deu. Porque del nos ven todo ben, e o seu gusto é que sexa multiplicado cando nos atopamos entre xentes idóneas e dignas de recibir este maná celeste de honesto saber. E porque –como xa me decatei– ti tes o primeiro lugar entre estas, infórmote de que sempre me has atopar disposto a obedecer todas e cada unha das túas peticións dentro das miñas pequenas posibilidades. Ben certo é que teño eu máis que aprender de ti do que ti de min, pero, como solicitaches, conversaremos xuntos sobre as túas dúbidas e buscaremos a súa solución até o fondo do pozo inagotábel onde dicía Heráclito que está escondida a verdade¹⁶⁰.

E teño que gabar moito o xeito de argumentar que propuxeches, a saber por señas e sen falar, porque ao facermos isto ti e mais eu habémonos entender e habemos estar fóra do bater de mans deses pasmóns dos sofistas cando se está no mellor momento da argumentación.

Non hei logo faltar mañán ao lugar e hora en que me citaches, mais rógoche que non haxa entre nós disputa nin tumulto e que non procuremos o honor nin o aplauso dos homes senón só a verdade.

Respondeulle a isto Taumasto:

- Señor, Deus te manteña na súa graza premiando que a túa Alta Magnificencia queira condescender tanto coa miña pequena vileza. Adeus, logo! Deica mañán!

- Adeus! –dixo Pantagruel.

Señores que ledes o presente escrito, crede que nunca ninguén estivo tan excitado e fóra de si en pensamento como estiveron toda a noite Taumasto e mais Pantagruel. Pois o tal Taumasto díxolle ao porteiro do hostel de Cluny, onde el paraba, que na súa vida tivera tanta sede como tiña aquela noite.

- Coido que Pantagruel me ten pola gorxa. Mandade, por favor, que traian de beber e facede que eu teña auga fresca para me gargarizar ben o paladar.

Pola outra banda, Pantagruel chegou ao máis alto grao e en toda a noite non fixo outra cousa senón estar ollando:

- O libro de Beda *De numeris et signis*.
- O libro de Plotino *De inenarrabilibus*.
- O libro de Proclo *De Magia*.
- Os libros de Artemidoro *Peri onirocriticon*.
- De Anaxágoras *Peri Semion*.
- De Inario *Peri Aphaton*.
- Os libros de Filistión.
- De Hipponax *Peri anecphoneton*.

---

¹⁵⁹ Os discípulos de Platón.

¹⁶⁰ Non foi Heráclito senón Demócrito.

E unha chea doutros¹⁶¹.

Tanto que Panurgo dixo:

- Señor, deixade todos eses pensamentos e ídevos deitar, porque sinto que tendes o espírito tan alterado que poderíades caír axiña nalgunha febre efémera por cismardes en exceso. Mais bebede primeiro vintecinco ou trinta bos grolos e retirádevos e durmide a pracer, que eu hei responderlle e argumentarlle pola mañán ao señor inglés. E poderedes vós falar mal de min se é que non o deixo *ad metam non loqui*¹⁶².

- Si, mais Panurgo, meu amigo, -dixo Pantagruel- el é maravillosamente sabio: como has poder ti satisfacelo?

- Moi doadamente -respondeu Panurgo- pero pídivos que non me faledes máis diso e que me deixedes facer a min. Coidades vós que pode haber un home tan sabio coma os demos?

- De certo que non, sen unha especial graza divina -dixo Pantagruel.

- Pois eu teño discutido moitas veces con eles -dixo Panurgo- e téñoos feito recuar e pedir papas. Por iso poderedes estar seguro de que a ese glorioso Inglés heino facer cagar vinagre diante de todo o mundo.

Así pasou Panurgo a noite golichando cos criados e xogando todas as agulletas das súas calzas a *primus* e *secundus* e á variña¹⁶³ e, cando chegou a hora sinalada, conduciu o seu amo Pantagruel ao lugar establecido, e poderedes crer que non había en todo París nin pequeno nin grande que non se atopase no tal lugar pensando:

- Este demo de Pantagruel, que convenceu a todos os enganosos e pipiolo dos sofistas, vainas levar agora, porque este Inglés é o demo e a súa nai. Veremos quen gaña.

Así, reunido todo o mundo, Taumasto estaba xa a agardar por eles, e cando Pantagruel e máis Panurgo chegaron á sala, todos eses párvulos, bachareles e lectores comezaron a bater palmas como é o seu costume pasmón, mais Pantagruel exclamou con voz alta, como se fose o son dun dobre canón:

- Paz, polo demo, paz! Deus me valla, galopíns, se me abourades aquí heivos cortar a cabeza a todos!

Con estas palabras quedaron todos arrepiados como parrulos e nin se atrevían a tusir -mesmo aínda que tivesen comido quince libras de plumas- e tanta sede lles entrou con esta soa voz que tiraban a lingua medio pé fóra da boca como se Pantagruel lles tivese salgado a gorxa.

Entón comezou a falar Panurgo dicíndolle ao Inglés:

- Señor: ti viñeches aquí para discutires contenciosamente das teses que puxeches ou ben para aprenderes e saberes a verdade encol delas?

Ao que Taumasto respondeu:

- Señor, non me trae outra cousa máis ca o bo desexo de aprender e saber aquilo do que eu tiven dúbida toda a miña vida e non din topado libro nin home que me puidese contentar coa resolución das dúbidas que eu lle propuxen. E, tocantes a discutir

---

¹⁶¹ A tradución dos títulos latinos e gregos é: *Dos números e dos signos*, *Das cousas inenarrabeis*, *Da maxia*, *Sobre a significación dos soños*, *Sobre os signos* (é descoñecido, este libro de Anaxágoras), *Das cousa indicibeis* (tanto o autor como o libro son descoñecidos) e *Das cousas que cómpre calar* (tamén esta obra de Hipónax é descoñecida). Canto a Filistión, restaurador do antigo teatro mímico grego, tamén descoñecemos os seus libros.

¹⁶² “Ao límite de non falar”.

¹⁶³ Xogos que se xogaban con agulletas (especie de cordón forrado para atar as calzas) ou con pauciños.

contendendo, non quero facelo. É cousa ruín de máis e déixoa para eses loubáns dos sofistas, que nas súas discusións non buscan a verdade senón a contradición e a disputa.

- Daquela –dixo Panurgo– se eu que son pequeno discípulo do meu mestre, o señor Pantagruel, te contento e satisfago en todo e por todo, sería cousa indigna importunalo a el. Por iso é mellor que el presida xulgando a nosa conversa e dándoche contento ao final se é que che parece que eu non din satisfeito o teu estudoso desexo.

- Verdadeiramente falaches moi ben –dixo Taumasto.

- Comeza, pois.

Reparade en que Panurgo metera no fondo da súa longa bragueta un fermoso floco de seda vermella, branca, verde e azul e que dentro puxera unha boa laranxa.

CAPÍTULO 19

Como Panurgo avergoñou ao inglés que argumentaba con señas

Daquela, xa en silencio e escoitando os asistentes todos, o inglés ergueu altas, no aire, as dúas mans por separado, pechando todas as extremidades dos dedos na forma que en terras de Chinón chaman “cu de galiña” e bateu unha contra a outra, polas uñas, catro veces. Despois abriunas e coa palma dunha bateu contra da outra, cun son estridente. Xuntándoas de volta outra vez como de antes, bateu dúas veces, abrindoas de novo catro veces e despois volveunas pór xuntas e estendidas, unha a par da outra, coma quen prega devotamente a Deus.

Panurgo, de súpeto, ergueu no aire a man dereita e despois puxo o pulgar desta no nariz, na venta do mesmo lado, mantendo os outro catro dedos estendidos e apertados conforme á súa orde en liña paralela ao perfil do nariz, pechando totalmente o ollo esquerdo e chiscando o dereito con profunda depresión da sobrancella e da palpebra. Despois ergueu alta a esquerda, cos catro dedos moi apertados e estendidos e o pulgar elevado, e mantívoa en liña directamente correspondente coa posición da dereita, cunha distancia entre as dúas dun cóbado e medio. Feito isto, de igual maneira baixou contra o chan unha man e mais a outra. Finalmente púxoas no medio, como apuntando directamente contra o nariz do inglés.

- E se Mercurio... -dixo o inglés.

Aí Panurgo interrompeu dicindo:

- Falastes, máscara!¹⁶⁴

Entón fixo o inglés esta seña: ergueu alta, no aire, a man esquerda toda aberta, despois pechou no puño os catro dedos desta e pousou sobre o perfil do nariz o pulgar estendido. Logo, de súpeto, ergueu a dereita toda aberta e toda aberta a baixou, xuntando o pulgar no sitio que pechaba o dedo meniño da esquerda, e moveu os catro dedos lentamente no aire. Despois, ao contrario, fixo coa dereita o que fixera coa esquerda e coa esquerda o que fixera coa dereita.

Panurgo, sen asombrarse diso, tirou polo aire a súa trismexista¹⁶⁵ bragueta coa esquerda, e coa dereita tirou dela un toro de costela de boi branca e dúas pezas de madeira, as dúas iguais, unha de ébano negro e outra de pau do Brasil encarnado, e púxoas entre os dedos daquela man en boa simetría, e facéndoas bater entre elas fixo un son semellante ao que fan os leprosos na Bretaña coas súas castañolas, resoando, con todo, moito mellor e máis harmoniosamente este, e, coa lingua contraída dentro da boca, cantarolaba ledamente, sempre mirando para o Inglés.

Os teólogos, médicos e cirurxanos pensaron que con esta seña alegaba que o inglés era leproso. Os conselleiros, lexicistas e decretalistas coidaron que, ao facer iso, quería el concluír que algún xeito de felicidade humana consiste no estado de leprosaría, como antigamente sostiña Noso Señor.

O inglés non pillou medo con isto e erguendo as dúas mans no aire púxoas de tal xeito que apretou no puño os tres dedos máis grandes e pasou os pulgares entre os dedos

---

¹⁶⁴ Panurgo recrimínalle a Taumasto o faltar á regra da discusión muda, facendo alusión a unhas danzas chamadas *momerías* nas que as máscaras tiñan que gardar silencio.

¹⁶⁵ “Moi grande” (tradución literal do grego: “tres veces grande”). Hermes Trismexisto foi o nome dado polos gregos a un antigo deus exipcio considerado pola tradición autor de escritos esotéricos relacionados coa maxia, a astroloxía e a alquimia. Deste Hermes derívase a palabra *hermetismo*, nome dado ao conxunto de doutrinas que se lle atribúen.

índice e mediano en tanto que os dedos auriculares ficaban estendidos. Así llos presentou a Panurgo, e despois emparellounos de modo que o pulgar dereito tocaba o esquerdo e o dedo meniño esquerdo tocaba o dereito.

A iso, Panurgo, sen dicir unha palabra, ergueu as mans e fixo esta seña: xuntou a uña do dedo índice coa uña do pulgar da man esquerda, facendo no medio unha distancia como unha argola, e apretou os dedos todos da man dereita no puño, agás o dedo índice que meteu e sacou moitas veces por entre os outros devanditos dous dedos da man esquerda. Despois estendeu o dedo índice e mais o medio da dereita afastándoos o máis que deu e tirándoos cara a Taumasto. Despois puxo o pulgar da man esquerda enriba do anguliño do ollo esquerdo, estendendo toda a man como unha aza de paxaro ou unha barbatana de peixe, movéndoa moi xeitosamente para un lado e mais para outro. E o mesmo fixo coa dereita no anguliño do ollo dereito.

Taumasto comezou a palidecer e a tremer e fíxolle esta seña: bateu co dedo medio da man dereita contra o músculo da palma que está debaixo do pulgar e despois puxo o dedo índice da dereita nesa argola da esquerda, mais púxoo por baixo e non por riba como fixera Panurgo.

Daquela Panurgo bate unha man contra a outra e sopra na palma. Feito isto, mete de volta o dedo índice da dereita na argola da esquerda, sacándoo e meténdoo moitas veces. Despois estendeu o mentón mirando atentamente a Taumasto.

A xente, que non entendía nada das señas, entendeu ben que con esta preguntáballes a Taumasto:

- Que queredes dicir con isto?

Taumasto comezou a suar grosas gotas e semellaba un home que estivese extasiado en alta contemplación. Despois decatouse e puxo as uñas todas da esquerda contra as da dereita abrindo os dedos como se fosen semicírculos e ergueu tanto como puido a man con esta seña.

Ao que Panurgo, de súpeto, puxo o dedo pulgar na man dereita baixo a mandíbula e o dedo auricular daquela na argola da esquerda, e nesa posición fixo soar os seus dentes moi melodiosamente, os de abaixo contra os de arriba.

Taumasto ergueuse con grande esforzo, mais ao se erguer botou un gran peido de panadeiro (porque o “bolo” veu despois) e mexou vinagre ben forte, e cheiraba de mil demos. Os asistentes comezaron a tapar o nariz, pois el esforricábase coa angustia. Logo ergueu a man dereita, pechándoa de tal xeito que xuntaba as puntas de todos os dedos, e puxo a man esquerda plana sobre o peito.

A isto panurgo tirou a súa longa bragueta co seu floco e estendeuna catro palmos e mantívola no aire coa man esquerda mentres coa dereita colleu a súa laranxa e guindándoa polo aire sete veces, á oitava ocultouna no puño da dereita manténdoa en alto todo calado. Comezou logo a sacudir a súa fermosa bragueta amostrándolla a Panurgo.

Despois disto, Taumasto comezou a encher as fazulas coma un gaitero e soprou como se estivese a inchar unha vexiga de porco.

Ao que Panurgo puxo un dedo da esquerda no burato do cu e coa boca púxose a sorber aire como cando se comen ostras na cuncha ou cando se zuga a sopa. Feito isto, abriu un pouquiño a boca e coa palma da man dereita petou enriba dela, facéndose así un son grande e profundo como se viñese da superficie do diafragma pola tráquea arteria, e fíxoo dezaseis veces.

Mais Taumasto seguía a soprar coma un ganso.

Daquela Panurgo puxo o dedo índice da dereita dentro da boca apreixándoo forte cos músculos desta. Despois tirouno, e ao tiralo fixo un son grande, como cando os rapaces tiran bos rábanos cun canón de sabugueiro, e fíxoo nove veces.

Entón Taumasto exclamou:

- Ah, meus señores, que gran segredo! Meteu a man ate o cóbado!

Despois tirou un puñal que levaba, sosténdoo coa punta contra abaixo.

Ao que Panurgo colleu a súa longa bragueta e sacudiuna canto puido contra os coxotes. Despois puxo as dúas mans, unidas en forma de peine, sobre a cabeza, tirando a lingua canto podía e remelando os ollos cara á testa como unha cabra que está morrendo.

- Ah, entendo! Mais o que? –dixo Taumasto facendo sinal de pór o mango do puñal contra o seu peito e pondo sobre a punta a palma da man mentres facía mover un pouquiño o extremo dos dedos.

Ao que Panurgo baixou a cabeza polo lado esquerdo e puxo o dedo mediano na orella dereita, elevando o pulgar contra arriba. Despois cruzou os dous brazos sobre o peito, tusindo por cinco veces e á quinta petando co pé dereito contra o chan. Despois levantou o pé esquerdo e, apertando os dedos todos no puño, mantivo o pulgar contra a fronte, petando coa man dereita por seis veces contra o peito.

Mais Taumasto, como non contento con isto, puxo o pulgar da esquerda sobre a punta do nariz pechando o resto da man.

Entón Panurgo puxo os dous dedos máis grandes en cada lado da boca, retirándoo tanto como puido e amostrando os seus dentes, e cos dous pulgares fixo baixar as pálpebras dos ollos moi profundamente, pondo unha cara ben fea segundo o parecer dos asistentes.

CAPÍTULO 20

Como Taumasto conta as virtudes e o saber de Panurgo

Daquela ergueuse Taumasto e, tirando o seu pucho da cabeza, deulle as grazas garimosamente ao tal Panurgo, e despois díxolle en voz alta a toda a asistencia:

- Señores: nesta hora podo eu dicir con razón a frase evanxélica *Et ecce plus quam Salomon hic*¹⁶⁶. Vós tendes aquí, na vosa presenza, un tesouro incomparábel: o señor Pantagrue. A súa sona atraéume aquí dende o fondo de Inglaterra para conversar con el dos problemas insolubeis tanto de maxia, alquimia, cábala, xeomancia e astroloxía como de filosofía, problemas que eu tiña na miña mente.

Mais agora dame carraxe esa sona, pois seméllame que é envexosa contra el xa que non recolle nin a milésima parte do que realmente é.

Vós vistes como simplemente o seu discípulo me contentou e me dixo sobre eses asuntos máis do que eu preguntaba. A maiores, formuloume e solucionoume outras dúbidas inestimabeis. Por iso podo aseguravos que me abriu o verdadeiro pozo e abismo de enciclopedia, e ate un punto tal que eu non coidaba atopar home que fose quen de coñecer nin mesmo os primeiros elementos. E foi cando nós discutimos por señas, sen dicirmos nin media palabra. Mais logo hei eu redactar por escrito o que dixemos e resolvemos, a fin de que non se vaia pensar que foron bulras, e fareino imprimir para que todos aprendan coma min. E poderedes xulgar o que tería podido dicir o mestre cando o discípulo fixo xa tal proeza porque *Non est discipulus super magistrum*¹⁶⁷.

En todo caso: louvado sexa Deus! Agradézovos humildemente o honor que me fixestes nesta sesión! Deus volo pague eternamente!

A mesma acción de grazas lle fixo Pantagrue a toda a asistencia, e ao marchar levou cear con el a Taumasto, e podédesme crer que beberon a ventre desabotoado (pois por aquel tempo pechábanse os ventres con botóns, como agora os colariños) ate acabaren dicindo: “E vós de onde vides?”¹⁶⁸

Virxe Santa! Como tiraban do pelexo de carneiro! As frascas corrían e eles tocaban o corno:

- Tira!
- Dalle!
- Paxe, viño!
- Bota, polo demo, bota!

Ningún deles bebeu menos de vintecinco ou trinta moios. E sabedes como? *Sicut terra sine aqua*¹⁶⁹ porque facía calor e de por parte pillarán sede.

Tocante á narración das teses expostas por Taumasto e o significado das señas que usaron ao discutiren, habíavolas eu narrar segundo a relación entre elas mesmas, mais dixéronme que Taumasto fixo un gran libro encol diso, impreso en Londres, no que el aclara todo sen deixar nada. Por esa razón apártome diso por agora.

---

¹⁶⁶ “E velái máis ca Salomón”.

¹⁶⁷ “Non está o discípulo por riba do mestre”.

¹⁶⁸ É dicir, ate non se recoñeceren xa.

¹⁶⁹ “Como terra sen auga”.

CAPÍTULO 21

Como Panurgo se namorou dunha alta dama de París

Panurgo comezou a ser reputado na vila de París por esta discusión na que lle gañou ao inglés, e dende aquela fixo valer ben a súa bragueta e fixo que cosesen por riba dela bordados á maneira romana. A xente louvábao publicamente, fixeron unha canción sobre el que cantaban os picariños cando ían por mostarda, e era benvido a toda compañía de damas e de doncelas, de xeito que se volveu famoso, tanto que se propuxo subir por riba dunha das grandes damas da vila.

Así, deixando unha chea de longos prólogos e promesas que fan ordinariamente eses dolentes contemplativos namorados de Coresma que non lle tocan nadiña á carne, díxolle un día:

- Señora: había ser utilísimo para a sociedade, deleitábel para vós, honroso para a vosa liñaxe e para min necesario, que vós fósedes cuberta pola miña raza. E crédeme, porque a experiencia hávolo demostrar.

A dama, cando ouvíu estas falas, fíxoo recuar máis de cen leguas dicindo:

- Tolo ruín! Pertécevos dicirme esas cousas? Con quen pensades que estades a falar? Ídevos e non volvades máis nunca diante miña, que só por un chisco non fago que vos corten brazos e pernas!

- Pois –dixo el- habíame ser igual ter brazos e pernas cortadas con tal de os dous metésemos unhas boas talladas de boa carne, xogando cos monequiños de abaixo, porque (dixo amosando a súa longa bragueta) velaí tendes a mestre Xoan Xoves que vos había tocar un maneo que habíades vós sentilo mesmo no miolo dos ósos. É galante e sábevos atopar tan ben os incidentes externos e mais as vinchiñas da rateira, que despois del non hai máis ca sacudir o pó.

Ao que respondeu a dama:

- Ídevos, ruín, ídevos! Se me dicides unha palabra máis, chamo pola xente e fago que vos dean unha malleira.

- Oh! –dixo el- Non sodes vós tan má como dicides, non, ou moito me enganei coa vosa fisionomía. Porque tería a terra que subir deica o ceo e o alto ceo descer ao abismo, e toda a orde ficar invertida, antes de que nunha tan grande fermosura e elegancia como a vosa houbese unha gota de fel ou de malicia. Ben certo é que se di con gran pena:

*Viuse algunha vez muller fermosa
que a un tempo non fose belicosa?*

Mais iso dise das fermosuras vulgares. A vosa é tan excelente, tan singular e tan celestial que coido que a natureza púxoas en vós como parangón, para nos facer comprender o que tal é quen de facer ela cando quere empregar todo o seu poder e toda a súa sabenza. Porque non é senón mel, non é senón azucre, non é senón maná celestial todo o que en vós hai.

Foi a vós a quen París debeu adxudicar a mazá de ouro, non a Venus nin a Xuno nin a Minerva, pois nunca houbo tanta magnificencia en Xuno, tanta sabedoría en Minerva nin tanta elegancia en Venus como hai en vós.

Oh, deuses e deusas celestiais! Que feliz será aquel ao que lle fagades a graza de abrazar a esta, de bicala e de fregar con ela o seu touciño! Deus me valla! Hei ser eu,

ben o vexo, pois xa ela me ama perdidamente. Seino! Estou predestinado a iso polas fadas. Daquela, para gañarmos tempo, metepuxespernexemos.

E quíxolle dar unha aperta, mais ela fixo coma quen se puña na fiestra a chamar polos veciños para que lle valesen.

Entón saíu Panurgo decontado e díxolle ao fuxir:

- Señora, esperade aquí, que xa os vou eu buscar, non vos tomedes o traballo.

Así marchou de alí sen se preocupar moito por ter sido refugado. E nunca peor cara puxo polo ocorrido.

No outro día, encontrouse na igrexa á hora na que ela ía á misa. Á entrada deulle auga bendita, inclinándose diante dela; despois, axionllouse ao seu carón, familiarmente, e díxolle:

-Señora. habedes saber que estou tan namorado de vós que non dou mexado nin cagado. Non sei o que vos parece, mais... se me acontecese algún mal: que ocorrería?

- Ídevos! –dixo ela- Ídevos! Iso a min non me interesa! Deixádeme pregarl a Deus!

- Facede un equívoco¹⁷⁰ coa frase *Pona xeitosa, ergue a cirola!* –dixo el.

- Non sei –dixo ela.

- Pois é *Cona xeitosa, ergue a pirola!* –dixo e-. E con iso pedídelles a Deus que me dea todo o que o voso nobre corazón desexa, e agora dádeme como graza este rosario.

- Tomade e non me abouredes máis –dixo ela.

E dito iso, quixo quitar o seu rosario, que era de limoeiro con grosas doas de ouro, mais Panurgo tirou axiña unha das súas navallas e cortouno ben cortado, dicíndolle mentres o levaba ao chambón:

- Queredes a miña navalla?

- Non, non! –dixo ela.

- Pois a fe que está para o que vós queirades mandar –dixo el- Corpos e bens, tripas e boches.

Entrementes, a dama non estaba moi contenta polo seu rosario, que precisaba para estar ben composta na igrexa, e pensou: “Este baduán é algún ventoleiro, home de estraño país. Non hei recuperar endexamáis o meu rosario. Que vai dicir o meu marido? Vaise encarraxar comigo, mais eu heille dicir que un ladrón cortoumo na igrexa, o que ha crer doadamente ao ver aínda o cabo de fita no meu cinto”.

Despois de xantar, Panurgo foína ver, levando na manga unha grande bolsa, chea de fichas e de escudos dos que a xente do Palacio emprega para a contabilidade, e comezou a dicir:

- Cal dos dous ama máis ao outro? Vós a min ou eu a vós?

Ao que ela respondeu:

- O que son eu, non vos odio, pois, como Deus manda, amo a todo o mundo.

- Mais, dicideme –púxose el- Non estades namorada de min?

- Xa vos teño dito moitas veces –dixo ela- que non me viñerades con esa parola. Se me seguides a falar así, vouvos demostrar que non é a min a quen debedes de falar dese xeito deshonesto. Ídevos de aquí e volvédeme o meu rosario para que o meu marido non me pregunte por el.

- Como, señora? –dixo el- O voso rosario? Non tal, Xuncras me valla! Mais si vos hei dar outro.

---

¹⁷⁰ *Equívoco* é outra denominación da antistrofa ou *contrepèterie*, xogo de palabras xa practicado no capítulo 16.

Queredes mellor de ouro ben esmaltado, con grosas esferas ou fermosos lazos de amor, ou ben con grosos lingotes macizos? Ou querédelo de ébano, de grosos xacintos¹⁷¹ ou grosos granates tallados? Cos doas de finas turquesas ou fermosos topacios? Finos zafiros ou fermosos balaches¹⁷²? E todo con grosas doas de diamantes de vinteito quilates?

Non, non, é demasiado pouco: sei dun fermoso rosario de finas esmeraldas, coas doas grandes, de ámbar gris redondeado, e que ten na fibela unha perla de Persia como unha laranxa de grande. Non custa máis ca vintecinco mil ducados. Quérovolo dar como presente pois é o meu contento.

E, en canto que dicía isto, facía soar as súas fichas como se fosen escudos verdadeiros:

- Queredes unha peza de veludo carmesín tinguido de grá? Unha peza de satén brocado ou carmesín? Queredes cadeas, douraduras, brincos, aneis? Non tendes máis que dicir si. Ate cincuenta mil ducados non me supón nada.

Pola virtude destas palabras el facíalle a boca auga, mais ela díxolle:

- Non, agradézovolo, non quero nada de vós.

- Deus me valla! –dixo el– Pois eu si que quero algo de vós, mais é unha cousa que non vos ha custar nada nin habedes perder nada. Mirade –e mostraba a súa longa bragueta– velaí Mestre Xoán Paxarolo que pide pousada.

E quixo abrazala, mais ela comezou a gritar (con todo, non moi alto). Daquela Panurgo virou a súa cara falsa e díxolle:

-Entón non queredes deixarme traballar un pouco? Pois merda para vós! Non vos pertence tanto ben nin tanto honor, mais...Deus me valla!, heivos facer cabalgar polos cans.

E dito isto fuxiu ás alancadas por medo aos golpes, que el temía por natureza.

---

¹⁷¹ Pedra preciosa.

¹⁷² Rubín de cór violácea.

CAPÍTULO 22

Como Panurgo lle fixo á dama parisiense unha xogada que non foi do seu agrado

Mais reparade en que ao día seguinte era a grande festa do Corpus Christi, na cal as mulleres poñen a súa mellor roupa, e nese día a devandita dama puxera un fermoso vestido de satén carmesín e máis un mantelo de veludo branco moi precioso.

A víspera, Panurgo cacheou tanto por aquí e por alá que deu atopado unha *lycisque orgoose*¹⁷³ a que atou ao seu cinto e levou para o seu cuarto dándolle moi ben de comer todo ese día e esa noite. Pola mañán, matouna e colleulle o que saben os xeománticos gregos, picouno en anacos o máis pequeniños que puido e levounos ben agachados camiño do lugar onde a dama tiña que ir para seguir a procesión, como é costume na dita festa. Cando ela entrou, Panurgo deulle auga bendita saudándoa moi cortesmente, e un pouquiño despois de ela rematar os seus rezos, foise cabo dela ao seu banco e entregoulle un rondó escrito desta forma:

*Por unha vez que eu a vós, dama fermosa,
amor eu declarei, vós belicosa
botástesme para non volverme ver:
eu, que a vós nunca mal quixen facer
en dito ou feito, en verso ou ben en prosa.
De topardes esa angueira anoxosa
podiades dicir sen ser tramposa:
“De aquí o amigo que marcharse ha ter,
por unha vez”.*

*Non fai dano aquel que o corazón amosa
ardendo en viva chama amorosa
pola beleza que hai no voso ser.
Quero só eu caír nese poder
para ser de bo grado presa vosa,
por unha vez.*

E, en canto que ela abriu o papel para ver o que era, Panurgo sementou ao dereito a droga que levaba polas distintas partes dela, e mesmo nos pregues das mangas e do vestido, e díxolle despois:

- Señora, os pobres amantes non sempre están satisfeitos. Polo que son eu, espero que as más noites, os traballos e as coitas que o voso amor me causa, hanme ser deducidos no equivalente das miñas penas do purgatorio. Cando menos, rogádelle a Deus que no meu mal me dea paciencia.

Aínda ben non rematara Panurgo estas palabras cando todos os cans que estaban na igrexa acudiron onde a dama polo olor das drogas que espallara enriba dela. Pequenos e grandes, gordos e fracos, viñan todos estirando o membro e cheirándoa e mexándolle por todas partes riba dela. Foi a vilanía máis grande do mundo.

Panurgo arredounos un pouco e despois marchou de xunto súa e retirouse a unha capela por ver a diversión, pois os viláns dos cans enchían de mexo a roupa dela. Tanto

---

¹⁷³ En grego “unha cadela quente”.

que un gran lebrel mexoulle na cabeza, outros nas mangas, outros na grupa, en canto que os pequenos mexábanlle nos zapatos, de xeito que todas as mulleres do arredor pasaban bo traballo para salvala.

E Panurgo ría, e díxolle a un dos señores da vila:

- Coido que esa dama anda en cío ou que algún lebrel a cubríu hai pouco.

E cando viu que todos os cans daban voltas de arredor dela, rosmando como fan de arredor dunha cadela quente, foise de alí na procura de Pantagruel. En todas as rúas nas que atopaba cans, dáballes unha patada dicindo:

- Non habedes ir cos vosos compañeiros á boda? Veña, demontre! Veña!

E, de chegado á casa, díxolle a Pantagruel:

- Mestre, facede o favor, vide ver todos os cans do país que se xuntaron de arredor dunha dama, a máis fermosa desta vila, e quérenlle mover o mango no zuncho.

O que consentiu de grado Pantagruel, e viu a representación, que lle pareceu moi fermosa e novedosa.

Mais o bo foi na procesión, onde se viron máis de seiscentos mil catorce cans de arredor dela dándolle mil tormentos. E, de todas partes polas que ela tiña pasado, novos cans recién chegados seguían o seu rastro, mexando polo camiño nos lugares que tocan os seus vestidos.

Toda a xente paraba a ver este espectáculo observando o comportamento deses cans que lle subían deica o pescozo e lle estragaron os seus fermosos enfeites todos, polo que non soubo ela atopar outro remedio senón retirarse á súa morada. E os cans a correr detrás, e ela a se esconder, e as camareiras a rir.

Ao que ela entrou na casa e pechou a porta atrás súa, chegaron alá todos os cans de media legua á redonda e botaron tanto mexo sobre a porta da casa que coa urina formaron alí un regato no que darían nadado doadamente os parrulos. E é ese regato o que actualmente pasa por Saint-Victor, no que Gobelin tinxe o pano a causa da virtude específica destas mexadas de can¹⁷⁴, como en tempos predicou publicamente o noso mestre de Oribus. Así –Deus vos asista!- podería ter moído alí un muíño (con todo non tanto como o de Bazacle, en Toulouse¹⁷⁵).

---

¹⁷⁴ Os Gobelinos (les Gobelins) era unha coñecida familia de tinxidores ou tintureiros de longa tradición. Nos seus obradoiros, aos que aquí alude Rabelais, foron instaladas no século XVII as manufacturas de tapices que se fixeron célebres no mundo enteiro.

¹⁷⁵ Muíño sobre o Garona que pasaba por ser o máis fermoso de Europa.

CAPÍTULO 23

Como Pantagrueu marchou de París cando ouviu novas de que os dípsodas¹⁷⁶ invadían o país dos amaurotes¹⁷⁷, e por que causa en Francia as leguas son tan pequenas

Pouco tempo despois, Pantagrueu ouviu a nova de que seu pai, Gargantúa, fora trasladado ao país das fadas por Morgana¹⁷⁸, como antigamente o foran Ogier e mais Artur, e ao mesmo tempo que –coñecido o seu traslado– os dípsodas saíran das súas fronteiras e saquearan unha gran rexión de Utopía, tendo nese momento asediada a grande vila dos amaurotes. Marchou, logo, de París sen lle dicir adeus a ninguén, pois o asunto requería dilixencia, e foi para Ruán.

De camiño, ao ver Pantagrueu que as leguas de Francia eran pequenas por demais en comparanza coas dos outros países, preguntoulle a causa e razón diso a Panurgo. Este contoulle unha historia que *Marotus do Lago*¹⁷⁹, *monachus*, pon nas *Xestas dos reis de Canarias* dicindo que:

“Antigamente os países non tiñan distinción entre eles tocante a leguas, millas, estadios ou parasangas, até que o rei Faramundo os distinguíu, o que fixo da maneira seguinte. Escolleu ben en París cen mozos garridos, galantes e decididos, e na Picardía cen garridas mozas e fixo que durante oito días lles desen moi bo coido e boa vida. Despois, chamounos, e a cada un deles deulles a súa moza xunto con cartos abondo para os gastos, ordenándolles que fosen a diversos lugares por direccións diferentes, e que en todos os sitios en que trincasen a súa moza, puxesen unha pedra, e iso había ser unha legua.

Así, os compañeiros marcharon ledamente e, como estaban frescos e tiñan vagar, fodichaban en cada recuncho, e velaí por que as leguas de Francia son tan pequenas¹⁸⁰. Mais cando tiveron percorrido moito camiño e estaban cansos como pobres diaños, e xa non había máis aceite no candil, non enrellaban tanto e se contentaban (falo dos homes) con algunha ruín e pobre vez no día. E velaí o que fai tan grandes as leguas de Bretaña, as das Landas, de Alemaña e outros países máis afastados. Os outros dan outras razóns mais esta parécese a min a mellor.”

No que concordou de grado Pantagrueu.

Ao marcharen de Ruán chegaron a Honfleur, onde se meteron ao mar Pantagrueu, Paurgo, Epistemón, Eustenes e Carpalim. Nese lugar, mentres esperaban o vento propicio e calafateaban a nave, recibiu dunha dama de París (á que el mantivera durante moito tempo) unha carta que levaba enriba a inscrición:

Ao máis amado polas beldades e menos leal dos paladíns: P.N.T.G.R.L.

¹⁷⁶ Palabra que ven do grego e significa “sedento”.

¹⁷⁷ Os amaurotes xa foron citados no capítulo 2 (ver nota 21).

¹⁷⁸ A fada Morgana ten un importante papel no ciclo artúrico ou materia de Bretaña.

¹⁷⁹ Autor descoñecido, probabelmente creación de Rabelais nunha alusión burlesca ao héroe artúrico Lanzarote do Lago e ao poeta e humanista Marot, co que mantivo boas relacións. Nótese unha nova alusión ás Canarias –en conexión con Lanzarote, aínda que o nome da illa semella proceder do do navegante xenovés Lancelotto Malocello e non do cabaleiro artúrico– que foran descubertas e colonizadas por franceses.

¹⁸⁰ Aínda non estaba consolidada nesta época a centralización do que logo había ser o estado francés. A Francia que se cita aquí á a rexión Parisina, a da Île-de-France, nome que se foi utilizando para o reino conforme as fronteiras se foron ampliando.

CAPÍTULO 24

Carta dunha dama de París que un mensaxeiro lle levou a Pantagruel, e explicación dunha frase escrita nun anel de ouro

Ao que leu a inscrición, Pantagruel quedou pampo, e preguntándolle ao tal mensaxeiro o nome daquela que a enviara, abriu a carta e non atopou nada escrito dentro. Había somente un anel de ouro cun diamante en táboa¹⁸¹. Entón chamou a Panurgo e espúxolle o caso.

Panurgo díxolle que a folla de papel estaba escrita, mais que o estaba con tanta sutileza que non se vía miga de escritura.

E para sabelo púxo a carón do lume, para ver se a escritura fora feita con sal amoniacado diluído en auga.

Despois meteuna en auga, para ver se a carta fora escrita con zume de titímalo¹⁸².

Despois espúxo a luz da candeia, por se fora escrita con zugo de cebolas brancas.

Despois fregou unha parte dela con aceite de noz, para ver se non fora escrita con lixivia de figueira.

Despois fregou outra parte con leite de muller que está a aleitar a súa filla primoxénita, para ver se non fora escrita con sangue de sapos.

Despois fregou un recanto con cinza dun niño de anduriñas, para ver se fora escrita co orballo que se atopa nas mazáns do alquequenxe¹⁸³.

Despois fregou outra punta con cerume das orellas, para ver se fora escrita con fel de corvo.

Despois enchoupouna en vinagre, para ver se fora escrita con leite de herba rateira.

Despois engrasouna con unto de morcego, para ver se fora escrita co esperma de balea que chaman ámbar gris.

Despois meteuna moi a modiño dentro dunha tina de auga fresca e tirouna ao socate de alí para ver se fora escrita con pedralume.

E, ao ver que non descubría nada, chamou ao mensaxeiro e preguntoulle, pensando que fose a astucia que conta Aulo Xelo:

- Compañeiro: a dama que te enviou aquí non che deu un bastón para o tragues¹⁸⁴?

E o mensaxeiro respondeulle:

- Non, señor.

Daquela Panurgo quixo que lle rapasen o cabelo para saber se a dama fixera escribir con algunha tinta forte sobre a súa cabeza pelada o que ela quería transmitir, mais ao ver que os seus cabelos eran moi longos desistiu, considerando que en tan pouco tempo non lle poderían ter medrado tanto.

Entón díxolle a Pantagruel:

---

¹⁸¹ Diamante tallado en superficie plana, sen facetas.

¹⁸² Nome dunha planta euforbiácea.

¹⁸³ Nome dunha planta solanácea.

¹⁸⁴ Este procedemento de enviar mensaxes secretas chamábase *escítalo* e era empregado polos maxistrados de Esparta. Consistía no envío dunha fita enrolada nun bastón coa mensaxe escrita seguindo unha disposición que só podía saberse tendo outro bastón idéntico.

- Mestre, polos cravos de Cristo, non sei o que facer nin o que dicir! Eu utilicei, para ver se aquí hai algo escrito, unha parte do que pon Messere Francesco de Nianto, o toscano, que escribiu a maneira de ler cartas invisibeis, e o que escriben Zoroastro en *Peri Grammato acriton* e Calphurnius Bassus en *De Literis illegibilibus* mais non vexo nada e creo que non hai outra cousa senón o anel. Vamos velo.

Entón, ao miralo, atoparon escrito por dentro, en hebreo.

LAMAH HAZABABTHANI

Chamaron logo a Epistemón, preguntándolle o que iso quería dicir, ao que el respondeu que eran palabras hebraicas que significaban: *Por que me abandonaches?*¹⁸⁵

Daquela Panurgo replicou de súpeto:

–Xa entendo o caso: Vedes este diamante? É un diamante falso. Velaí, pois, a explicación do que quere dicir a dama:

“Di, amante falso: por que me abandonaches?”

Pantagrueu entendeu esta explicación de contado e lembrouse de cómo, ao marchar, non lle dixera adeus á dama, e atristouse, e tería dado volta a París de grado para facer as paces con ela, mais Epistemón levoulle á memoria a separación de Eneas de Dido e mais o dito de Heráclito Tarentino segundo o que, estando ancorado o navío, cando a necesidade aperta cómpre cortar a corda antes de perder o tempo en desatala, e que debía deixar todos os pensamentos para acudir á vila do seu nacemento, que estaba en perigo.

Unha hora despois levantouse o vento chamado nor-noroeste, co que despregaron as velas todas e se meteron mar adentro, e en pouco días, pasando por Porto Santo e por Madeira, fixeron escala nas Illas Canarias.

Ao marcharen de alí pasaron por Cabo Branco, por Senegal, por Cabo Verde, por Gambia, por Sagres, por Meli, polo Cabo de Boa Esperanza e fixeron escala no reino de Melinde¹⁸⁶.

Ao marcharen de alí puxeron a vela co vento da tramontana, pasando por Meden, por Uti, por Udem, por Guelasim, polas Illas das Fadas e deica o reino de Acoria. Finalmente chegaron ao porto de Utopía, distante da vila dos amaurotes tres leguas e un pouquiño máis¹⁸⁷.

Cando estiveron en terra un pouco frescos, dixo Pantagrueu:

- Rapaces, a vila non está lonxe de aquí. Antes de seguirmos adiante sería ben decidir o que cómpre facer, a fin de non semellarmos aos atenienses, que non consultaban senón despois de acontecido o caso.

Estades decididos a vivir e a morrer comigo?

- Claro, señor –dixeron eles todos– Podedes estar tan seguro de nós como dos vosos propios dedos.

- Pois non hai mais ca un punto que ten o meu espírito suspenso e dubidoso –dixo el– e é que non sei nin en que disposición nin en que cantidade están os inimigos

---

¹⁸⁵ Derradeiras palabras pronunciadas por Cristo na cruz.

¹⁸⁶ É a ruta da navegación ás Indias bordeando África. A maior parte destes lugares eran colonias portuguesas

¹⁸⁷ Os países son agora imaxinarios. A tramontana é o vento que sopra en Italia dende o Norte. *Meden*, *Uti* e *Udem* son nomes tirados de palabras gregas que significan “nada”. *Guelasim* –da mesma orixe– significa “ridículo”. *Acoria*, nome tamén formado do grego, ven significando “sen patria”; os Acorios son, xa na devandita obra de Tomás Moro, os habitantes do país de Utopía e Rabelais “desprázos” ao facelos veciños de Gargantúa e Pantagrueu.

que teñen a vila asediada. Se o soubera, iría con moita máis seguranza. Por iso, pensemos xuntos na maneira de o sabermos.

Ao que dixeron todos xuntos:

- Deixádenos ir ver e agardádenos aquí, porque no día de hoxe habémosvos traer noticias certas.

- Eu –dixo Panurgo– propóñome entrar no seu campamento polo medio dos gardas e dos vixías e dar-me unha enchenta con eles e desembaiñar o bracamarte á súa costa sen ser recoñecido por ninguén, visitar a artillaría e as tendas todas dos capitáns e pasear con moita proa entre as compañías sen ser descuberto nunca. Nin o demo sería máis agudo ca min, porque eu son da liñaxe de Zópiro¹⁸⁸.

- Eu –dixo Epistemón– coñezo todas as estrataxemas e proezas dos valentes capitáns e campeóns do tempo pasado e todas as mañas e agudezas da disciplina militar. Hei ir, e mesmo que fose descuberto ou destapado había escapar facéndolles crer de vós todo o que eu quixese, porque eu son da liñaxe de Sinón¹⁸⁹.

- Eu –dixo Eustenes– hei entrar a través das súas trincheiras malia os vixías e os gardas todos, pois heilles pasar por riba do ventre e heilles romper brazos e pernas, así eles fosen tan fortes coma o demo, porque eu son da liñaxe de Hércules.

- Eu –dixo Carpalim– hei entrar alí se é que os paxaros dan entrada, porque teño o corpo tan guicho que hei dar saltado as súas trincheiras e traspasado todo o seu campamento antes de que me dean visto. E non teño medo de lanza, frecha ou cabalo por moi rápido que for. Mesmo que fose Pegaso o de Perseo ou Pacolet¹⁹⁰ había eu escapar salvo e varudo. Eu propóñome camiñar por riba das espigas de trigo e por riba da herba dos prados sen que comben baixo miña, porque eu son da liñaxe de Camila a Amazona¹⁹¹.

---

¹⁸⁸ Persa que cortou o nariz e as orellas para semellar un traidor aos seus e que deste xeito deu entrada en Babilonia, capital dos inimigos.

¹⁸⁹ Sinón foi o guerreiro grego que se deixou prender polos troianos e os enganou para que metesen na vila o cabalo de madeira.

¹⁹⁰ No rela to *Valentín e Orson*, Pacolet é un mago anano que fabrica un cabalo de madeira capaz de voar polos aires.

¹⁹¹ Camila, raíña das Amazonas, era quen de camiñar sobre as espigas de trigo sen as facer combar.

CAPÍTULO 25

Como Panurgo, Carpalim, Eustenés e Epistemón, compañeiros de Pantagruel, derrotaron ben sutilmente a seiscentos sesenta cabaleiros.

En canto el estaba a dicir iso, albiscaron seiscentos sesenta cabaleiros que, avanzando montados enriba de cabalos lixeiros, acudían para ver que navío era o que acababa de atracar no porto e corrían a rédea solta para pillalos se podían.

Entón dixo Pantagruel:

- Rapaces, retirádevos para dentro do navío. Velaí os nosos inimigos que acuden, pero eu héivolos matar aquí como animais, mesmo que fosen dez veces máis. Entrementes, retirádevos e divertídevos co espectáculo.

Daquela respondeu Panurgo:

- Non, señor. Non é razón que fagades así. Ao contrario, retirádevos para o navío, vós e mais os outros, pois eu soño heinos derrotar aquí, mais non podemos demorarnos. Avanzade vós!

Ao que os demais dixeron:

- Ben falado. Retirádevos, señor, e nós axudaremos aquí a Panurgo. Ides ver o que sabemos facer.

Daquela dixo Pantagruel:

- De acordo, mais no caso de que forades máis febles eu non vos hei faltar.

Entón Panurgo tirou das naves dúas grandes cordas e atounas ao cabrestante que había na cuberta e púxoas en terra e fixo con elas un extenso círculo, cunha delas por fóra e outra dentro dela, e díxolle a Epistemón:

- Entrade para dentro da nave e, cando eu vos diga, dádelles voltas moi rapidamente ao cabrestante recollendo cara a vós estas dúas cordas.

Despois díxolles a Eustenés e a Carpalim:

- Rapaces, esperade aquí e ofecédevos ao inimigos francamente, obedecédelles e facede coma quen vos rendides. Mais reparade en non entrardes no interior destas cordas: retirádevos sempre fóra delas.

E entrou decontado no navío, pillou un feixe de palla e unha barrica de pólvora de canón e espallounas polo interior das cordas e, cunha granada de fogo, mantívose a carón delas.

De súpeto, chegaron con gran forza os cabaleiros e os primeiros bateron a carón mesmo do navío e, como se escorregaba moito na ribeira, cairon (eles e mais os seus cabalos) até o número de corenta e catro. Ao veren isto, os outros achegáronse, pensando que se lles resistían ao apareceren, mais Panurgo díxolles:

- Señores, coido que vos mancastes. Perdoádenos, pois non foi pola nosa culpa senón pola lubricidade da auga do mar, que está sempre pegañenta. Nos rendémonos á vosa vontade.

Outro tanto dixeron os seus dous compañeiros, e mais Epistemón, que estaba na cuberta.

Entrementes, Panurgo foise afastando e, ao ver que todos estaban no interior das cordas e que os seus dous compañeiros se arredaran de alí deixándolles sitio a todos aqueles cabaleiros que se acugulaban para ver a nave e o que había dentro, berroulle de súpeto a Epistemón:

- Tira! Tira!

Entón Epistemón comezou a tirar no cabrestante e as dúas cordas enzarapalláronse entre os cabalos facéndoos esparrarse doadamente a eles e mais os

cabaleiros, pero estes, ao velo, tiraron da espada e quixéronas desfacer, polo que Panurgo puxo lume na pólvora e fixo que todos ardesen alí como almas condenadas. Homes e cabalos, ninguén escapou non sendo un que subira nun cabalo turco colléndoo á carreira, mais cando Carpalim o descubriu, correu atrás súa con tanta rapidez e axilidade que o pillou en menos de cen pasos, e choutando á grupa do cabalo abrazouno polo lombo e levouno para o navío.

Rematada esta derrota, Pantagruel púxose ben contento e louvou maravillosamente a habelencia dos seus compañeiros. Fixo que se refrescasen e comesen ben e alegremente na ribeira e que bebesen de igual xeito, a barriga contra o chan, e o seu prisioneiro con eles, como en familia, aínda que o pobre diaño non estaba seguro de que Pantagruel non o fose devorar enteiriño. E mais teríao podido facer tan doadamente como vós o fariades cun carameliño, e non lle tería abultado na boca máis do que un gran de millo na gorxa dun asno. Tan larga tiña a gola Pantagruel.

CAPÍTULO 26

Como Pantagruel e os seus compañeiros estaban anoxados de comer carne salgada e como Carpalim foi cazar para ter carne fresca

En canto que banqueteaban, dixo Carpalim:

- San Parrocho me valla! Non habemos comer nunca carne de caza? Esta carne salgada ponme todo sedento. Vouvos trager aquí un coxote destes cabalos que queimamos: ha estar ben asado.

E, en canto que se levantaba para facer isto, dexergou á beira do bosque un corzo grande e fermoso que saíra do mato (penso que ao ver o lume de Panurgo). De contado correu el atrás súa con tanta celeridade que semellaba ser o risco dunha baestra, e pillouno nun momento. E, ao correr, colleu coas mans polo aire catro grandes avetardas, sete sisóns, vinteseis perdices charras, trinta e dúas rubias, dezaseis faisáns, nove arceas, dezanove garzas e trinta e dous pombos; e matou cos pés dez ou doce lebrachos e coellos xa mozotes, dezaioito rascóns emparellados que formaban bandada, quince porquiños bravos, dous teixugos e tres raposos grandes.

Baténdolle, pois, ao corzo co seu sable ao través da cabeza, matouno, e ao traguelo recolleu os seus lebrachos, rascóns e porquiños bravos, e de tan lonxe como puido chamou, dicindo:

- Ei, Panurgo, meu amigo! Vinagre! Vinagre!

Polo que o bon Pantagruel pensou que lle dera unha volta o corazón e ordenou que lle preparasen vinagre. Mais Panurgo entendeu ben que había lebracho para levar aos dentes e amosulle ao bon Pantagruel como Carpalim levaba un gran corzo ao pescozo e toda a cintura bordada de lebrachos.

No intre fixo Epistemón, en nome das nove musas, nove fermosos espetos de pau ao xeito antigo, Eustenes axudou a esfolar e Panurgo puxo dúas selas de armas dos cabaleiros dispostas de tal maneira que servisen de trasfogueiros; puxeron de cocifeiro ao seu prisioneiro e no lume no que ardían os cabaleiros fixeron asar a súa carne de caza.

E despois, gran encherola con moito vinagre! Ao díaño o que andivese con mixiricadas! Daba gloria velos larpar!

Entón dixo Pantagruel:

- Quixera Deus que cada un de vós tivese dous pares de campañías de falcón no queixelo e eu tivese no meu os grosos reloxios de Rennes, de Poitiers, de Tours e de Cambrai para ver a alborada que habíamos facer co acaneo dos nosos fociños!

- Mellor é pensarmos no noso choio un pouquiño –dixo Panurgo– e en cal sería o modo de vencermos aos nosos inimigos.

- Ben falado –dixo Pantagruel.

Polo tanto, preguntoulle ao prisioneiro

- Meu amigo, dinos a verdade e non nos mintas en nada se non queres que te esfolemos vivo, porque eu son o que come os rapaciños pequenos. Cántanos exactamente a disposición, o número e a forza do exército.

Ao que respondeu o prisioneiro:

- Señor, dígovos a verdade: no exército hai tres centos xigantes, todos con armadura de pedra de cantaría, extraordinariamente grandes –aínda que non tanto coma vós, non sendo un, o xefe deles, que lle chaman Lobishome e ten armadura de bigornas ciclópeas– cento sesenta e tres mil infantas, con armadura de pel de trasnos, xente forte

e valente, once mil catrocentos homes de a cabalo, tres mil seis centos canóns dobres e un sennúmero de espingardas, noventa e catro mil zapadores, cento cincuenta mil putas, fermosas como deusas...

- Iso para min! –dixo Panurgo.

-...Algunhas delas son amazonas, outras lionesas, outras parisienses, turenas, anxevinas, poitevinas, normandas, alemás...Hainas de todos os países e de todas as linguas.

- Si, mais: o rei vai con elas? –preguntou Pantagruel.

- Vai, en persoa, Maxestade –dixo o prisioneiro– e chámanlle Anarca¹⁹², rei dos dípodos, é dicir, da xente sedenta (porque nunca vós tendes visto xente tan sedenta nin que beba tan de grado) e ten el a súa tenda gardada polos xigantes.

- Abonda –dixo Pantagruel– Veña, rapaces: estades decididos a vir aló comigo?

Ao que Panurgo respondeu:

- Deus confunda a aquel que vos abandone! Xa pensei eu como volos hei deixar todiños mortos coma porcos, que nin o xarrete lle ha escapar ao demo. Mais hai algo que me preocupa un pouco.

- O que? –preguntou Pantagruel.

- É –dixo Panurgo– como darei avanzado, meténdolles o bracamarte ás putas todas que alí van, de xeito que non escape ningunha sen que eu lle toque o pandeiro como hai que tocalo.

- Ha, ha, ha! –riu Pantagruel.

E Carpalim dixo:

- Polo demo maior! Deus me valla, eu hei encher algunha!

- E eu, que? –dixo Eustenes- Eu non volvín endereitalo des que nos movimos de Ruán. Polo menos, que a agulla suba ás dez ou ás once, ou inda máis, que o teño duro e forte como cen demos!

- É certo –dixo Panurgo– Ti has ter as máis gordas e cheas.

- Como? –dixo Epistemón– Todo o mundo vai cabalgar e eu vou tirar do burro? O demo leve ao que non faga nada! Habemos usar o dereito de guerra: *Qui potest capere, capiat*¹⁹³.

- Non, ho –dixo Panurgo– Ata o burro a un gancho e cabalga como a xente!

O bon Pantagruel ría ouvindo todo isto, e despois díxolles:

- Botades as contas sen a taberneira! Teño medo de vos ver, antes de que sexa noite, sen moitas ganas de arreitar, e ver como vos cabalgan a vós a golpes de pica e lanza!

- Abonda! –dixo Epistemón- Eu tráivolos para asar, ferver, guisar ou amasar. Non son eles tantos como tiña Xerxes, pois tiña tres millóns de soldados (se cremos a Herodoto e a Trogo Pomponio) e mais Temístocles con pouca xente derrotounos. Non vos preocupar, por Deus!

- Merda e remerda! –dixo Panurgo– A miña bragueta, ela soíña, halle sacudir o pó aos homes todos, e san Bailanoburaco (que descansa dentro dela) halles tirar a cotra a todas as mulleres!

- Veña, logo, rapaces! –dixo Pantagruel– Comecemos a camiñar!

---

¹⁹² Nome de orixe grega que significa “sen poder, sen autoridade”.

¹⁹³ A frase latina empregábase xeralmente en sentido figurado (“O que poida entender, que entenda”) mais Epistemón cóllea ao pé da letra (“O que poida pillar, que pille”).

CAPÍTULO 27

Como Pantagruel ergueu un trofeo en memoria da proeza e Panurgo outro en memoria dos lebrachos. E como Pantagruel enxendrou cos seus peidos os homiños e coas súas ventosidades as mulleriñas. E como Panurgo rompeu un pau ben gordo enriba de dous vasos.

- Antes de nos irmos de aquí –dixo Pantagruel– en memoria da proeza que arestora fixestes quero construír neste lugar un fermoso trofeo¹⁹⁴.

Entón, entre todos eles, con moita ledicia e cancións campesinas, ergueron un gran madeiro no que penduraron: unha sela de armas, unha testeira de cabalo, arreos, estribeiras, esporas, unha loriga, unha armadura de aceiro, unha machada, un estoque, unha luva de ferro, unha maza, mallas dos sovacos, caneleiras, un gorxal, e así todos os aparellos requiridos para un arco de triunfo ou trofeo.

Despois, para memoria eterna, escribiu Pantagruel a seguinte sentenza vitorial:

*Aquí apareceu a experiencia
de catro valerosos cabaleiros
que sen usaren armas, con só ciencia,
cal se fosen Escipións verdadeiros,
a seiscentos sesenta piolleiros
queimaron, por godallos, como leña.
Aprendei vós, reis, torres, pioneiros,
que enxeño a forza gaña e mais domeña.
Pois o vencer,
é de saber,
vennos por mor
do que querer
co seu poder
Nosso Señor.
Non conta a forza nin a grandor,
só a quen lle apraz vai el escoller.
Daquela terá gloria e mais honor
o que espere con gran fe no seu crer.*

Entrementes que Pantagruel escribía os versos devanditos, Panurgo pendurou dun gran pau as cornas do corzo e mais a súa pel e os pezuños dianteiros dereitos, despois as orellas de tres lebrachos, o raxo dun coello, as mandíbulas dunha lebre, as azas de dúas betardiñas, as patas de catro pombos, un frasquiño de vinagre, un corno onde puñan o sal, o seu espeto, unha lardeadeira, un caldeiro ruín cheo de buratos, unha xerra na que preparaban a salsa, un saleiro de barro e un gobilete de Beauvais.

E, en imitación dos versos e do trofeo de Pantagruel, escribiu o que segue:

---

¹⁹⁴ O trofeo era un monumento que os antigos gregos e romanos erguían en honor dos deuses despois dunha vitoria en combate. Facíase cos despoños e armas collidas ao inimigo, que se amoreaban e se penduraban das árbores.

*Aquí pousaron os cus con paciencia
catro bos bebedores rebuldeiros
para honraren a Baco en benquerencia
botando sen parar grolos enteiros.
Perdeu entón o raxo e os cueiros
Mestre Lebracho, veña que te veña,
sal e vinagre, así como colmeiros,
seguírono e deixárono sen seña.
Pois pra saber
ben defender
cando hai calor,
cómpre beber
sen se deter
e do mellor.
Mais comer lebracho é grande dór
sen lembrarse de vinagre ter.
O vinagre é del alma e valor,
Isto nunca esquecido debe ser.*

Entón dixo Pantagruel:

- Vamos, rapaces! Xa enredamos de máis aquí coa mantenza, porque non é moi frecuente ver que os grandes esmorgueiros leven a cabo importantes feitos de armas. Non hai sombra coma a dos estandartes, non hai fume coma o dos cabalos nin chouqueleo coma o dos arneses!

Nisto comezou Epistemón a sorrir e dixo:

- Non hai sombra coma a da cociña, fume coma o das empanadas nin chouqueleo coma o das cuncas!

Ao que respondeu Panurgo:

- Non hai sombra coma a das alcovas, fume coma o das tetas nin chouqueleo coma o dos collón!

Despois, erguéndose, botou un peido, deu un asubío e gritou con voz alta ledamente:

- Viva sempre Pantagruel!

Ao ver isto, Pantagruel quixo facer outro tanto, mais co peido que botou a terra tremeu nove leguas á redonda e o aire corrompido deste enxendrou máis de cincuenta e tres mil homiños ananos e contrafeitos, e cunha ventosidade que botou enxendrou outras tantas mulleriñas engruñadas, como as que vedes en moitas partes, que non medran nunca senón contra abaixo coma os rabos das vacas, ou ben en redondo coma os rábanos do Lemosín..

- Vaites! –exclamou Panurgo– Tan frutuosos son os vosos peidos? Deus me valla! Que fermosos zouponciños e que fermosas baltroteiriñas. Hai que os casar entre eles pois han enxendrar moscas bovinas!

O que fixo Pantagruel. E chamounos pigmeos e enviounos a vivir a unha illa cabo de alí na que dende entón multiplicáronse moito, mais os groux fanlles a guerra de contino e eles deféndense con coraxe, pois estes anaquiños de homes (que en Escocia chaman “mangos de rascadeira”) son por natureza coléricos. A razón física é porque teñen o corazón perto da merda.

No mesmo momento colleu Panurgo dous vasos que había por alí, os dous de igual tamaño, e encheunos de auga con toda canto cabía neles, e puxo un enriba dunha banquetta e outro enriba doutra separándoas unha distancia de cinco pés. Colleu despois

a vara dun venablo, do tamaño de cinco pes e medio, e púxoala enriba dos dous vasos de xeito que os dous extremos da vara tocasen xusto os bordes dos vasos. Feito isto, colleu un pau ben gordo e díxolles a Pantagruel e mais aos outros:

- Señores, reparade de que maneira habemos vencer doadamente aos nosos inimigos. Porque así como eu hei romper esa vara que está enriba dos dous vasos sen eles rompérense nin quebrárense nadiña (o que máis é: sen que unha soa gota de auga saia fóra) tamén nós habemos romperlles a cabeza aos nosos dípsodas sen que ningún de nós sexa ferido e sen perdermos ningún dos nosos choios. Mais, a fin de que non vaiades pensar que hai encantamento, tomade –díxolle a Eustenes– petade no medio con ese pau tan forte como poidades.

O que fixo Eustenes e a vara rompeu limpamente en dous pedazos sen que unha pinga de auga caise dos vasos.

E despois dixo:

- Sei moitas máis. Vamos, logo, tranquilos.

CAPÍTULO 28

Como Pantagruel venceu de xeito ben estraño aos dypsodas e aos xigantes

Despois de toda esta conversa, Pantagruel chamou ao seu prisioneiro e despediuno, dicíndolle:

- Vaite co teu rei ao seu campamento e dalle noticia de todo canto viches e dille que se prepare para me festexar mañán polo mediodía, pois ao que cheguen as miñas galeras (que ha ser de mañán como máis tarde), heille probar con un millón oitocentos mil soldados e máis de sete mil xigantes (todos eles máis grandes do que ti me ves) que fixo unha tolemia e unha senrazón ao atacar así o meu país.

Con iso finxía Pantagruel ter un exército que viña polo mar.

Mais o prisioneiro respondeulle que se convertía en escravo seu e que estaba contento de non voltar coa súa xente, que quería mellor combater con Pantagruel contra eles, e que por Deus así llo permitise.

Pantagruel non quixo consentirillo senón que lle ordenou que marchase axiña e fíxese como el lle dixera, e deulle unha caixa chea de euforbio e de grans de trovisco confeitados en augardente en forma de compota, ordenándolle levala onda o seu rei e dicirlle que se era quen de comer unha onza diso sen beber sería quen de resistirle a el sen medo.

Entón, o prisioneiro suplicoulle coas mans xuntas que na hora da batalla tivese piedade del, ao que lle dixo Pantagruel:

- Des que lle teñas anunciado todo ao teu rei, pon en Deus toda a túa esperanza e el non te ha abandonar, porque eu, aínda que sexa poderoso, como podes ver, e teña infinitas xentes armadas, non teño, con todo, esperanza na miña forza nin na miña habelencia senón que toda a miña confianza está en Deus, meu protector, que nunca abandona a aqueles que puxeron nel a súa esperanza e o seu pensamento.

Feito isto, o prisioneiro rogoulle que, tocante ao rescate, tivese a ben facerlle unha petición razoábel. Ao que respondeu Pantagruel que o seu fin non era roubarlle á xente nin pedir rescate por ela senón enriquecela e reformala en liberdade total.

- Vaite –díxolle– na paz do Deus vivo, e non andes nunca en más compañías para que non che aconteza desgraza ningunha.

Ao que o prisioneiro marchou, díxolle Pantagruel á súa xente:

- Rapaces, deille a entender a este prisioneiro que temos un exército que ven polo mar e mais que non habemos atacalos ate mañán ao mediodía a fin de que eles, temendo a grande chegada de xente, se ocupen esta noite en pór orde e fortifícanse, mais a miña intención é que carguemos contra eles sobre a hora do primeiro sono.

Deixemos aquí a Pantagruel cos seus apóstolos e falemos do rei Anarca e o seu exército.

De que chegou, o prisioneiro dirixiuse cara ao rei e contoulle como viñera un grande xigante chamado Pantagruel que derrotara e fixera asar cruelmente os seiscentos cincuenta e nove cabaleiros todos, e só el se salvara para levar a noticia. E que, por parte, tiña o encárrago do devandito xigante de lle dicir que no outro día preparase o xantar para as doce, porque contaba con atacalos desa hora.

Despois entregoulle a caixa na que estaban os confeitados. Mais, tan logo como el tragou unha cullerada destes, veulle tal ardencia á gorxa, con ulceración da campaña, que lle esfolou a lingua. E por moitos remedios que lle procuraron non lle atoparon

alivio ningún senón o de beber arreo, pois tan logo tiraba o gobilete da boca a lingua ardíalle. Por isto non facían máis ca empiparlle viño pola gorxa cun funil.

Vendo isto, os seus capitáns, pachás e xentes de garda probaron as devanditas drogas para saberen se producían tanta sede, mais aconteceulles como ao seu rei. E todos lle deron tanto á frasca que polo campamento todo correu o rumor de que o prisioneiro estaba de volta e que habían ter un ataque no outro día. E que xa se preparaban para el o rei e mais os capitáns, xunto coa xente de garda, bebendo a potes. Polo que todos os do exército comezaron a lapar, golechar e pifar coma eles. En resume, que beberon tanto e tanto que adormeceron coma porcos, sen orde, polo medio do campo.

Agora volvamos ao bon Pantagruel e contemos como lle foi neste asunto.

Ao marchar do lugar do trofeo, colleu o mastro do seu navío na man coma un bordón e meteu no cesto da gávea douscentos trinta e sete pipotes de viño branco de Anjou (dos restos de Ruán) e atou á súa cintura a barca toda chea de sal tan doadamente como as mulleres dos lansquenets levan os seus gueipos, e púxose así en camiño cos seus compañeiros.

Cando estivo perto do campamento dos seus inimigos, díxolle Panurgo:

- Señor: queredes facer ben as cousas? Botade para abaixo ese viño de Anjou da gávea e bebamos coma bretóns.

Ao que condescendeu de grado Pantagruel, e beberon tan a xeito que non ficou nin gota dos douscentos trinta e sete pipotes, agás unha bota de coiro fervido de Tours que Panurgo encheu para el (pois chamáballe o seu *Vade mecum*) e algúns pousos ruíns para o vinagre.

Despois de tiraren ben do pelexo, Panurgo deulle de comer a Pantagruel un diaño de drogas compostas de litontripón, nefrocatarticón, doce de marmelo cantaridizado e outras especies diuréticas. Feito isto, Pantagruel díxolle a Carpalim:

- Ide á vila, agaveando coma un rato pola muralla como sabedes facer e dicídelles que saian agora e zoupen enriba dos inimigos con tanta forza como poidan, e dito isto, baixade, collendo un fachuzo aceso co que habedes prender lume dentro de todas as tendas e pavillóns do campamento. Despois, berrade canto poidades coa vosa grossa voz e marchade do tal campamento.

- De acordo –dixo Carpalim– mais: non sería ben que eu encravase a súa artillaría toda?

- Non, non –dixo Pantagruel– mais o que si has facer é prenderlle lume a toda a pólvora.

Obedecendo, Carpalim foi no intre e fixo como Pantagruel dispuñera, e saíron da vila todos os combatentes que nela estaban.

E, en canto que tivo prendido lume nas tendas e pavillóns, pasou lixeiro por riba deles sen que se decatasen (tan profundamente roncaban e durmían). Chegouse ao lugar onde estaba a artillaría e púxolle lume ás súas municións, mais velaí estivo o perigo. O fogo foi tan repentino que houbo abrasar ao pobre de Carpalim, e se non fose a súa maravillosa lixeireza tería quedado asado coma un porco, mais el liscou tan rápido que nin a frecha dunha baestra dá voado máis axiña.

Cando estivo fóra das trincheiras, berrou tan horribelmente que semellaba que os demos todos estaban desencadeados. Con este son acordaron os inimigos mais: sabedes como? Tan atordoados coma no primeiro toque de matinas, o que na terra de Luçon chaman *frega-collóns*.

Entrementes, Pantagruel comezou a sementar o sal que tiña na súa barca e, como durmían coa boca aberta e regañada, encheulles as gorxas con el; tanto que os pobres

malpocadiños tusían coma raposos berrando: “Ai, Pantagruel, moito nos quentas o tizón!”. De súpeto, entráronlle a Pantagruel ganas de mexar, a causa das drogas que lle dera Panurgo, e mexou no medio do campamento tan ben e tan copiosamente que os afogou a todos e houbo un diluvio particular a dez leguas á redonda. E conta a historia que se chegase a estar alí e mexase tamén a grande besta de seu pai, tería habido un diluvio máis enorme ca o Deucalión¹⁹⁵, pois non mexaba ela nunca sen facer un río máis grande ca o Ródano e o Danubio.

Vendo isto, os que saíran da vila dixeron: “Morreron todos cruelmente; mirade como corre o sangue”. Mais enganábanse pensando que a urina de Pantagruel era o sangue dos inimigos porque non vían senón baixo o lustre do lume dos pavillóns e unha pouca claridade da lúa.

Os inimigos, despois de teren acordado, vendo por unha banda o lume no seu campamento e a inundación e o diluvio urinal, non sabían o que dicir nin o que pensar. Algúns dicían que era a fin do mundo e o xuízo final, que debe ser concluído co lume; os outros que os deuses mariños Neptuno, Proteo, Tritón e os demais os perseguían e que por iso a auga era mariña e salgada.

Oh! Quen poderá agora contar como lle foi a Pantagruel contra os trescentos xigantes! Oh, miña musa, miña Calíope, miña Talía, inspírame nesta hora! Vólveme iluminar, pois velaí a ponte dos asnos da lóxica¹⁹⁶, velaí a esparrela, velaí a dificultade de poder expresar a horríbel batalla que aconteceu!

A fe que me había prestar agora unha cántara do mellor viño que nunca beberon os que van ler esta historia tan verídica!

---

¹⁹⁵ Alusión a unha narración que fai Ovidio nas *Metamorfoses*.

¹⁹⁶ Expresión escolástica: problema ao que un ten necesariamente que enfrontarse.

CAPÍTULO 29

Como Pantagruel desfixo os trescentos xigantes armados con pedra de cantaría e o seu capitán, Lobishome.

Os xigantes, ao veren que todo o seu campamento estaba alagado, levaron o seu rei Anarca ao lombo o mellor que puideron fóra do forte, como fixo Eneas co seu pai Anquises cando da conflagración de Troia. E cando Panurgo os albiscou, díxolle a Pantagruel:

– Señor, velaí os xigantes que saíron. Pegade enriba deles co mastro donosamente, seguindo a vella esgrima. Porque é a esta hora cando cómpre amosarse home de ben. Pola nosa banda non vos habemos faltar. E afoutadamente, que eu heivos matar moitos deles. Porque...o que! Tamén Davide matou a Goliat doadamente! E mais que ese mangallón de Eustenes, que ten a forza de catro bois, non ha quedar parado. Tende valor e batédevos utilizando a punta e mais o gume.

Mais Pantagruel dixo:

– Non, se valor teño abondo, mais: nin Hércules ousou emprendela contra dous!

– Esa si que é boa! –dixo Panurgo– Ídesvos comparar con Hércules? Deus me valla! Tendes vós máis forza nos dentes e máis sentido no cu do que nunca chegou a ter Hércules en todo o seu corpo e a súa alma! Un home val o que el se precia!

Estando eles nestas falas velaí que chega Lobishome con todos os seus xigantes, e ao ver a Pantagruel só, encheuse de temeridade e de fachenda, pola esperanza que tiña el en matar o coitado do homiño. Daquela díxolles aos seus compañeiros xigantes:

– Mangallóns da aldea! Mahoma me valla! Se algún de vós comeza a combater contra estes, fágovos morrer cruelmente! Quero que me deixedes combater a min só. Entrementes, vós ides ter o lecer de nos ver.

Retiráronse daquela os xigantes todos co seu rei para alí pertiño, onde estaban as frascas, e Panurgo e os seus compañeiros con eles, arremedando este aos que teñen a sífilis (pois torcía o fociño e engruñaba os dedos) e con voz rouca díxolles:

– Arrengo, compañeiros! Nós non facemos a guerra! Dádenos de comer convosco entrementes que os nosos amos se baten.

O que de grado consentiron o rei e mais os xigantes, e puxéronse a papar con eles. Entrementes, Panurgo púxose a lles contar as fábulas de Turpín, os exemplos de San Nicolás e os contos da Cigoña¹⁹⁷.

Lobishome, daquela, dirixiuse cara a Pantagruel cunha moca toda de aceiro que pesaba nove mil setecentos quintais con dous cuartos, de aceiro dos cálibes¹⁹⁸, con trece puntas de diamante no extremo, das que a menor era máis grosa como a campá máis grande de Notre Dame de París (se cadra faltaba o espesor dunha uña, ou como moito – non quero mentir– da folla dunha desas facas que chaman *cortaorellas*, pero só iso, nin chisca arriba nin chisca abaixo) e estaba enfeitizada, de xeito que non podía romper endexamáis, senón que, polo contrario, todo o que ela tocaba rompía no intre.

Así pois, como el se achegaba con gran fereza, Pantagruel, dirixindo os ollos ao ceo, encomendouse a Deus facendo a promesa que segue:

---

¹⁹⁷ Lendas, miragres e contos populares. O arcebispo Turpín é un dos personaxes principais do Cantar de Roldán. A el se lle atribuíu a autoría da *Historia de vita Caroli Magni et Rolandi* que popularizou durante séculos as figuras de Carlo Magno e de Roldán, relacionándoas con Compostela, e que forma parte do *Liber Sancti Iacobi* ou Códice Calixtino.

¹⁹⁸ Os Cálibes, pobo de Asia Menor, tiñan sona de traballaren moi ben o ferro, e foron os introdutores do aceiro na Grecia.

– Señor Deus que sempre fuches o meu protector e valedor, ti ves a anguria na que estou agora. Nada me trae aquí senón o celo natural, o que ti lles outorgaches aos humanos de se gardaren e se defenderen eles, as súas mulleres e fillos, pais e familia, non sendo que se tratase do teu asunto propio, que é a fe. Porque no tal asunto non queres axudante senón a confesión católica e o servizo da túa palabra; e nos prohibiches todas as armas e defensas porque ti es o Todopoderoso que no teu asunto propio e alí onde se trata da túa propia causa pódeste defender moito mellor do que se podería pensar, ti que tes milleiros de centenas de millóns de lexións de anxos, dos que o menor é quen de matar os humanos todos e facer virar o ceo e mais a terra ao seu gusto, como algún día ben se demostrou co exército de Senaquerib¹⁹⁹. Se che apraz, logo, a esta hora virme en axuda (pois só en ti está a miña total confianza e esperanza), fágóche a promesa de que por todas as bisbarras, tanto deste país de Utopía coma doutros nos que eu teña poder e autoridade, hei facer predicar o teu santo Evanxeo puramente, simplemente e enteiramente, de xeito que as imposturas dun fato de santurróns e falsos profetas, que a través de constituicións humanas e invencións depravadas envenenaron o mundo todo, han ser desterradas do meu arredor.

Entón ouviuse unha voz do ceo que dicía: *Hoc fac et vinces*, que quere dicir “Fai isto e vencerás”.

Despois, ao ver Pantagruel que Lobishome se achegaba coas trasgoleiras abertas, foi contra el afoutadamente e berrou tan alto como puido “Vas morrer, godallo! Vas morrer!” para lle meter medo, segundo a disciplina dos lacedemonios, co seu horribel berro. Despois, da barca que levaba á cintura, botoulle máis de mil dezaioito cascos e unha tega de sal, cos que lle encheu a gorxa, o gargueiro, o nariz e mais os ollos.

Irritado por isto, Lobishome lanzoulle un mocazo, queréndolle romper os miolos, mais Pantagruel foi hábil e mantivo a toda hora o pé firme e o ollo rápido. Por iso arrecoou un paso co pé esquerdo, mais non o soubo facer tan ben que o golpe non caise sobre da barca, que rompeu en catro mil oitenta e seis anacos e verteu o resto do sal polo chan.

Ao ver isto, Pantagruel despregou garridamente os brazos, e como quere a arte da machada, deulle unha estocada coa grosa punta do seu mastro por riba do mamilo e, retraíndo o golpe cara á esquerda de xeito que tallase, bateulle entre colo e colar. Despois, adiantando o pé dereito, arreboloulle unha picada nos collóns coa alta punta do seu mastro, rompendo o cesto da gávea e vertendo tres ou catro pipotes de viño que quedarán como restos. Entón Lobishome pensou que lle cortara a vexiga e que o viño era a súa urina que saía dela.

Non contento con isto, Pantagruel quixo redobrar a acometida, mais Lobishome, erguendo a moca, avanzou sobre el e con toda a súa forza quíxolla espetar enriba. Así bateu tan rexamente que se Deus non tivese socorrido ao bo Pantagruel teríao fendido dende o curuto da testa até o fondo do bazo. Mais o golpe desviouse cara á dereita pola brusca lixeireza de Pantagruel e a moca penetrou na terra máis de setenta e tres pés, a través dun groso penedo do que fixo saír un lume máis gordo ca nove mil seis cubas.

Vendo Pantagruel que se entretiña en tirar a tal moca, presa no chan no medio da pena, correu enriba del e quixo baixarlle a cabeza de vez, mais o seu mastro, por desgraza, rozou lixeiramente o mango da moca de Lobishome, que estaba enfeitizada como xa dixemos, e por esta causa o seu mastro rompeulle a tres dedos da empuñadura. Quedou el máis pampo ca un fundidor de campás e berrou:

–Ei, Panurgo! Onde estás?

---

¹⁹⁹ Alusión a un libro da Biblia (Reis) no que consta que un anxo matou nunha noite 185.000 soldados do rei asirio Senaquerib.

Panurgo, cando o ouvíu, díxolles ao rei e aos xigantes:

–Deus me valla, hanse facer moito mal se non os apartan!

Mais os xigantes estaban ledos coma se estivesen nun casamento.

Entón Carpalim quíxose erguer de alí para axudar ao seu amo, mais un xigante díxolle:

– Vállame Goldrón, sobriño de Mahoma! Se te moves de aquí, heite meter polo fondo das miñas calzas como se fai cun supositorio, pois que ando entalado do ventre e non dou cagado non sendo a forza de facer renxer os dentes.

Despois, Pantagruel, privado así da espada, volveu coller a punta do seu mastro batendo á toa no xigante, mais non lle facía máis mal do que poderíades facer dándolle unha cotenada a unha bigorna de ferreiro. Entrementes, Lobishome estaba a tirar a súa moca do chan. Deuna tirado logo e preparouna para machucar a Pantagruel, que bulía rápidamente e desviaba os seus golpes todos, até que unha vez, ao ver que Lobishome o ameazaba dicíndolle “Malvado, a esta hora voute picar como carne para empanada! Mais nunca has de lle dar sede á pobre xente!” Pantagruel pegoulle co pé un golpe tan grande no ventre que tirou con el para atrás, patas arriba, e levouno así de arrastras, a esfola–cus, máis dun tiro de arco. E Lobishome berraba, devolvendo sangue pola boca “Mahoma! Mahoma!”. A tal voz erguéronse os xigantes todos para o axudaren, mais Panurgo díxolles:

– Meus señores, non vaiades, fiade en min porque o noso amo anda tolo e zoupa a torto e a dereito sen mirar para onde. Vaivos trager malfado.

Mais os xigantes non tiveron conta diso ao veren que Pantagruel estaba sen espada.

Cando os viu achegarse, Pantagruel xolleu a Lobishome polos dous pés e levantou o seu corpo no aire como unha pica, e con el armado de bigornas púxose a zoupar no medio deses xigantes armados de pedra de cantaría, e chimpounos, como fai un pedreiro coas achas, sen que ninguén parase diante del que non fose a rolos polo chan. E coa rotura deses arneses pedrosos formouse un balbordo tan horribel que me fixo lembrar cando a gran torre de manteiga que estaba en Saint Étienne de Bourges se fundiu co sol²⁰⁰.

Panurgo, xunto con Carpalim e Eustenes, degolaron entrementes aos que estaban caídos no chan.

Facede conta que non escapou ningún deles, e que ao mirar para Pantagruel semellaba un segador que coa súa gadaña (era Lobishome) cortaba a herba dun prado (eran os xigantes), mais nesta esgrima Lobishome perdeu a testa. Foi cando Pantagruel derrubou a un que lle chamaban Rapandrolla e que estaba armado de alto aparello (eran pedras de amolar). Unha racha destas cortoulle de a feito a gorxa a Epistemón. Outramente, os máis deles ían armados á lixeira, con pedras de toelo²⁰¹, e os outros de pedra xistosa.

Finalmente, ao ver que todos os outros estaban mortos, lanzou o corpo de Lobishome tan lonxe como puido contra a vila e caiu como unha ran sobre a barriga na praza maior, e ao caír, coa pancada, matou un gato queimado, unha gata mollada, unha ave tarda e un parruliño embridado²⁰²

---

²⁰⁰ A “torre de manteiga” era chamada así por ter sido construída cos cartos pagados polos fieis para poderen comer manteiga na Coresma, mais non foi esa torre a que se afundiou (nunca, en todo caso, *que se fundiu*) senón outra torre anterior.

²⁰¹ Pedra mol, de toba calcárea.

²⁰² Para que non puidesen escapar do recinto onde os tiñan, atravesábanlles aos parrulos unha pluma no bico que non os deixaba saír dos barrotes ou das sebes que os rodeaban.

CAPÍTULO 30

Como Epistemón, que tiña a corta testada²⁰³, foi curado habilmente por Panurgo, e noticias dos demos e dos condenados.

Rematada esta desfeita xigantesca, Pantagrueu retirouse ao lugar das frascas e chamou por Panurgo e mais os outros, que volveron sans e salvos cabo del, non sendo Eustenes, a quen un dos xigantes rabuñara un pouquiño a cara cando estaba a degolalo, e Epistemón, que non aparecía. A Pantagrueu doelle tanto iso que quixo matarse el mesmo. Mais Panurgo díxolle:

– Arredemo, señor, esperade un pouco! Habémolo buscar entre os mortos e habemos saber a verdade toda.

Así pois, mentres buscaban achárono morto todo teso, coa cabeza entre as mans toda ensanguentada.

Entón Eustenes exclamou:

– Ai, malvada morte, leváchesnos o máis perfecto dos homes!

A esta voz ergueuse Pantagrueu co máis grande dó que se viu no mundo. E díxolle a Panurgo:

– Ai, meu amigo, o auspicio dos vosos vasos e da vara de venablo foi ben enganoso de máis!

Mais Panurgo dixo:

– Non chorar, rapaces! Aínda está quentiño. Vóuvolo curar eu e deixalo máis sano do que nunca estivo.

Dicindo isto, colleu a cabeza e mantívola sobre da súa bragueta, ao quente, a fin de que non collese vento. Eustenes e Carpalim levaron o corpo ao lugar onde paparan (non coa esperanza de que curase nunca senón para que Pantagrueu o vise). Con todo, Panurgo reconfortouno dicíndolle:

– Así perda eu a cabeza se non o dou curado (aposta dun tolo). Deixade eses choros e axudádeme.

Entón limpou moi ben con bo viño branco o colo e despois a testa e sinapizou con po de diamerdis²⁰⁴ que levaba sempre nun dos seus folecos. Despois untounos con non sei que untura e empatounos ao xusto, vea contra vea, nervio contra nervio, espóndilo contra espóndilo a fin de que non quedase torticuloso (pois a xente tal el odiaba á morte²⁰⁵). Feito isto, deulle de arredor quince ou dezaseis puntadas de agulla, a fin de que non caise de volta, e despois puxo de arredor un pouco dun unguento que el chamaba “resucitativo”.

De súpeto, Epistemón comezou a respirar, despois a abrir os ollos, despois a espirrar e despois botou un gran peido da casa. Por iso dixo Panurgo: “A esta hora xa está curado de certo”. E deulle de beber un vaso dun viño branco moi ruín cunha torrada con azucre. Deste xeito foi curado Epistemón habilmente, agás que andivo rouco máis de tres semanas e que tivo unha tos seca da que nunca deu curado non sendo a forza de beber.

---

²⁰³ Nova *contrepèterie* por *testa cortada*.

²⁰⁴ Rabelais ridiculiza este “milagre” ou acto de “maxia” pois o po de *diamerdis* (aínda que adornado co prefixo grego *dia-* e a terminación latina *-is* para facer máis “científico”) ben se ve o que é.

²⁰⁵ Rabelais chámalles *torticulosos* e *colitortos* aos hipócritas e falsos devotos, pois torcen o pescozo e baixan a cabeza finxindo devoción.

E nesas comezou a falar, dicindo que vira os demos, falara con Lucifer familiarmente e se dera unha boa encherola no inferno e nos Campos Elíseos²⁰⁶. E aseguraba diante de todos que os demos eran bos compañeiros. Tocante aos condenados, dixo que estaba ben amolado porque Panurgo o tivera devolto tan axiña á vida.

– Porque para min era un singular lecer podelos contemplar –dixo.

– Como? –preguntou Pantagruel.

– Non os tratan tan mal como poderíades pensar –dixo Epistemón– senón que o seu estado é cambiado de xeito estraño. Porque vin a Alexandre o Grande que remendaba calzas vellas e gañaba así a súa pobre vida²⁰⁷,

Xerxes pregoaba mostarda²⁰⁸,
Rómulo era salineiro,
Numa, fabricante de cravos,
Tarquino, terquiño,
Pisón, paisano,
Sila, balseiro,
Ciro era vaqueiro,
Temístocles vidreiro,
Epaminondas espelleiro,
Bruto e Casio, agrimensores,
Demóstenes, viñateiro.
Cicerón, atiza–lumes,
Fabio, enfiador de rosarios,
Artaxerxes, cordeiro,
Eneas, muiñeiro,
Aquiles, tinguidor²⁰⁹,
Agamenón, lambecazolas,
Ulises, segador,
Néstor, aureano,
Darío, limpador de retretes,
Anco Marcio, calafate,
Camilo, galocheiro,
Marcelo, escasulador de fabas,
Druso, trinca–améndoas,
Escipión o Africano pregoaba sarrío nunha zoca²¹⁰,

---

²⁰⁶ Na mitoloxía greco–romana, os Campos Elíseos eran o lugar onde moraban, cunha existencia feliz, as almas dos que en vida foran virtuosos

²⁰⁷ Comeza a enumeración de homes e mulleres poderosos en vida (maiormente emperadores, reis, guerreiros e papas) que no Inferno se ven “abaixados” a faceren humildes e duros traballos.

²⁰⁸ Os vendedores –tanto nas feiras como nas rúas– cantaban o seu “pregón”, unha frase coa que anunciaban o seu produto. Até non hai moito, era aínda habitual nas rúas galegas ouvir pregóns (das peixeiras, dos cacharreiros, das leiteiras, dos meleiros, etc.) Hoxe é moi raro, mais aínda de cando en cando se pode sentir pregoar algún oficio tradicional ou moderno, por veces asubiado como no caso do afiador. Un eco do pregón son as chamadas ao cliente que se fan nas feiras e nos mercados.

²⁰⁹ O orixinal de Rabelais cualifica Aquiles de *teigneux* polo que a interpretación que até agora se viña facendo era *Aquiles, tiñoso*. Nós cremos que cómpre interpretar o termo como *teigneur* “tinguidor” e en defensa desta interpretación publicamos no seu día un artigo (v. Henrique Harguindey Banet: *Achille avait-il la teigne?* Études Rabelaisiennes, volume XXX, Genève, Droz, 1991). Mireille Huchon (v. Rabelais: *Oeuvres complètes*. Bibliothèque de la Pléiade, Gallimard, Paris, 1994, p.1330) acepta a nosa hipótese. Por outra banda, Aquiles é o único personaxe que se repite; a mención que comentamos foi engadida por Rabelais na edición de 1534.

Asdrúbal era faroleiro,
Aníbal, oveiro,
Príamo vendía trapos vellos,
Lanzarote do Lago era esfolador de cabalos mortos.

Todos os cabaleiros da Mesa Redonda eran pobres gaña–pouquiño que tiraban do remo para pasar os ríos Cócito, Fleguetonte, Estix, Aqueronte e Leteo²¹¹ cando os señores demos queren rebrincar na auga, facendo como as barqueiras de Lyon e os gondoleiros de Venecia. Mais por cada pasada só lles dan unha narigada e, pola tardiña, algunha codela de pan barolento.

Traxano era pescador de rans,
Antonino, lacaio,
Cómodo, acibecheiro,
Pertinax, escarolador de noces,
Lúculo, grellador,
Xustiniano, teldereteiro,
Héctor era lapasalsas,
Paris era pobre esfarrapado,
Aquiles, enfeixador de herba,
Cambises, arrieiro,
Artaxerxes, escumapotes,

Nerón era zanfoneiro, e Ferabrás seu criado, mais facíalle mil falcatruadas e facíalle comer o pan reseso e beber viño avolto en canto que el comía e bebía do melloriño,

Xulio César e Pompeio eran alcatraneiros de navíos,
Valentín e Orson servían nos baños quentes do inferno e eran raspamáscaras²¹²,

Xiglán e Galván eran pobres porqueiros,
Geoffroy o de dente grande era misteiro,
Godofredo de Bouillon era dominoteiro²¹³,
Don Pedro de Castela, portador de reliquias,
Morgante, cervexeiro,
Huón de Bordeaux era arcador de tonéis,
Pirro, bascullador de cociña,
Antíoco era desfeluxador de chemineas,
Rómulo era compoñedor de zocos,
Octaviano, raspillador de papel,
Nerva, palafreireiro,

O papa Xulio, pregoeiro de empanadas pequenas, mais non levaba xa a súa grande e herética barba,

Jean de París era engrasador de botas,
Artur de Bretaña, desengrasador de puchos,
Furafragas, portador de coleiros,

---

²¹⁰ Arrancaba o sarrío que se forma nas pipas de viño para facer vinagre con el.

²¹¹ Ríos do Inferno.

²¹² As mulleres, nos baños, puñan unha máscara suxeita con crema, e despois había que limpala.

²¹³ Facía “dominós”, é dicir, imaxes e obras de retrato pintadas e impresas en papel e gravadas en madeira ou cobre.

O papa Bonifacio Oitavo era escumacazolas.
O papa Nicolás terceiro era papaliqueiro,
O papa Alexandre era apañador de ratas,
O papa Sixto, engrasador de sifilíticos.

– Como? –preguntou Pantagruel– Seica hai sifilíticos por aló?
– E mais si –dixo Epistemón– Nunca tantos eu vin. Hai máis de cen millóns.
Porque podédesme crer que os que non tiveron a sífilis neste mundo, téñena no outro.
– Polas chagas de Cristo! –exclamou Panurgo– Daquela estou libre, porque eu metinme mesmo até o buraco de Xibraltar e enchín as columnas de Hércules. E téñoas tirado aínda máis maduras!

Oxier o Danés era brunidor de arneses,
O rei Tigranes era tellador,
Galiano restaurado²¹⁴, apañador de toupas,
Os catro fillos de Aymón, sacamoas,
O papa Calixto era barbeiro de cricas,
O papa Urbano, lambefariñas,
Melusina, basculladora de cociña.
Matabruna, lavandeira de bogada,
Cleopatra, revendedora de cebolas,
Helena corredora de camareiras,
Semíramis, espiolladora de miserentos,
Dido vendía cogumelos,
Pentesilea, agrións,
Lucrecia era enfermeira,
Hortensia, fiandeira,
Livia, rascadora de verdete.

Deste xeito aqueles que foran grandes señores neste mundo gañaban a súa pobre, ruín e maltratada vida aló embaixo. Polo contrario, os filósofos e os que foran indixentes neste mundo por alá eran grandes señores á súa vez.

Vin a Dióxenes que fachendeaba con magnificencia, cun grande manto de púrpura e un cetro na súa destra. Facía rabear a Alexandre o Grande cando este non lle remendaba ben as calzas e pagáballe co fortes bastonazos.

Vin a Epicteto vestido donosamente á francesa, debaixo dunha fermosa enramada, con moitas doncelas, brincando, bebendo, bailando e comendo sempre a fartar, e con moitos escudos con sol ao seu carón. Por enriba da parreira estaban, como divisa súa, escritos estes versos:

*Saltar, bailar e revirar
e beber viño tinto e branco,
e non facer senón contar
escudos sentado no banco.*

Entón, cando me viu, invitoume cortesmente a beber con el, o que fixen de grado e golechamos teoloxalmente. Entrementes, veu Ciro pedirlle un real, en honor de Mercurio, para mercar unhas poucas cebolas para a súa cea. “Nada, nada –dixo

---

²¹⁴ Heroe dun libro de cabalaría que leva ese mesmo título,

Epicteto—. Non dou reás. Toma, loubán, velaí tes un escudo. Faite un home de ben!”
Ciro púxose moi contento por ter atopado tal botín, mais os pillabáns dos outros reis que están alí embaixo, como Alexandre, Darío e outros, roubáronllo pola noite.

Vin a Patelín, de tesoureiro de Radamanto²¹⁵, que estaba a regatear as empanadas pequeniñas que vendía o papa Xulio, e preguntoulle:

– A como vai a ducia?

– A tres moedas de prata –dixo o papa.

– O que, ho! –dixo Patelín– Tres fungueirazos! Dá aquí, miserábel!, dá aquí e vaite buscar outras!

O pobre do papa foise chorando, e ao que estivo diante do seu mestre panadeiro dixo que lle pillaran as empanadas. Entón o panadeiro deulle tantos vergallazos que a súa pelica nin para facer gaitas valería.

Vin a Mestre Jean Le Maire²¹⁶ que arremedaba ao papa e facía que todos eses pobres reis e papas deste mundo lle bicasen os pés e con moito arruallo lles daba a beizón dicíndolles: “Gañade as indulxencias, pillabáns! Gañádeas, que van baratas. Eu vos absolvo de pan e de pescado²¹⁷ e vos dispenso de non valerdes nunca nada”. E chamou a Caillette e a Triboulet²¹⁸ dicíndolles: “Señores cardeais, despachádelles as indulxencias: a cada un, un pau nos riles”. O que foi feito no intre.

Vin a Mestre François Villon, que lle preguntou a Xerxes: “A como vai o cuarto de mostarda?”. “A real”, dixo Xerxes, ao que Villon se puxo: “Febres cuartás che caian, miserábel! As de prata non valen aquí senón cobre e vesnos subindo o prezo dos víveres!”. Entón mexoulle na sella como fan os mostardeiros en París.

Vin ao Arqueiro Franco de Bagnolet²¹⁹ que era inquisidor de herexes e atopou a Furafragas mexando contra un muro no que estaba pintado o fogo de San Antón. Declarouno herexe e teríao feito queimar vivo de non ser por Morgante, quen polo seu *proficiat*²²⁰ e outros pequenos dereitos deulle nove moios de cervexa.

– Gárdanos eses bonitos contos para outra vez –díxolle Pantagruel– e dinos só agora como son tratados alí os usureiros.

– Vinos –dixo Epistemón– todos ocupados en buscaren os alfinetes enferruxados e os cravos vellos no medio dos regos das rúas, como vedes que fan os pillabáns deste mundo. Mais o quintal destas quincallas non val máis ca un codelo de pan, e aínda ten difícil venda. Así, os pobres desastrados están algunhas veces máis de tres semanas sen comer anaco nin faragulla, e traballan día e noite agardando a feira seguinte. Mais este traballo e esta desgraza xa non lles lembra, de tan activos e malditos que están, con tal que ao cabo do ano teñan gañado algún ruín real.

– Agora –dixo Pantagruel– rapaces, por favor, vamos comer unha boa tallada e beber, porque presta moito beber durante todo este mes.

Daquela desembrullaron frascas a moreas e coas provisións do campamento fixéron unha grande enchedela, mais o pobre do rei Anarca non se daba alegrado, polo que Panurgo dixo:

– E que oficio lle habemos dar a este señor rei a fin de que sexa todo un experto na materia cando estea por alá con todos os demos?

---

²¹⁵ Radamante era un dos tres xuíces do Inferno. Rabelais pon de tesoureiro seu a Patelín, avogado das silveiras, protagonista da farsa á que repetidamente alude no Pantagruel.

²¹⁶ Poeta e escritor que sostivo a política antipapal de Enrique II, pai de Francisco I°.

²¹⁷ Parodia da fórmula “Eu vos absolvo de pena e de pecado”.

²¹⁸ Bufóns de Henrique II e Francisco I° respectivamente.

²¹⁹ Protagonista dun célebre monólogo satírico que fai del o prototipo de soldado fanfarrón. O arqueiro franco de Bagnolet figura no catálogo da Biblioteca de Saint Victor, no capítulo 7.

²²⁰ O *proficiat* era un dereito de benvinda dos bispos.

- Verdadeiramente, está ben pensado pola túa parte –dixo Pantagruel– Fai con el o que a ti che pete. Doucho.
- Moitas grazas –dixo Panurgo– o presente non é para refugar e estímolo ben.

CAPÍTULO 31

Como Pantagruel entrou na vila dos amaurotes e como Panurgo casou o rei Anarca e o fixo pregoeiro de salsa verde

Despois desta maravillosa vitoria, Pantagruel enviou a Carpalim á vila dos amaurotes para anunciar e dicir como o rei Anarca fora preso e todos os inimigos derrotados. De que ouviron esta noticia, saíron diante súa todos os habitantes e, en moita orde e grande pompa triunfal, cunha ledicia divina conducírono pola vila, facendo por toda ela lumeradas e pondo polas rúas fermosas mesas redondas cubertas a acugulo de comida. Foi unha renovación do tempo de Saturno²²¹.

Mais Pantagruel, reunido o senado todo, dixo:

Señores: *A ferro quente, non deixar de bater*. Do mesmo xeito, antes de nos espallarmos máis, quero que vaíamos tomar por asalto todo o reino dos dípsodas. Polo tanto, aqueles que queiran vir comigo, que se preparen para mañán despois de beber, porque eu hei comezar a marcha daquela. Non é que precise de máis xente para que me axude a conquistalo –pois é como se xa o tivese– senón que esta vila está tan chea de habitantes que non se dan remexido polas rúas. Heinos levar, pois, como unha colonia a Dipsodia e heilles dar todo o país, que é máis fermoso, salubre, frutuoso e agradábel ca os outros países todos do mundo, como algúns de vós sabedes por terdes estado alí noutro tempo. O que de entre vós queira vir aló, que estea preparado, como xa dixen.

Este consello e esta decisión foron divulgados pola vila, e no outro día atopáronse na praza, diante do palacio, até un número de un millón oitocentos cincuenta e seis mil once (sen as mulleres e os meniños). Así comezaron a marchar dereitos cara a Dipsodia en tan boa orde que semellaban os fillos de Israel cando marcharon de Exipto para pasaren o Mar Vermello.

Mais antes de proseguir con esta empresa quérovos dicir como Panurgo tratou ao seu prisioneiro, o rei Anarca. Lembrouse de que Epistemón contara como eran tratados os reis e ricos deste mundo nos Campos Elíseos e como gañaban entón a súa vida en ruíns e suxos oficios.

Polo tanto, un día vestiu o rei cun fermoso perpono de tecido, todo esfiañado como a corneta dun albanés²²² e fermosas calzas mariñeiras, sen zapatos pois el dicía que lle habían estragar a vista, e un puchiño azul cunha gran pluma de capón (engánome pois coído que tiña dúas), e un fermoso cinto azul e verde, dicindo que ese uniforme lle acaía, visto que el fora perverso²²³.

Nese punto levouno ante Pantagruel e díxolle:

– Coñecedes este toutizo?

– Non coñezo, non –dixo Pantagruel.

– É o Señor Rei de Tres Cocidas²²⁴. Quero facelo home de ben: estes diaños de reis non son senón uns becerros que non saben nin valen nada, non sendo facerlles mal

---

²²¹ As *saturnais* eran festas que se celebraban na antiga Roma en honor de Saturno, deus do agro e das vendimas. Durante algúns días os escravos tomaban o lugar dos amos e organizábanse numerosas diversións populares.

²²² Como xa explicamos na nota 51, a *corneta* era unha banda de pano que dende a cabeza caía arredor do pescozo. Neste caso alúdese á do uniforme do corpo dos albaneses, creado por Luís XII.

²²³ Resulta imposible trasladar o xogo de palabras do orixinal: en francés antigo *pers* e *vert* eran *azul* e *verde*, cores coas que Rabelais xoga para formar *persvert*, que se pronuncia como *pervers* ‘perverso’.

²²⁴ O azucre podía ser, segundo a súa calidade, de unha, dúas ou tres cocidas. *De tres cocidas* é tanto como dicir *do melloriño*, logo.

aos seus pobres súbditos e atormentaren a todo o mundo coa guerra só polo seu inicuo e detestábel pracer. Quérolle dar oficio e facelo pregoeiro de salsa verde²²⁵. Comeza, logo, a pregoar: *Quen precisa salsa verde?*

E o pobre diaño pregoaba.

– Baixo de máis–dixo Panurgo.

E pillouno pola orela dicíndolle:

– Canta máis alto: en clave de sol! Así, demo! Tes boa gorxa e nunca tan feliz fuches como ao non sepires sendo rei!

E Pantagruel compraciábase en todo, pois atévome a dicir que era o mellor homiño que houbera de aquí á punta dun bastón. Así se fixo Anarca bo pregoeiro de salsa verde.

Dous días despois, Panurgo casouno cunha vella coira e el mesmo fixo a boda, con fermosas cabezas de carneiro, boas costelas de porco con mostarda e fermosos asados con allo –do que enviou cinco cargas de besta a Pantagruel, que as comeu todías, de tan apetitosas como as topou– e para beber, boa purrela e licor de sorba. E para facelos bailar contratou un cego que lles daba o tono coa súa zanfona.

Despois de cear levounos ao palacio e mostroullos a Pantagruel, e díxolle amosando: a noiva:

– Non teñades medo de que estoupe.

– E logo? –dixo Pantagruel.

– Porque está ben amoxegada –dixo Panurgo.

– Que queredes dicir con iso?

– Non vedes que as castañas que se botan a cocer no lume, se están enteiras estoupan que dá noxo, e para que non estoupen hai que amoxegalas? –dixo Panurgo– Pois tamén esta recén casada está ben amoxegada por baixo, así non ha estoupar.

Pantagruel forneceulles unha vivendiña ao pé da rúa e mais un morteiño de pedra para pisaren a salsa. E neste punto tiveron o seu lariño, e foi el o máis xeitoso pregoeiro de salsa verde que xamais se tivera visto en Utopía. Mais dixéronme despois que a súa muller malla nel coma en centeo verde e o pobre do papán non ousa defenderse, de parvo que é.

---

²²⁵ A salsa verde facíase con agraz e xenxibre e acompañaba ao peixe.

CAPÍTULO 32

Como Pantagruel coa súa lingua cubriu todo un exército, e o que o autor viu dentro da súa boca

Así que Pantagruel e toda a súa tropa entraron na terra nos dípodos todo o mundo se alegrou, e no intre se renderon a el e por libre vontade lle entregaron as chaves de todas as vilas ás que foi, excepto os almirodes²²⁶, que quixeron resistir contra el respondéronlles aos seus heraldos que non se habían render se non vían un bo sinal.

– O que? –dixo Pantagruel– Quéreno mellor do que a man no xerro e o vaso no puño? Vamos, logo, e que mos saqueen!

Daquela todos se puxeron en orde como decididos a dar o asalto.

Mais, de camiño, ao pasaren por unha extensa agra, colleunos unha grande enxurrada de chuvia, polo que comezaron a buligar e a se aconchegar os uns contra dos outros. Ao ver isto, Pantagruel mandoulles dicir polos seus capitáns que non era nada, e que el ben vía por riba das nubes que non ía ser máis ca unha pequena orballada, pero, de todos os xeitos, que se puxesen en orde, que el habíaos cubrir. Entón puxéronse ben en orde, moi aconchegadiños, e Pantagruel tirou a súa lingua (só a metade) e cubriunos como unha galiña cobre os seus pitiños.

Entrementes, eu –o que vos conto estas historias tan verdadeiras– agachárame debaixo dunha folla de bardana que non era menos ancha ca o arco da ponte de Montrible²²⁷, mais ao que os vin así ben cubertos funme abeirar onda eles, cousa que non din feito de tantos que eran. Como se adoita dicir *sempre pola beira o pano escasea*.

Polo tanto, o mellor que puiden, subín por riba e camiñei ben dúas léguas pola lingua. Tanto que entrei na súa boca. Mais... Oh, Deuses e Deusas! Que foi o que alá vin? Xúpiter me confunda co seu triple raio se minto niso! Camiñei por ela como se fai en Santa Sofía de Constantinopla e vin grandes penedos, coma os montes dos daneses (coido que eran os dentes) e grandes prados, grandes bosques e importantes vilas, non menos grandes ca Lyon ou Poitiers.

O primeiro que atopei foi un homiño que plantaba repolos. Entón, todo pasmado, pregunteille:

– Que fas aquí, meu amigo?

– Planto repolos –dixo el.

– E logo como é? –díxenlle eu.

– Ai, señor –dixo el– Non todos podemos ter os collóns tan pesados coma un morteiro nin sermos ricos! Eu gaño así a miña vida e vounos vender á feira. Na vila que está aquí detrás.

– Xesús! –dixen eu– E logo hai aquí un novo mundo?

– De certo que novo non vos é –dixo el– mais dis que fóra de aquí hai unha terra nova onde teñen a un tempo sol e lúa e unha chea de bos choios, pero o que é este é máis antigo.

– Si, mais... meu amigo –dixen eu– como lle chaman a esa vila á que levas os teus repolos a vender?

---

²²⁶ En grego ‘salgados’.

²²⁷ A ponte de Montrible aparece no relato de Ferabrás.

– Chámanlle Asfarago²²⁸ –dixo el– Son cristiáns e boa xente que vos ha facer bo agasallo.

En suma, que decidín ir aló.

Mais no meu camiño atopei un compañeiro que estaba a tender redes para cazar pombos e pregunteille:

– Meu amigo: de onde veñen eses pombos?

– Veñen do outro mundo, señor –dixo el.

Entón pensei que cando Pantagruel bocexaba os pombos entraban por bandadas na súa gorxa pensando que era un pombal.

Despois entrei na vila, que atopei fermosa, ben forte e de bo parecer, mais na entrada os porteiros pedíronme o meu boleto de saúde²²⁹, que me pasmou moito, e pregunteilles:

– Seica hai perigo de peste por aquí, meus señores?

– Hai, señor –dixeron eles–. Perto de aquí está a morrer tanta xente que o carroto non dá parado polas rúas.

–Santo Deus! –dixen eu– E onde?

Ao que me dixeron que era en Larinxes e Farinxes, que son dúas importantes vilas como Ruán e Nantes, ricas e de moito comercio, e que a causa da peste fora unha exhalación cheirenta e infecta que saíra dos abismos había pouco e fora pola que morreran máis de dous millóns duascenas sesenta mil dezaseis persoas dende había oito días.

Entón, púxenme a pensar e a botar cálculos e atopei que era un alento fétido que viñera do estómago de Pantagruel cando comera tanta allada como dixemos de antes.

Ao marchar de alí pasei por entre os penedos (que eran os seus dentes) e tanto porfiei que dei subido a un e alí atopei os lugares máis fermosos do mundo, grandes e fermosos terreos de xogo de raqueta, fermosas galerías, fermosos prados, viñas a eito e unha infinidade de casiñas de campo ao estilo italiano polos agros cheos de delicias. Alí demorei catro meses e nunca tan bo agasallo tiven por entón.

Despois baixe polo dentes de atrás para chegar aos beizos, mais ao pasar rapiñáronme os ladróns nun gran bosque que hai pola parte das orellas.

Despois atopei unha aldeíña na baixada (esqueceume o seu nome) na que tiven aínda mellor agasallo ca nunca e mais gañei algúns cartiños para vivir. E sabedes como? Pois durmindo. Porque alí alugan a xente á xornada para durmir, e páganlles por día cinco e seis onzas, pero os que roncan ben forte gañan ben sete onzas e media.. Conteilles aos senadores como me rapiñaran ao baixar, e eles dixéronme que de certo as xentes do outro lado eran malvadas e ladras por natureza, co que eu me decatei de que, así como nós temos as terras deste e mais do outro lado dos montes, tamén eles teñen as deste e mais do outro lado dos dentes, pero deste lado estase moito mellor e o aire é máis puro..

Alí comecei a pensar que é ben certo o que se di, que a metade do mundo non sabe como vive a outra metade, visto que ninguén escribira aínda nada sobre este país, no que hai máis de vintecinco reinos habitados, sen os desertos e un importante estreito. Pero eu compuxen un gran libro titulado *Historia dos Gorxias*²³⁰, pois eu nomeeinos así por moraren na gorxa do meu mestre Pantagruel.

Finalmente quixen voltar, e, ao pasar pola súa barba, boteime enriba dos seus ombreiros e de alí baixe ao chan e caín diante del.

---

²²⁸ En grego *gorxa*.

²²⁹ O boleto de saúde esixíase para entrar nunha vila en caso de existir epidemia de peste.

²³⁰ Gorxias foi un sofista grego do século IV antes de Cristo, célebre polo seu luxo e elegancia, de aí que *gorxias* pasou a significar *elegante*. Rabelais xoga aquí con esta palabra e mais con *gorxa*.

Cando me viu, preguntoume:
– De onde ves, Alcofribas²³¹?
Respondinlle eu:
– Da vosa gorxa, señor.
– E dende cando estabas aí?
– Dende que vós fostes contra os almirodes –dixen eu.
– Hai máis de seis meses –dixo el– E de que vivías? Que é o que bebías?
Respondinlle eu:
– Do mesmo ca vós, señor. Dos máis exquisitos anacos que pasaban pola vosa gorxa eu collía a portaxe²³².
– Si, mais: onde cagabas? –preguntou.
– Na vosa gorxa, señor.
– Ha, ha! –riu– És un compañeiro simpático! Coa axuda de Deus temos conquistado o país dos dípsodas todo: fágote casteleiro de Caldococido.
– Moitas grazas, señor –díxenlle– Facedes vós por min ben máis do que merecín no voso servizo.

---

²³¹ Non esquezamos que é Alcofribas Nasier (anagrama do nome François Rabelais) quen conta *os terribes feitos e proezas* de Pantagruel.

²³² Pago polo dereito de paso.

CAPÍTULO 33

Como Pantagruel enfermou e a maneira como curou

Pouco tempo despois o bon Pantagruel caíu enfermo, e afectoulle tanto ao estómago que non podía beber nin comer, e dado que unha desgraza nunca ven soa, colleu unhas purgacións que o atormentaron máis do que podiades pensar, pero os seus médicos socorrérono, e moi ben –a poder de drogas lenitivas e diuréticas– fixéronlle mexar a súa desgraza.

A súa urina estaba tan quente que dende aquel tempo non deu enfriado aínda, e tédela en diversos lugares de Francia, segundo por onde ela colleu o seu curso, e chámalle baños quentes, como en Cauterets, en Limoux, en Dax, en Balaruc, en Nérís, en Bourbon-Lancy e outros. De Italia en Montegrotto, en Abano, en San Pietro di Padua, en Santa Elena, en Casanova, en San Bartolomeo. Do condado de Bolonia en Porretta, e en mil outros lugares²³³.

E pásmome grandemente de que unha chea de filósofos e médicos tolos perdan o tempo en discutir de onde ven a calor das devanditas augas (se é a causa do bórax, se do xofre, do alume ou do salitre que hai na mina) pois non fan senón cismar, e valeríalles máis írense fregar o cu contra un cardo corredor antes que perderen o tempo discutindo daquilo do que non saben a orixe. Porque a resolución é doada e non é preciso procurar máis: os devanditos baños son quentes xa que saíron dunhas purgacións do bon Pantagruel.

Mais, para vos dicir como curou do seu mal principal, direi agora como, por minorativa²³⁴, tomou catro quintais de escamoneas colofoniacas, cento trinta e oito carradas de canafístula e once mil novecentas libras de ruibarbo, sen contar as outras unturas²³⁵.

Tendes que saber que por consello dos médicos foi decidido que lle habían tirar o que lle mancaba no estómago. Para isto fabricáronse dezasete grosas mazáns de cobre, máis grosas ca a que está en Roma no obelisco de Virxilio, e de tal xeito que se podían abrir polo medio e pechallas cun resorte. Nunha entrou un dos seus homes cun farol e un facho aceso, e así a tragou Pantagruel coma unha pílula pequeniña. Noutras cinco entraron outros tantos criados mozallóns, cada un co seu pico ao lombo; noutras tres entraron tres labregos, cada un coa súa pá ao lombo; noutras sete entraron tres porteadores de coleiros, cada un co seu cesto ao lombo. E así as tragou como pílulas.

Ao que estiveron no estómago, cada quen desfixo o seu resorte e saíron das súas cabanas (primeiro o que levaba o farol) e así caíron máis de media legua por un abismo horribel, máis cheirento e infecto ca Menfite ou a lagoa Camarina ou o fedorento lago de Sorbona (do que escribe Estrabón²³⁶). E de non ser porque tiñan tomado moitos antídotos, o corazón, o estómago e o cabazo do viño (ao que chaman a cachola) terían afogado e cesado con estes abominabeis vapores. Que perfume! Que vapores para lles enmerdar as máscaras ás mozas galantes²³⁷!

---

²³³ Lugares de Francia e Italia que contaron ou contan aínda con termas.

²³⁴ Purga suave (!).

²³⁵ Plantas purgantes. A escamonea procedía na antigüidade da cidade de Colofón, na Asia Menor.

²³⁶ Menfite era a deusa romana que personificaba os vapores sulfurosos que veñen do interior da Terra. A lagoa Camarina, situada en Sicilia, era célebre na antigüidade polas súas emanacións fedorentas. En canto ao lago de Sorbona, cómpre dicir que Estrabón fala do lago *Serbonis* e Rabelais fai un cruce de palabras coa Sorbona, á facultade de Teoloxía á que ataca constantemente na súa obra.

²³⁷ As damas –maiormente para as súas aventuras galantes– adoitaban levar unha máscara que lles cubría do nariz embaixo.

Despois, apalpando e ulindo, achegáronse á materia fecal e aos humores corrompidos. Finalmente atoparon un montiño de lixo. Entón, os picadores puxéronse a petar nel para o esnaquizar, e os outros, coas pás, foron enchendo os cestos, e, de que todo ficou limpo, cada quen se retirou para a súa mazán. Feito isto, Pantagruel se esforzou en vomitar e púxoos fóra doadamente (non arrombaban na súa gorxa máis do que un pelo na vosa) e alí saíron fóra das súas pímulas ledamente –eu lembreime de cando os gregos saíron do cabalo en Troia– e por ese medio foi curado e obrigado á súa primeira convalecencia.

Destas pímulas de bronce tendes unha en Orléans enriba da torre da igrexa da Santa Cruz²³⁸.

---

²³⁸ O globo ao que alude Rabelais –e que tiña dez pés de circunferencia– foi destruído poucos anos máis tarde, en 1568, cando das guerras de relixión.

CAPÍTULO 34

Conclusión do presente libro e excusa do autor

Xa ouvistes, meus señores, un comezo da extraordinaria historia do meu amo o señor Pantagruel. Porei agora fin a este primeiro libro; dóeme un pouco a cabeza e os rexistros do meu cerebro están un pouco turbados por este puré de setembro.

Teredes o resto da historia nas feiras de Frankfurt²³⁹, que veñen axiña, e alí habedes ver como Panurgo foi casado e cornudo dende o primeiro mes da súa boda, e como Pantagruel atopou a pedra filosofal, e o xeito de atopala e usala. E como pasou os montes Caspios²⁴⁰, como navegou polo mar Atlántico e derrotou aos caníbales e conquistou as illas de Perlas²⁴¹. Como casou coa filla do rei da India chamado Preste Xoán. Como combateu contra os demos e queimou cinco cámaras do Inferno, e saqueou a gran cámara negra e botou a Proserpina²⁴² ao lume e lle rompeu catro dentes a Lucifer e unha corna no cu, e como visitou as rexións da lúa para saber se de certo a lúa non estaba enteira e as mulleres tiñan tres cuartos dela na cabeza²⁴³. E mil outras pequenas alegrías todas verdadeiras. Son choios bonitos.

Boa noite, meus señores. *Perdonnatemi* e non pensedes tanto nas miñas faltas como non pensades moito nas vosas.

Se me dicides: “Mestre, semella que vós non tendes grande siso ao escribiredes estas lerias e estas ledas bulras”, eu respóndovos que tampouco vós non tendes moito máis, por vos divertir en lelas.

Con todo, se por alegre pasatempo as ledes, igual que por pasar o tempo eu as escribín, vós e eu somos máis dignos de perdón que toda unha chea de bandallos, beatóns, santurróns, hipócritas, camanduleiros, godalleiros, botinadores²⁴⁴ e outras tantas sectas de xentes que se disfrazaron como máscaras para enganaren o mundo.

Pois dándolle a entender ao común popular que eles non se ocupan senón na contemplación e a devoción, no xaxún e na maceración da sensualidade (non sendo verdadeiramente para sustentaren e alimentaren a pequena fragilidade da súa humanidade) péganse unha vida que Deus sabe ben.

*Et Curios simulant, sed bacchanalia vivunt*²⁴⁵.

Podédelo ler en letras ben grandes e iluminadas nos seus fociños todos rubios e nas súas andorgas de bazuncho, ou senón cando se pefuman con xofre.

Polo que fai ao seu estudo, consómeno todo na lectura de libros pantagruélicos (non tanto para pasaren o tempo ledamente canto para prexudicaren a alguén con maldade, a saber, articulando, monorticulando, torticulando, matraculando, testiculando

---

²³⁹ As feiras de Frankfurt foron dende os seus comezos na Idade Media moi importantes, acadando axiña unha dimensión europea. A difusión do libro nelas foi grande dende a aparición da prensa, e hoxe a feira de Frankfurt é o máis importante encontro mundial do libro.

²⁴⁰ Montes da Asia Menor, entre a Media e Armenia.

²⁴¹ Illas do Pacífico situadas no golfo de Panamá.

²⁴² Deusa romana, esposa de Plutón e raíña dos Infernos.

²⁴³ A lúa, coas súas catro caras, os seus catro cuartos, era a imaxe –feminina– do cambio caprichento e vertolán.

²⁴⁴ Algúns interpretan esta palabra como “calzados con botas” (e de aí “moi ricos”), outros como “calzados con botinas” (os frades) aínda que tamén podería interpretarse como “rapiñadores de botíns”.

²⁴⁵ Frase dunha sátira de Xuvenal: *E simulan ser Curios mais viven en bacanais*. Curio era o prototipo da virtude romana.

e diaboliculando, é dicir, calumniando²⁴⁶. E ao faceren iso semellan eles os loubáns das aldeas, que fozan e esgarabellan na merda dos cativiños no tempo das cereixas e das guindas para atoparen as carabuñas e vendérllelas aos drogueiros que fan o aceite de mahaleb²⁴⁷.

Fuxide destes! Aburrídeos e odiádeos tanto como fago eu, e a fe que vos ha prestar! E se desexades ser bos pantagruevistas (é dicir, vivir en paz, ledicia e saúde dándovos sempre boa vida) non vos fíedes nunca das xentes que miran por un buraco²⁴⁸.

---

²⁴⁶ Na frase orixinal demóstrase o xenio lingüístico de Rabelais na creación verbal. Desgrazadamente, é imposíbel trasladar esta sensación ao traducilo, e mesmo ao trasladalo ao francés actual. Rabelais inventa verbos novos ou dálle novos sentidos a verbos xa existentes a base de asociacións fonéticas con palabras do francés da súa época como *art* (substantivo ‘arte, engano’), *ort* (substantivo ‘trampa’ e adxectivo ‘noxento’), *tort* (substantivo ‘dano, inxuria’ – en galego medieval *torto*– e adxectivo ‘torto’), *couille* (substantivo ‘collón, carallo’) e termos gregos como *diabolos* (‘demo, diaño’) e *diabálo* (forma verbal que significa ‘eu calumnio’). En todas estas palabras –non sendo na derradeira, *calumniando*, que explica e engloba a todas, introduce Rabelais a sílaba *cul* (‘cu’).

²⁴⁷ Aceite de perfumaría que se extraía das carabuñas do *prunus mahaleb*, planta arbórea ou arbustiva da familia das rosáceas.

²⁴⁸ Algúns interpretan esta frase coma unha alusión aos monxes, que miran polo buraco do capuchón, e outros coma unha alusión aos espías da Inquisición (que axexan por calquera buraco). Sexan quen foren, as intencións que Rabelais lles apón están ben claras.

Fin das crónicas de Pantagruel, rei dos Dípsodas,
restituídas ao seu natural, cos seus terribes
feitos e proezas, compostas
polo finado M. Alcofribas
extractor de quinta
esencia.